

BEF-NYTT

Nr 1 2017
April

Tidningen för Bergsprängningsbranschen

Kvartalets medlem

Läs mer på sidan 32

Ny VD som är van vid ordning och reda

Läs mer på ledaren

Pansargranat i trädgården

Läs mer på sidan 46

Ola lämnar BI

Läs mer på sidorna 52

Ledaren

Arbetsmiljö
är prioritet

BEF – det är vi som försätter berg

www.bef.nu

FLEXIROC T20 R – BYGGD AV ER

Med över 30 förbättringar som ökat både tillförlitligheten och produktiviteten, är FlexiROC T20 R bättre än någonsin. Det är inte vår förtjänst. Vi lyssnade bara på våra kunder.

Vill du veta mer? Besök atlas copco.se eller kontakta din Atlas Copco-representant.

Sustainable Productivity

Atlas Copco

Arbetsmiljö är prioritet 1, 2 och 3 – minst

Sprängbranschen är farlig säger man – så underförstått måste det få ske olyckor.

Att man då och då måste räkna med lite stenkast, dol-incidenter, vältande borrhjor och kanske ännu värre olyckor. Men börjar vi med någon slags legitimitet för olyckor är vi mycket illa ute. **Nolltolerans är det enda som gäller.**

Tyvärr är verkligheten fortfarande annorlunda. Dol-incidenter tycks öka och fortfarande har vi statistik som visar på årliga dödsfall. Stenkast är ännu ganska frekvent, om än inte dagligen, liksom incidenter med riggjar på glid.

Sedan har vi arbetsmiljöproblem som ger skador på sikt. Exempelvis kvartsproblematik, buller och förslitningsskador på olika kroppsdelar.

Sprängning är farligt ifall den utförs fel, därför ska säkerhetstänket börja redan vid **projekteringen**. Vart har begreppet ”produktionsanpassad projektering” tagit vägen? Det som exempelvis innebär att borrhjor inte behöver klättra till arbetsplatsen eller hänga i vajrar för att borra. Dåligt rensat berg

och dålig respekt för eventuella dolor är tyvärr inte ovanligt. Vid projektstart har **beställaren** ett stort ansvar redan vid upphandlingen. Betona säkerhet redan vid anbudsförfrågan och följ givetvis upp att sprängentreprenören sedan följer såväl arbetsmiljömässiga och tekniska krav. Och som beställare, se inte så förvånad ut om allt inte fungerar och er valda entreprenör hade i särklass lägsta pris. Och så den viktigaste länken då, **sprängningsentreprenören**, ofelbar, ärlig, kunnig? Jag kanske överdriver, men inom sprängbranschen, som alla andra yrkeskårer, finns hela skalan från dom genomseriösa till dom som hamnat helt fel i sitt yrkesval. Men beställaren kan exempelvis välja en Auktoriserad Bergsprängare, vilket minskar risken för allt för stora bakslag. Och så det där med att ta referenser... Fast då kommer det kanske fram något negativt vilket leder till att man måste välja en dyrare (men kanske på sikt billigare) entreprenör.

Det mest positiva är att intresset för att minimera risker för dolor har ökat starkt, inte minst hos våra beställare.

Här har BEF gjort en stor insats, mycket tack vare ordförande Jan som med stor passion genomfört sina ”dolutbildningar”. Då den s.k. mänskliga faktorn tyvärr alltid kommer att finnas gäller det också att gardera sig med tekniska innovationer som exempelvis beträffande dolor, skyddsglas/plåtar på riggjar och lastmaskiner samt skyddsvallar vid skutknackning.

Låt kunskapen om att vår bransch som är farlig bli en extra utmaning för nolltolerans mot olyckor och incidenter.

Stoppa Pressarna

Precis innan tryck av tidningen blev det klart vem som tar över som VD efter undertecknad. Det blir en för de flesta av oss en känd person nämligen **Patrik Jansson**, oftast kallad ”Patrik Polis”. Patrik har under sina många år på Stockholms Polisens tillståndsavdelning för explosiva ämnen skaffat sig en gedigen erfarenhet om sprängning och bergsprängarnas vardag. Patrik har också varit medlem i RfSU (Rådet för Sprängteknisk Utbildning) under många år. Förutom att han är kunnig är han dessutom trevlig och social vilket inte är någon nackdel.

Patrik räknar med att tillträda sin tjänst under augusti och det ska bli en ära att under hösten få introducera Patrik i detta fantastiska jobb som jag haft äran att ha under 14 år. Men det är givetvis också viktigt att Patrik utifrån sina erfarenheter kommer med lite nya idéer hur BEF ska möta framtiden..

Lycka till!
Roland

Roland Netterlind
VD BEF
roland@bef.nu

Nya ENTREPRENADINDEX med bas januari 2011 och E84

Som vi tidigare informerat har en översyn gjorts av Entreprenadindex E84, vilket resulterat i ett nytt Entreprenadindex med bas januari 2011= 100.

Den nya Entreprenadindexserien följer samma indelning som den föregående. Efter översynen har grupperna fått nya kostnadsfördelningar och uppdaterat innehåll. Det har resulterat i att likartade huvudgrupper slagits samman (t.ex. E84 litt 112 och 312 Bergarbeten), men det har också tillkommit nya (t.ex. nya litt 117 Arbeten med stålplålar).

En jämförelse mellan nya och gamla entreprenadindexserier för huvudgrupperna finns publicerad i Byggindex nr 5•2011, sidorna 14 och 15. Hela listan med såväl huvud- som undergrupper kan hämtas från Byggindex hemsida.

Avtal med E84 och nya entreprenadindex

Publicering av indextal avseende Entreprenadindex E84 (bas januari 1984=100) upphörde från nr 1•2012 av Byggindex. För entreprenadavtal där E84 återopats ska publicerade indextal användas så långt det är möjligt, dvs. till och med december 2011, publicerade i nr 12•2011. För att kunna slutföra indexreglering enligt E84 finns möjlighet att fortsättningsvis själv räkna fram indextal till "E84-nivå" med hjälp av de

omräkningstal som fanns publicerade från sidan 20 i Byggindex 1•2012, och som också finns att hämta på Byggindex hemsida. Dessa omräkningstal skall sedan användas på motsvarande littera i nya Entreprenadindex (med januari 2011=100). Observera att omräkningstalen endast kan tillämpas från januari

2012 och framåt på de nya indextalerna där basen är januari 2011=100. I de flesta fall är litteranumret samma för de bägge indexserierna. Om inte, finns en hänvisning i omräkningstabellerna.

Se nedanstående exempel:

Exempel 1:

Litt 124 Ombyggnader

Publicerat indextal, dec 2011: 275,5

Omräkningstal: 2,681 (se sid 20 i BX 1-2012)

Indextal för nya litt 124=102,8

Beräkna: 2,681 x 102,8=275,6

Uppräknat indextal, jan 2012: 275,6

Omräkningstabellerna kommer fortsättningsvis att kunna hämtas från Byggindex hemsida.

Exempel 2:

Litt 213 Bergtunnlar

Publicerat indextal, dec 2011: 281,6

Omräkningstal: 2,759 (se sid 21 i BX 1-2012)

Indextal för nya litt 411=102,7

Beräkna: 2,759 x 102,7=283,3

Uppräknat indextal, jan 2012: 283,3

Tillämpningen

Tillämpningsföreskrifterna för ENTREPRENADINDEX med januari 2011 som bas finns att hämtas från Byggindex hemsida. De stämmer i allt väsentligt med de som gäller för Entreprenadindex E84.

Källa: SCB

Indexutfall 2016 – 2017

Som framgår av nedan för oss bergsprängare relevanta index är den årliga kostnadsökningen på årsbasis kring 2,2 %. En markant ökning mot föregående mätning är diesel. Löner har stigit ca 2 %. Notera dock skillnaden mellan byggavtalet och Väg- och banavtalet.

Löneglidningen ej med.

Konsumentprisindex är åter på deflation

(Nya) Entreprenadindex E 84 Feb 2016 – Feb 2017

112	Bergarbeten	2,8 %
411	Sprängningsarbeten (Bergrum och tunnlar)	2,2 %
7011	Dieselolja MK1 (Regleras ej separat)	15,6 %
3011	Arbetarlöner, Bygg + Anl.avtalet	2,6 %
3015	, Väg- och banavtalet	1,8 %
3016	, Underjord	1,7 %
4011	Tjänstemannalöner	1,6 %

För mer information och hjälp ring föreningskontoret.
Äldre Index hittar ni på www.byggindex.scb.se

KPI -Konsumentprisindex (totalindex)

2016 Dec – 2017 Jan – 0,7%

TUFFARE ÄN NÅGONSIN INTELLIGENT OCH FLEXIBEL

Sedan Commando-serien kom till för nästan 30 år sedan har borrarregaten kontinuerligt utvecklats med hjälp av feedback från våra kunder. Den senaste modellen, Sandvik Commando DC130Ri, fortsätter i den traditionen och är vårt första intelligenta borrarregat i den kompakta klassen.

Sandvik Commando DC130Ri revolutionerar än en gång topphammarbörning för klena hål, med kostnadsbesparande maskinstyrningsfunktioner som hittills bara funnits för större ovanjordsaggregat. En ny moduldesign och praktisk placering av komponenter förenklar underhåll. Mobil och lättviktig, men ändå stabil och välbalanserad. Vårt senaste borrarregat med gummihjul är idealisk att manövrera i trånga utrymmen och enkel att anpassa till en rad olika användningsområden.

Bergmaterialindex

Kvartal 3 2007 = 100

Kostnadsslag	2007 kvartal 3	2007 kvartal 4	2008 kvartal 1	2008 kvartal 2	2008 kvartal 3	2008 kvartal 4	2009 kvartal 1	2009 kvartal 2	2009 kvartal 3	2009 kvartal 4	2010 kvartal 1	2010 kvartal 2	2010 kvartal 3	2010 kvartal 4	2011 kvartal 1						
Bergmaterialindex	100,0	101,5	103,8	106,3	108,4	102,6	95,5	94,2	93,3	93,6	93,9	95,7	96,2	96,7	98,9						
	2011 kvartal 2	2011 kvartal 3	2011 kvartal 4	2012 kvartal 1	2012 kvartal 2	2012 kvartal 3	2012 kvartal 4	2013 kvartal 1	2013 kvartal 2	2013 kvartal 3	2013 kvartal 4	2014 kvartal 1	2014 kvartal 2	2014 kvartal 3	2014 kvartal 4	2015 kvartal 1	2015 kvartal 2	2015 kvartal 3	2015 kvartal 4	2016 kvartal 1	
	99,7	101,0	101,2	101,1	102,0	101,7	100,8	101,0	101,0	101,7	101,4	101,2	101,8	102,2	101,3	101,0	102,1	101,6 ^R	100,9	100,4	
	2016 kvartal 2	2016 kvartal 3	2016 kvartal 4	kvartal 4 2016*	kvartal 4 kvartal 3 2016																
	101,5	102,4	103,2	0,8																	
Bergmaterialindex	100,0	101,5	103,8	106,3	108,4	102,6	95,5	94,2	93,3	93,6	93,9	95,7	96,2	96,7	98,9						

*) Beräknat på indextal med flera decimaler

Ny metod för beräkning av räntan

Förfrågningar SBMI, Joakim Heise

Sverige Bygger

Material på sidan 7-8 från Sverige Bygger är bara en del av alla tjänster företaget erbjuder.

Merparten av prognoserna kan exempelvis även fås på lokalnivå vilket

kan underlätta företagets planering och strategi. Vi rekommenderar därför medlemsföretagen att överväga att prenumrera på denna information.

Läs mer på www.sverigebygger.nu

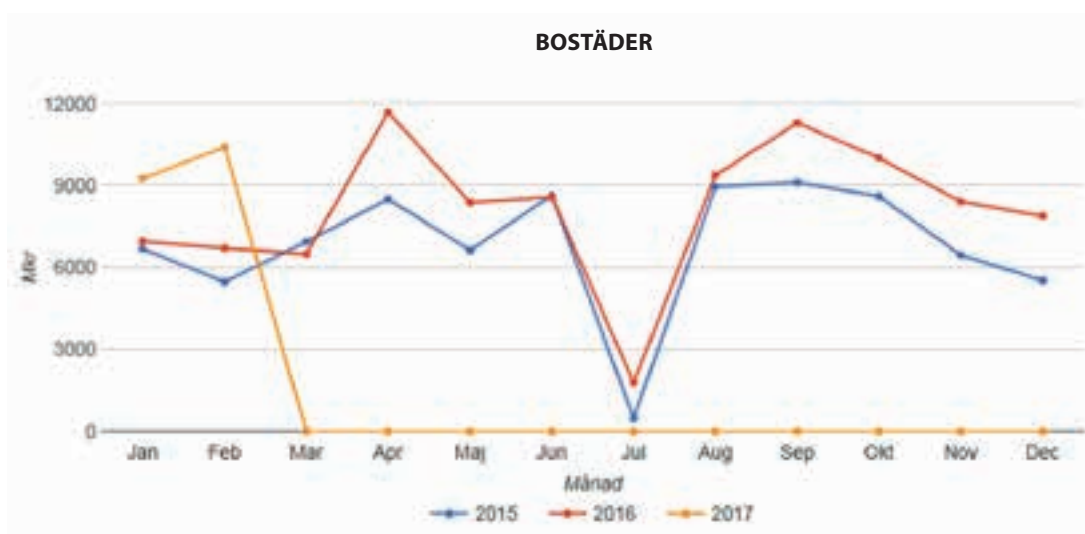
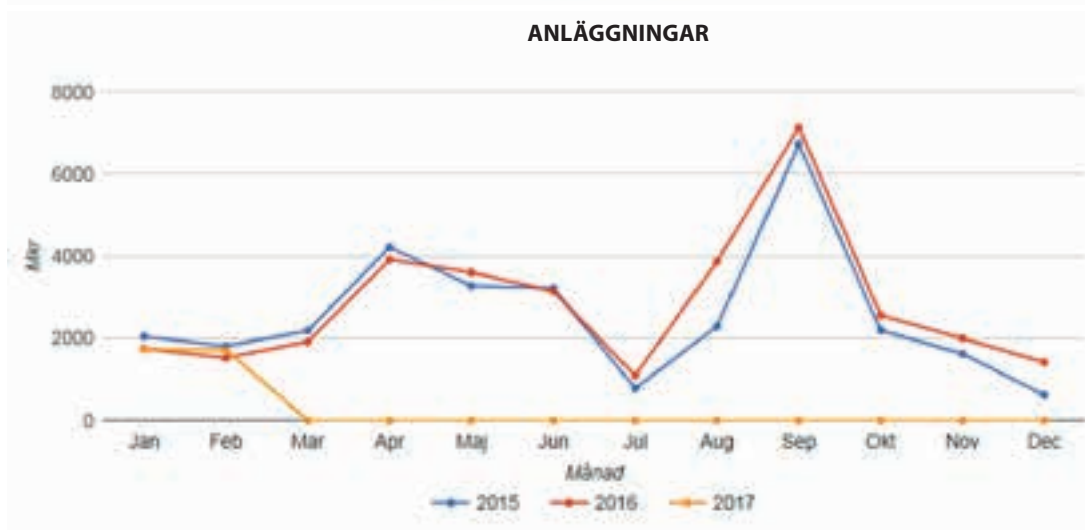
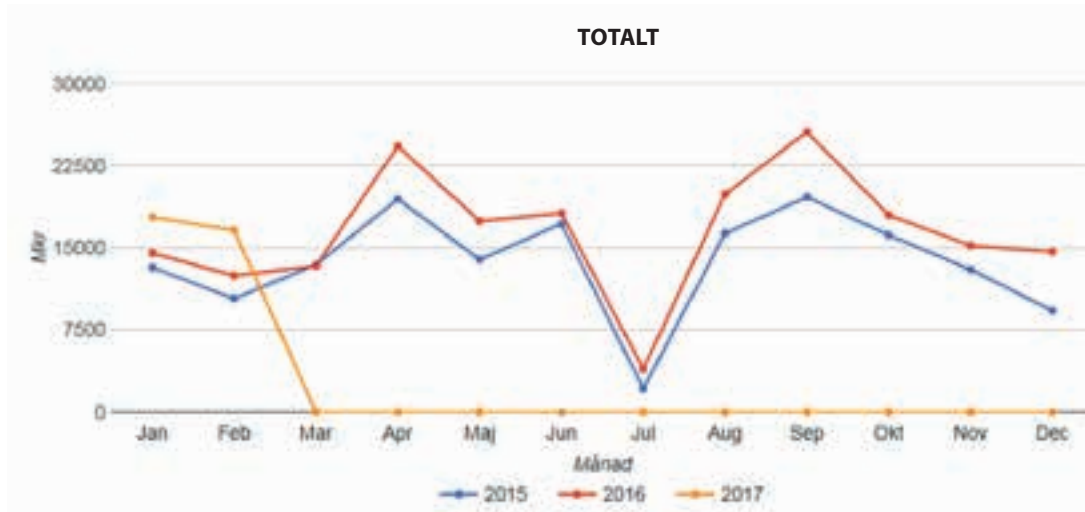
FÖR SÄKER SPRÄNGNING!

BRÄNDÅSEN 141
694 93 ÖSTANSJÖ
Hemsida: www.rubagummi.se

MOB: 0703-983231
MAIL: info@rubagummi.se

Byggstartbarometern ger positiva signaler, men bostäder drar fortfarande lasset – men anläggning är nu definitivt på gång.

Byggstartbarometern visar **konkreta byggstartar**, villkor att minst en entreprenör är upphandlad och har en volym på minst 1 MKR. Jämför man gångna 12 månaders period med 12 månaders perioden innan har vi en ökad volym

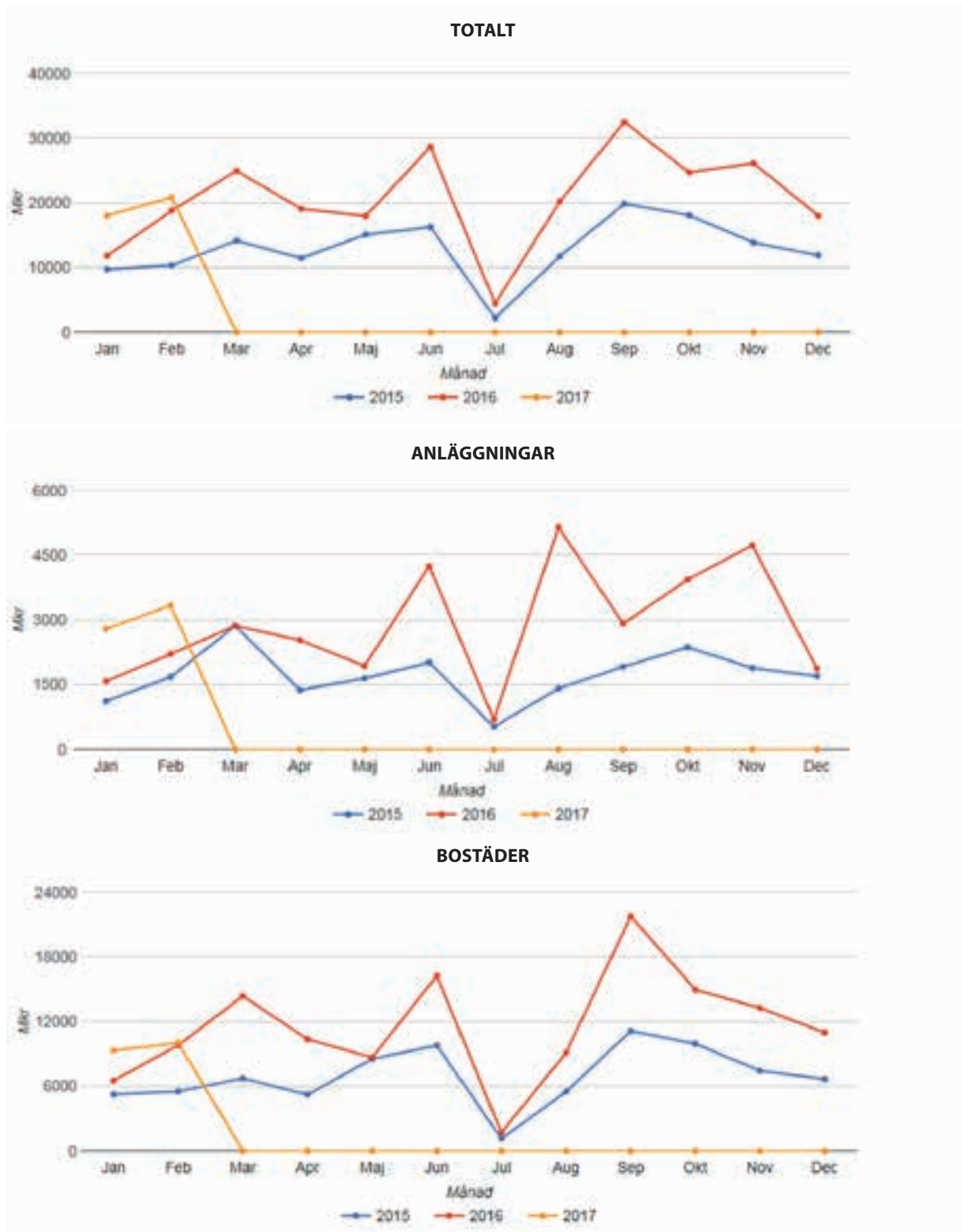
med 23 % vilket kanske känns mer än den känslan man får i verkligheten. **Men den stora ökningen beror på att man nu fått igång bostadsbyggandet, en ökning med 25 %. Anläggning har en ökning på 12 % och mer kommer sä-**

kert med tanke på alla infrajobb som under uppstart.

Givetvis förekommer **stora lokala variationer.**

Projekteringsstartbarometern vänder uppåt tack vare bostäder och anläggning på gång

Projekteringsstart barometern är ett viktigt styrinstrument då man kan prognosera mer långsiktigt då projektering starterna indikerar vad som händer framåt.

Jämför man projekteringsstarter på årsbasis har gångna helårsperiod har vi nu en ökning mot förgående ettårsperiod

med 55%. Bostäder ligger nu på en ökning med 59%. Anläggning är också på gång med hela 72% vilket är en klar förbättring mot föregående prognos. Förhoppningsvis redovisas ex Förbifart Stockholm m.fl. storprojekt som redan påbörjad projekteringsmässigt.

Risken finns givetvis att flera färdigprojekterade projekt kan läggas i lådan ifall den politiska oron inom infrastruktur oron fortsätter eller försenas av överklagande etc. Omvänt kan man damma av redan färdigprojekterade projekt.

Källa: Sverige Bygger AB

För få byggjobbare bromsar nya bostäder

Idag saknas 40 000 byggjobbare för att vi ska kunna nå det uppsatta bostads-målet 700 000 nya bostäder till 2025, skriver Björn Wellhagen

Trots att det byggs mer än på flera decennier är det en bra bit kvar för att vi ska nå målet på 700 000 bostäder till 2025. En av de stora flaskhalsarna just nu är arbetskraft. Det råder brist på såväl yrkesarbetare som ingenjörer. Faktum är att det enligt våra beräkningar saknas 40 000 byggjobbare för att vi ska kunna nå det uppsatta bostadsmålet.

I dag uppger många kommuner att de har ett underskott på bostäder. Nu larmar också Sabo om att man inte kan bygga alla bostäder man vill. Man får helt enkelt inte tillräckligt med anbud och de man får anses ofta dyra.

En viktig förklaring till detta är bristen på arbetskraft. Byggbranschen fungerar inte på något annat sätt än andra branscher när det gäller utbud och efterfrågan. Om behoven är stora men utförarna få så går priset upp, på precis

samma sätt som för andra varor. Därför är det så viktigt att vi blir fler i branschen. Det är inte bara yrkesarbetare och tjänstemän som saknas, kommuner har brist på planhandläggare, lantmäteriverket saknar förrättningslantmätare och arkitekter och tekniska konsulter har fulla orderböcker.

Men samtidigt måste vi vara medvetna om att det inte är helt enkelt att sänka byggkostnaderna. I alla fall såvida inte kommunerna börjar rea ut mark, skatten sänks radikalt, byggarbetarnas löner sänks eller det börjar ställas lägre kvalitetskrav på våra bostäder, eller tumma på säkerheten. Detta är nämligen till stor del förklaringen till dagens kostnadsläge. Men ingen av dessa åtgärder är vare sig trolig eller önskvärd.

Inte lyckats locka ungdomar

Vi som bransch måste vara självkritiska. Vi har inte tillräckligt bra lyckats locka ungdomar och informera dem om byggarbetsmarknadens fördelar. Faktum är att anställda i byggbranschen är nöj-

dare än i andra branscher, arbetsrelaterade olyckor minskar kraftigt och man tjänar bra. Snittlönen för en byggnadsarbetare efter avslutad gymnasieutbildning på närmare 33 000 kronor. Här har vi, tillsammans med fackförbunden, en viktig uppgift inte minst i avtalsrörelsen. Tillsammans måste vi fokusera på hur vi gör branschen mer attraktiv inte minst för ungdomar som nu ska välja framtidsinriktning.

Sverige behöver fler bostäder. Byggföretagen vill gärna bygga. Men ska det byggas mer krävs inte bara åtgärder som i grunden förändrar och förbättrar bostadsmarknaden i Sverige. Det handlar också om att vi måste bli fler. Det kommer att ta tid, men det är inte desto mindre nödvändigt.

Björn Wellhagen

näringspolitisk chef Sveriges Bygginstrumenter

Sveriges Bygginstrumenter positiv till kommittéförslag om mer privat kapital till infrastrukturprojekt

Idag presenterade ”Infrafinansieringskommitténs” delbetänkande ”Finansiering av infrastruktur med privat kapital”. Sveriges Bygginstrumenter ställer sig positiva till de förslag som utredningen presenterat.

Kommittén bedömer att det finns effektivitetsvinster att hämta genom att involvera privat kapital i finansieringen av investeringar i transportinfrastruktur i form av OPS. Vidare föreslår kommittén att en expertfunktion etableras och att ett försöksprogram, för minst tre större väg-/järnvägsprojekt, utformas.

– Vi ser att det i dag finns många utmaningar kopplade till större offentliga investeringar och byggprojekt. För att möta utmaningarna behövs en utvecklad samverkan mellan det offentliga och näringslivet, säger Lars Redtzer, ansvarig för infrastrukturfrågor på Sveriges Bygginstrumenter.

– Vi tror mycket på att alla genomförandeformer som stödjer en ökad effektivitet inom transportinfrastrukturen

ska användas. OPS ska inte ses som en finansieringsform utan som en genomförandeform som använt vid rätt tillfälle skapar mer infrastruktur för skattebetalarnas pengar, vilket är ytterst angeläget och högst aktuellt i samband med att en ny Nationell Infrastrukturplan är under utformning, säger Lars Redtzer.

Sveriges Bygginstrumenter ställer sig vidare positiv till kommitténs förslag

och anser att det är klokt att tillsätta en expertgrupp som får till uppgift att identifiera lämpliga objekt, att dessa genomförs och att resultatet utvärderas så att vi i framtiden kan ta vara på erfarenheterna.

Sveriges Bygginstrumenter ser nu förväntansfullt fram emot regeringens ställningstagande till delbetänkandet.

Rimliga villkor i upphandlingarna

Infrastrukturminister Anna Johansson. Foto: Kristian Pohl/Regeringskansliet

Lägsta pris får inte vara det enda som avgör en upphandling manar infrastrukturminister Anna Johansson. Hon konstaterar att de sociala villkoren måste vara rimliga om målen för klimat och miljö ska kunna uppfyllas.

Linköping. Infrastrukturminister Anna Johansson inledningstalade på årets Transportforum, hon tog avstamp i FN:s hållbarhetsmål och konstaterade bland annat att det är viktigt att kämpa för både klimat- och för miljömålen men att man samtidigt måste se till att de sociala villkoren är rimliga och att det finns utrymme för en ekonomisk utveckling så att de nödvändiga investeringarna kan finansieras.

– Då kan vi få det stöd och den acceptans som behövs, vi måste koppla ihop hållbarhetsperspektiven.

Kommuner och landsting kan göra en insats genom att till exempel inte bara titta på lägsta pris vid upphandlingarna, fokus bör i stället ligga på hållbarhet i ett längre perspektiv, förklarade Anna Johansson.

– Det gäller att få insikt i och kunskap om vilka möjligheter som finns i den befintliga upphandlingslagstiftningen, det går att ställa sociala krav och man måste skaffa sig en helhetssyn, det man gör i ena änden får konsekvenser i den andra och det som blir billigt i det korta perspektivet kan leda till större samhällsliga kostnader.

Hon konstaterar att det finns mycket mer att göra, men att verktygen finns där, det gäller bara att använda dem.

– Förändringarna i upphandlingslagstiftningen gör det enklare och det finns möjligheter att ställa fler krav än de man faktiskt utnyttjar.

Om upphandlingarna sker på ett bra sätt finns stora vinster att göra tror infrastrukturministern.

– Det är till exempel viktigt att statliga och kommunala aktörer tar in människor som stått utanför arbetsmarknaden, att de erbjuder en extra möjlighet att komma in och bidra till samhällets uppbyggnad.

Infrastrukturministern tar som exempel Trafikverket, som fått regeringens uppdrag att bidra till en minskad arbetslöshet genom att i sina upphandlingar försöka se till att personer som står utanför arbetsmarknaden får jobb, det kan till exempel handla om enklare järnvägsunderhåll.

Hon konstaterar också att det finns mycket att göra och att branschen behöver folk.

– I infrastrukturpropositionen finns 100 miljarder mer till investeringar, det innebär ganska mycket jobb att göra och mer upphandlingar, det ger goda förutsättningar för att hjälpa människor att få in en fot på arbetsmarknaden, till exempel nyanlända.

Regeringen har också identifierat en annan grupp – de personer som varslats från Ericsson.

– Där finns en bra kompetens som matchar Trafikverkets verksamhet, förklarade Anna Johansson.

Trafikverket har redan skridit till handling i frågan, i december lanserades ett nytt samarbete med Trygghetsrådet, tanken är att se om de personer som fått lämna telekomjätten kan anställas av Trafikverket.

– Telekomindustrin har under lång tid utvecklat tekniska lösningar och transportsektorn står inför ett omfattande teknikskifte. Därför är det min förhoppning att vi ska kunna hitta den kompetens som vi behöver för att klara omställningen till ett modernt och hållbart transportsystem genom det här samarbetet, säger Lena Erixon, generaldirektör för Trafikverket, i ett pressmeddelande.

Enligt Trafikverkets bedömning behöver nästan 2 000 personer rekryteras och Trygghetsrådet räknar med att 1 200 av de personer som lämnade Ericsson vid årsskiftet har en kompetens som matchar Trafikverkets behov. Tanken är nu att se om Trafikverket kan anställa dessa personer, det man tittar på är bland annat om kompetensen verkligen är rätt och om personen i fråga är intresserad.

Infrastrukturministern fick också frågan om det inte är bättre att underhålla det befintliga nätet i stället för att investera i dyra projekt som till exempel höghastighetsbanor.

– Vi kan inte göra antingen eller, svarade Anna Johansson, som tidigare slagit fast att regeringens målsättning är att bygga nya stambanor, men att det kan ske etappvis ”i den takt ekonomin tillåter”.

– Vi måste underhålla det befintliga nätet och har ökat satsningen på drift och underhåll med 47 procent, eftersom det är nödvändigt och för att öka kvaliteten på det befintliga nätet.

– Men det räcker inte, även om vi underhåller så att alla banor är perfekta så saknas det kapacitet på spår, vi måste också bygga ny infrastruktur och tillföra mer kapacitet.

Källa: Leveranstidningen Entreprenad

Onormalt låga anbud ska kastas ut

Det vankas nya lagar om offentlig upphandling från den 1 januari 2017 och bland nyheterna kan nämnas att anbudsgivare ska kunna kastas ut i större utsträckning än i dag och att de till och med skall uteslutas om de lämnar onormalt låga anbud.

Den nya lagen om offentlig upphandling gör det möjligt att kasta ut anbud och anbudsgivare som lämnar ett "onormalt" lågt anbud.

Arbetet med att införliva nya EU-direktiv gällande offentlig upphandling börjar gå mot sitt slut, riksdagen tog sitt beslut den 30 november 2016 och även om den nya lagstiftningen, som träder i kraft vid årsskiftet, främst gäller större upphandlingar – över de så kallade tröskelvärdena – finns nyheter som påverkar även mindre entreprenader.

Enligt Per-Ola Bergqvist, advokat och delägare i Foyen Advokatfirma, kommer den vane läsaren av upphandlingslagstiftningen att känna igen sig i "nya" LOU (lagen om offentlig upphandling) och LUF (lagen om offentlig upphandling i försörjningssektorn).

– Upplägget är i princip detsamma men kapitel och paragrafer kommer att byta plats och dessutom tillkommer ett stort antal paragrafer med anledning av införandet av de nya EU-direktivens regler i svensk lag.

Den nya lagen innebär bland annat att miljöhänsyn, sociala hänsyn och arbetsrättsliga hänsyn kommer att spela en större roll i upphandlingarna, något som enligt Per-Ola Bergqvist märkbart kommer att påverka anbudslämnarna i en offentlig upphandling av en byggentreprenad.

– En leverantör som har åsidosatt tillämpliga miljö-, social- och arbetsrättsliga skyldigheter ska till exempel få uteslutas av den upphandlande myndigheten eller enheten från att delta i en upphandling.

– Om ett anbud inte stämmer överens med dessa skyldigheter får den upphandlande myndigheten eller enheten besluta att leverantören inte ska tilldelas kontraktet och anbudet ska förkastas om bristerna dessutom lett till att det är onormalt lågt.

Det kommer också att bli obligatoriskt att utesluta anbudsgivare som inte betalt sina skatter och avgifter i tid, och även de anbudsgivare som lämnar ett "onormalt" lågt anbud.

– Hittills har detta varit en möjlighet men inte en skyldighet för upphandlande myndigheter/enheter, säger Per-Ola Bergqvist.

En annan nyhet är att det införs ett tak för hur stor omsättning anbudsgivarnas omsättning måste vara för att få vara med och lämna anbud, tanken är att på så vis öka små- och medelstora företags möjligheter att delta i offentliga upphandlingar.

– Det införs ett tak på krav på anbudsgivarnas omsättning om två gånger kontraktsvärdet och upphandlande myndigheter/enheter ges en möjlighet att dela upp upphandlingar i mindre delar och begränsa hur många delar en anbudsgivare maximalt kan vinna, förklarar Per-Ola Bergqvist.

– Det införs vidare en möjlighet för upphandlande myndigheter och enheter att, under vissa förutsättningar, ställa krav på till exempel miljömärkning och tredjepartscertifiering av miljölednings- och kvalitetssystem.

Andra nyheter är att det, som huvudregel, ska vara obligatoriskt att kommunicera elektroniskt vid upphandlingar och anbudsinlämningen ska normalt sett ske elektroniskt.

– I lagarna innebär detta kortare tidsfrister för att komma in med anbudsansökningar och anbud, kommenterar Per-Ola Bergqvist.

Han bedömer inte att den nya lagstiftningen kommer att upplevas som enklare vare sig för anbudsgivarna eller för de upphandlande myndigheterna – snarare tvärtom.

– Regeringen har dock utlovat en översyn av regelverket under tröskelvärdena med just detta syfte – att förenkla.

Vi får hoppas att detta löfte hålls men någon förändring inom överskådlig tid är tyvärr inte att vänta.

Alla delar av förslaget gick inte igenom i riksdagen. Nya regler var tänkta att införas när det gällde personalen som ska utföra arbetet, tanken var att det, när det var behövligt, skulle finnas ett skydd mot oskäligen arbetsförhållanden och -villkor och att arbetstagarna skulle kunna tillförsäkras miniminivåer på lön, semester och arbetstid.

– I vissa fall skulle det alltså bli obligatoriskt att ställa dessa krav, i andra skulle de få ställas om den upphandlande myndigheten/enheten så önskade, säger Per-Ola Bergqvist.

Han konstaterar att tanken var att kollektivavtalens krav skulle utgöra golv för vilka villkor som skulle få ställas i dessa fall.

– Denna del av förslaget – där regeringen gick något längre än direktivet – var mycket omdiskuterat och regeringen förlorade i riksdagen just vad det avsåg

Forts på sid 13

Spräckutrustning för sten, berg och betong

SplitStone

Hydrauliska spräckcylindrar.
Kompleta lösningar för alla behov.

Ter-Mite
by dextec

Kraftfullt expanderande spräckmedel

Kontakta oss för tillgänglighet och konkurrenskraftigt pris.

SWEDEQ AB

Sockenvägen 13
184 33 Åkersberga

tel. 08 5999 5510
mob. 070 7498610

info@swedeq.se
www.swedeq.se

NCC tror på fortsatt fotografering med drönare

NCC räknar med att snart kunna återuppta fotografering med hjälp av drönare.

– De signaler vi får från Datainspektionen och Transportstyrelsen är att byggbranschens fotografering med drönare snart får grönt ljus, säger Andreas Lydig, ansvarig för drönare på NCC.

I oktober slog en dom i Högsta förvaltningsdomstolen fast att en drönare med kamera juridiskt ska betraktas som en övervakningskamera. Därmed krävs tillstånd enligt kameraövervakningslagen – tillstånd som egentligen bara kan erhållas vid brottsövervakning och vid användning på egen inhägnad mark. I praktiken innebar därför domen ett närmast totalt stopp för en snabbt växande yrkeskår.

Ett av de företag som drabbades hårt av förbudet var NCC som tidigt insåg värdet med fotografering från drönare. I dag har företaget 20 anställda med tillstånd att flyga drönare. Framför allt används tekniken vid fotografering av mark som ska bebyggas i och med att flygbilderna bland annat kan användas för volymeräkning och dokumentation.

Men i dag finns goda förhoppningar om att byggbranschen inom kort ska kunna använda drönare ungefär som tidigare. Framför allt lyfter företaget fram att länsstyrelsen och Datainspektionen gjort vissa förtydliganden som lättar på tillståndskraven.

NCC räknar med att byggbranschen snart ska kunna fotografera med hjälp av drönare igen. Foto: Erik Mårtensson

– De signaler vi får från Datainspektionen och Transportstyrelsen är att byggbranschens fotografering med drönare snart får grönt ljus, säger Andreas Lydig.

Företaget tar redan nu ett stort steg för att stå än bättre förberedd när drönarfotograferingen sätter fart igen. Bland annat har företaget sökt ett generellt tillstånd hos länsstyrelsen för fotografering med drönare i hela Sverige. Dessutom inleds ett strategiskt samarbete med det Linköpingsbaserade företaget Spotscale, som kan bidra med 3D-simuleringar av befintlig bebyggelse.

NCC:s drönare tar först hundratals fotografier av en plats. Med teknik som Spotscale licensierat kan den befintliga bebyggelsen snabbt modelleras i 3D.

Flygbilderna kan därmed omvandlas i Spotscales molntjänst till en virtuell kopia av stadsdelen.

Tekniken gör det möjligt att på en skärm eller med VR-glasögon visa exakt hur en planerad byggnad kommer att se ut på platsen där den ska byggas. Inte minst underlättar tekniken kommunikationen med byggföretagets kunder, med myndigheter och med de som bor och jobbar kring det planerade bygget.

– Med vår teknik kan man snabbt göra en 3D-modell tillgänglig på vanliga kontorsdatorer via en webblänk. 3D-modellen kan därför bli ett viktigt underlag för beslut om byggprojekt, säger Spotscales vd och grundare Ludvig Emgård.

”Helomvändning” om drönarfotografering

Regeringen kom i slutet på december med ett förslag att helt undanta drönarfotografering från kameraövervakningslagen. Om det går igenom innebär det att exempelvis byggföretag slipper att söka tillstånd för drönarfotografering.

I höstas kom en dom i Högsta Förvaltningsdomstolen som innebar att all drönarfotografering skulle råda under kameraövervakningslagen. Den innebar bland annat stora inskränkningar i rätten att använda drönarfotografering och att man var tvungen att söka tillstånd hos Länsstyrelsen för all sådan verksamhet. Domen utlöste ett ramaskri i flera bran-

schers som använder drönare i sin verksamhet, däribland flera byggföretag.

Regeringen, med justitiedepartementet i spetsen, aviserade redan då att man höll på att titta på frågan, men att inget skulle göras förrän regeringens förslag var utarbetat. Allt sedan dess har all drönarverksamhet svävat i ett ovisshetens vakuum. Vissa aktörer valde att i stort sett strunta i Högsta Förvaltningsdomstolens dom och köra på som tidigare, andra meddelade att detta var dödsstöten för drönarverksamheten och aviserade att man var tvungen att upphöra med all sådan fotografering och filmning. Branschorganisationen UAS Swe-

Regeringens förslag innebär att regelverket för drönarfotografering, när det gäller integritetsintrång, blir betydligt mildare. Påverkan gäller bla BI och BEF

den hävdade att domen hotade tusentals jobb i en spirande bransch.

Norskt-svenskt projekt med 100 miljoner i budget

Trafikverket och Statens Vegvesen (Norge) ska tillsammans utveckla ett moderniserat trafiklednings- och informationssystem som ska ge snabbara, smidigare och säkrare assistans vid vägtrafikstörningar.

För två år sedan påbörjade projektet Modernisering av Trafik- Ledning och Information Väg (MTLIV), som ska ta fram ett moderniserat vägtrafikledningssystem. Det nya systemet kommer att bygga på funktionaliteten i nuvarande system men även kunna anpassas för framtidens autonoma och smarta fordon som främjar trafiksäkerhet och miljö. Projektet är budgeterat till cirka 100 miljoner sek.

Det som är unikt med det nuvarande systemet, är att vägtrafikledaren, när denne loggar en inträffad händelse, automatiskt får förslag på åtgärder och dessutom enkelt kan genomföra dem med ett fåtal knapptryck. Det kan vara åtgärder som till exempel handlar om att snabbt få ut information i gps:er, på vår hemsida och i radio samt att se till att vägbanor blir kryssade på våra trafikin-

Terje Moe Gustavsen GD för norska Vegveisen och Lena Erixon GD Trafikverket undertecknar norsk-svensk samarbetsavtal om trafikledningssystem. FOTO Trafikverket

formationsskyltar längs vägen. Allt för att trafikanterna ska komma fram säkert och kunna göra aktiva val i sitt resande.

Det nya trafikledningssystemet ska införas 2019

Samarbetet bygger på en kunskaps- och erfarenhetsöverföring länderna emellan och tillsammans ska man arbeta fram grunden i systemet. Sedan kommer varje land att anpassa systemet utifrån de förutsättningar som råder i respektive land.

– Det är naturligtvis jätteroligt att Norge har haft ögonen på oss och ser samma fördelar som vi med dagens funktionalitet. Jag tycker att det är viktigt att vi hittar de här gemensamma frågorna, där vi kan ingå i samarbeten som utvecklar både vår kompetens och våra leveranser, säger Jonas Ivarsson, projektledare.

Forts från sid 11

dessa krav. Dessa införs alltså inte, i vart fall inte i nuläget.

Axplock ur den nya lagen Onormalt låga bud åker ut

Upphandlarna blir enligt den nya lagen skyldiga att utesluta anbudslämnare som inte betalt sina skatter och avgifter i tid, de som lämnat ett ”onormalt” lågt anbud ska också uteslutas.

Krav på skäliga arbetsförhållanden

En leverantör som inte fullgör sina skyldigheter när det gäller miljökrav och

sociala och arbetsrättsliga frågor ska kunna kastas ut från upphandlingen. Ett anbud som visar sig brista på dessa punkter ska också kunna förkastas.

Mindre entreprenörer ska få vara med

Ett tak införs på hur stor omsättning en offentlig upphandlare får sätta som villkor får att en aktör ska få vara med och lämna anbud.

Det ska också bli möjligt att dela upp upphandlingarna i mindre delar och

sätta en gräns för hur många delar en anbudsgivare maximalt kan vinna. Offentliga upphandlare ska i vissa fall också kunna ställa krav på miljömärkning och tredjepartscertifiering av miljölednings- och kvalitetssystem.

Elektronisk kommunikation

Huvudregeln blir att kommunikationen vid upphandlingar och anbudsinslämning ska ske elektroniskt.

**BORR &
SPRÄNG 17**
ARONSBORG 1 JUNI

Veidekke: Max två led av underentreprenörer

Säkerhet. Stopp i underentreprenörskedjan vid två led ska minska risken att drabbas av oseriösa företag. Det räknar byggföretaget Veidekke med. Bättre arbetsmiljö är ytterligare en positiv effekt.

I Solna bygger Veidekke kontorslokaler på närmare 100 000 kvadratmeter. Enligt byggföretaget är SEB:s nya kontorshus ett av norra Europas största kontorskomplex.

– I ett sådant här stort projekt måste vi hålla ordentlig koll på våra underleverantörer, säger Patrik Bentersten, inköpschef på Veidekke.

Byggprojektet är först ut i Veidekkes satsning på att sätta stopp för långa underentreprenörskedjor. Tanken är att färre led ger bättre möjligheter att följa upp att lagar och regler följs. På så sätt hoppas byggföretaget minska risken för att jobba med oseriösa företag.

Läs också Calle Fridéns krönika: Säkerheten på bygget blir inte lättare av alla språk

– Det här påverkar vår arbetsmiljö. Det blir mycket enklare att arbeta när man vet vem man ska kräva exempelvis en riskbedömning av, säger Patrik Bentersten.

Han tar fram ett stort vitt papper och ritar.

– Våra underentreprenörer får ha ett led under sig med hur många entrepre-

”Kravet på begränsning till två led ger förstås mera arbete, men det här känns som ett bra sätt. De seriösa underentreprenörerna tycker faktiskt också att det är bra”, säger Patrik Bentersten på Veidekke. Foto: Jörgen Appelgren

nörer de vill. Men de får i sin tur inte ha några underentreprenörer.

Det kan ändå bli väldigt många underentreprenörer?

– Jo, men vi tror att det här sättet gör att vi kan ha bra kontroll.

På andra sidan av sitt papper har Patrik Bentersten en utskrift från den elektroniska personalliggaren, som är ett lagkrav från januari 2016. Den gör att företaget vid varje tillfälle kan se vem som jobbar på bygget.

– Det hjälper jättemycket. Men vi går längre. Vi vet också vilket företag de jobbar för.

Avsteg från de maximalt två leden får göras av särskilda skäl. Hittills har

det hänt vid några tillfällen och berott på att det har behövts särskild kompetens som den anlitate underentreprenören saknade. Nu händer det att underentreprenörer, som annars skulle ha hamnat för långt ner i kedjan, har anställs. Patrik Bentersten tror att satsningen minskar olycksrisken.

– Vi tror att det blir lättare att få igenom det vi har avtalat om. Längre ned i kedjan kunde det förut hända att de aldrig hade hört talas om kontrakten.

Arbetsmiljökraven i kontrakten handlar om att de ska följa lagar och regler, lämna in riskbedömningar, städa och följa arbetsplatsrutiner, inflikar Christian Lönnström, byggarbetsmiljösamordnare. Han har tidigare jobbat på Arbetsmiljöverket.

– Svensk byggbransch har varit urusel på systematiskt arbetsmiljöarbete och saknat förståelse för hur viktigt det är med riskbedömningar. Nu har vi kommit en bit på väg.

Mathias Darnelius, huvudskyddsombud på Veidekke, påpekar att minskad oro för att jobba med oseriösa företag är en bra sak i sig.

– Det blir en positiv psykosocial arbetsmiljöeffekt på köpet. Företag som följer lagar och regler brukar göra det även när det handlar

Slipmaskiner • Slipstift • Gruvlampor

Borrhålsplugg • Fördämningsmattor

Slipskivor • Skjutkabel • Borrkronor

Borrstål • Slangar • Märkfärg

Dammsugarpåsar • Skyddskläder

Gruvstövlar • Tillbehör

Serviceverkstad med demomaskiner

AUSTIN POWDER
INTERNATIONAL

Du får inte två chanser att göra ett bra första intryck

En salva skjuts på ett ögonblick.
När dammet lagt sig ska allt se bra ut.

Vi i Austin värnar om produktivitet för dig
och dina kunder. Vi finns där när du behöver
oss, vi laddar effektivt, har mer energirikt
sprängämne och marknadens mest pålitliga
tändsystem.

Låt oss visa dig hur man
gör ett bra första intryck!

Austin Sverige AB

– När dammet lagt sig

KONJUNKTURRAPPORT FRÅN SVERIGES BYGGINDUSTRIER

ByggKonjunkturen

Nr 1 • 2017 • 29 mars

Byggkonjunkturen hamrar sig fast

Svensk ekonomi är inne i en högkonjunktur, dock dämpas tillväxttakten framöver av en svagare inhemsk efterfrågan. Även bygginvesteringarnas kraftiga uppgång mattas eftersom bostadsproduktionen vänder ner 2018. Stigande lokal- och anläggningsinvesteringar ger däremot positiva bidrag och därmed fortsätter högkonjunkturen inom byggindustrin.

Konjunkturutsikterna för världsekonomin har ljusnat under de senaste månaderna. Detta för att några av de större OECD-länderna, med USA i spetsen, just nu uppvisar en relativt bred BNP-tillväxt. I Kina stabiliseras tillväxttakten medan utvecklingen i Indien dämpas tillfälligt av beslutet att byta ut större delen av landets sedlar. Euroområdet, med Tyskland som främsta draglok, fortsätter att förbättras trots Brexit och politisk osäkerhet. Detta minskar dock inte risken för bakslag i utvecklingen eftersom varken problemen i den europeiska banksektorn, som fortfarande har en stor andel dåliga lån och svag lönsamhet, eller skuldproblematiken i Grekland är lösta.

Svensk ekonomi uppvisade en relativt stark tillväxt under fjolåret. Största bidraget kom från de fasta bruttoinvesteringarna där bygginvesteringarna gav ett betydande tillskott. I år fortsätter investeringarna att ge ett stort bidrag, men dämpas nästa år när bostadsinvesteringarna faller. Hushållskonsumtionen ökar under prognosperioden, men hämmas av både högre skatter och modesta reallöneökningar. Den starka utvecklingen för de offentliga konsumtionsutgifterna dämpas eftersom utgifterna kopplade till flyktingmottagande sjunker. En förbättrad global konjunktur gör att nettoexporten ger ett positivt bidrag till BNP-utvecklingen, men totalt sett blir det en inbromsning under prognosperioden, 2017-2018, på grund av en något svagare inhemsk efterfrågan.

Byggandets utveckling

Procentuell förändring jämfört med föregående år

Sektor	Investeringsvolymp, Mdkr 2016	Procentuell förändring i fasta priser		
		Utfall 2016	Prognos 2017	2018
Bostäder	219,5	17	16	-1
Nybyggnad	136,3	35	23	-4
Ombyggnad	63,0	-7	2	4
Fritidshus	9,7	32	14	5
Transaktionskostn.	10,5	-6	-1	2
Lokaler	142,9	4	2	3
Privat	88,0	0	0	2
Offentligt	54,9	13	4	6
Anläggningar	88,3	5	-1	6
Privat	50,3	7	-3	6
Offentligt	38,0	2	2	7
Summa bygginvesteringar	450,7	10	8	1

Källa: SCB, BI

Sysselsättning inom byggindustrin

	Antal 2016	Procentuell förändring		
		Utfall 2016	Prognos 2017	2018
Sysselsatta	324 800	5,5	3,2	1,4

Källa: SCB, BI

Den positiva sysselsättningsutvecklingen fortsatte under årets inledning och bristen på kvalificerad arbetskraft börjar bli ett allt större hinder för företagen. Trots de ökade matchningsproblemen bedöms sysselsättningen ändå stiga med drygt 150 000 personer under prognosperioden.

Inflationen är sedan i höstas på uppåtgående efter att ha lyst med sin frånvaro under en längre period. Det underliggande inflationstrycket är dock ännu inte tillräckligt högt för att Riksbanken ska börja höja räntan i år. Först under 2018 kommer räntan att återföras till noll.

Nybyggnadsinvesteringarna i bostäder har stigit kraftigt tre år i följd. Fjolårets uppgång på 35 procent var den högsta tillväxttakten sedan 1980-talet. Börsuppgång, låga räntor, stigande bostadspriser, ökade disponibelinkomster och starkare arbetsmarknad har gjort att antalet påbörjade bostäder fortsatt att öka. Dock kommer striktare kreditgivning, höjda skatter, modesta reallöneökningar och stigande bolåneräntor att bromsa utvecklingen. Detta leder till att bostadsproduktionen börjar minska under nästa år. Investeringsutvecklingen följer produktionstakten med viss eftersläpning och därför stiger den fortfarande starkt i år för att därefter vända ner under 2018.

Ombyggnadsinvesteringarna sjönk med sju procent förra året. Det är försämringen av ROT-avdraget som var orsaken till fallet eftersom investeringarna i småhus föll med 20 procent, medan flerbostadshussidan hade en uppgång på 13 procent. En något bättre utveckling är att vänta 2018 när småhussidan vänder upp och stöttar den positiva utvecklingen inom flerbostadshusen.

Lokalinvesteringarna ökade i relativt god takt i fjol och det var den offentliga sektorn som stod bakom uppgången. Den offentliga sektorn fortsätter att satsa på nya verksamhetslokaler och den positiva tillväxttakten håller därför i sig. De privata lokalinvesteringarna stiger först nästa år när injektionen från kredit- och fastighetsmarknadens påbörjade projekt börjar ge effekt.

Även anläggningsinvesteringarna ökade i relativt god takt i fjol. Främst tack vare en stark utveckling inom de privata sektorerna vatten- och reningsverk samt post och tele. Den privata sidan får en trögare utveckling i år då post- och telesektorn vänder en kraftig uppgång till en betydande minskning. Nästa år bidrar ökande energisatsningar till att delsektorn åter visar positiva tillväxtttal. De offentliga investeringarna fortsätter i år att domineras av vägbyggande medan järnvägsutbyggnaden kommer igång på allvar först nästa år då bland annat Stockholms tunnelbana börjar byggas ut för första gången på 40 år.

Totalt sett ökade bygginvesteringarna med starka 10 procent 2016. Den höga nivån inom bostadsproduktionen gör att investeringarna fortsätter att stiga med 8 procent i år. Nästa år mattas tillväxttakten av eftersom bostadsbyggandet minskar.

Sammantaget ser ändå konjunkturutsikterna mycket ljusa ut för byggindustrin. Detta leder till att sysselsättningen ökar och byggindustrin kommer därmed att ha drygt 15 000 fler sysselsatta under 2018 jämfört med 2016.

Bedömningen avslutad 2017-03-24. Nästa konjunkturrapport utkommer under oktober månad.

BYGGMARKNADENS SEKTORER

Bostäder

De sammantagna bostadsinvesteringarna ökade med 17 procent förra året. Investeringarna i nya bostäder steg med 35 procent, medan ombyggnad sjönk med 7 procent. I år kommer bostadsinvesteringarna fortsätta att visa tvåsiffriga tillväxttal, men 2018 kommer dessa att börja sjunka eftersom nyproduktionstakten faller tillbaka.

Antalet påbörjade lägenheter ökade 2016 efter att ha uppvisat en bra utveckling under både våren och hösten. Relativt sett blev uppgången 37 procent mellan 2015 och 2016 och antalet påbörjade lägenheter ökade till 64 000 (enligt BI:s uppräknig). Den starka uppgången bedöms dock dämpas i år och nästa år sjunker produktionsnivån något. Anledningen är att den inhemska efterfrågan mattas av under prognosperioden 2017-2018.

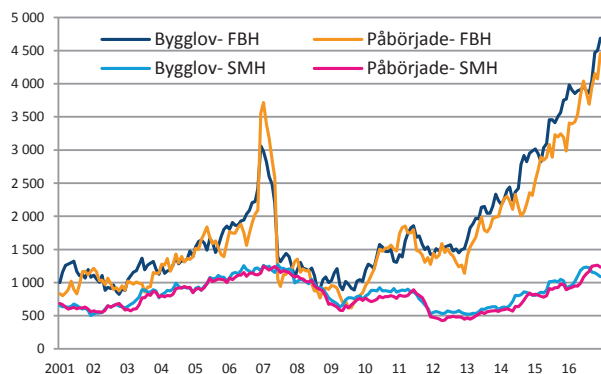
Under fjolårets första hälft gjorde Sveriges Byggindustrier en kraftig underskattning av styrkan i uppgången på flerbostadshussidan. Riskerar vi nu återigen att få helt fel i vår bedömning? I prognoser finns självklart inga garantier, men vi anser att den teoretiska modell tidigare bedömningar byggt på fortfarande är relevant. I den modellen är de två viktigaste variablerna *hushållens finansiella netto* och *bolåneräntan*. En starkare børsutveckling och en bättre utveckling av de reala disponibla inkomsterna än förväntat är två förklaringar till underskattningen. Den tredje förklaringen är att hyresrättsbyggandet gått mycket starkare än förväntat och i fjol påbörjades det något fler hyresrätter än bostadsrätter, där särskilt fjärde kvartalet indikerar en ovanligt starkt påbörjande av hyresrätter (8 900 hr jmf. 5 900 br under Q4). Byggandet av hyresrätter är, tyvärr, något svårare att bedöma via den teoretiska modellen eftersom denna upplåtelseform har ett större inslag av politisk påverkan, t.ex. investeringsstöd. Däremot är den starkaste drivkraften bakom det ökande hyresrättsbyggandet just nu det väldigt låga ränteläget.

Att hyresrättsbyggandet gått om bostadsrätten ser vi som ett tecken på att det marknadsstyrda bostadsbyggandet är på toppen av sin produktionskurva med nuvarande marknadsmodell.

Även småhusbyggandet tycks nu börja plana ut. Byggloven har börjat att sjunka, vilket kan ses som ett tecken på en kommande dämpning på småhussidan. Flerbostadshussidan ser däremot fortsatt stark ut. Vår bedömning, att antalet lägenheter i flerbostadshus blir på ungefär samma nivå som i fjol, grundar sig på antagandet att det marknadsstyrda bostadsbyggandet dämpas, men kompenseras av ett starkt hyresrättsbyggande.

Antal påbörjade lägenheter och beviljade bygglov flerbostadshus resp. småhus

6 mån. glidande medelvärde

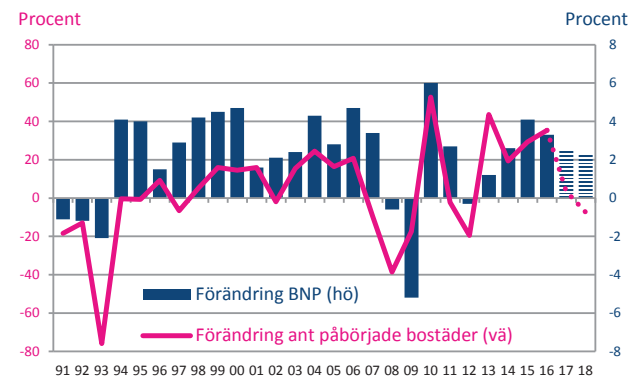
Källa: SCB, BI

Jämförs förändringen i påbörjandet av bostäder med BNP-utvecklingen så indikerar diagrammet nedan att påbörjandet blivit

känsligare för förändringar i BNP från år 2007 och framåt. De två senaste årens starka tillväxt, som främst drivits av inhemsk efterfrågan, mattas av framöver och detta borde enligt historiskt mönster få en dämpande effekt på antalet påbörjade nya bostäder.

Utveckling av BNP och påbörjade bostäder

Procentuell förändring jämfört med föregående år

Källa: SCB, BI

Det finns även strukturella faktorer som hämmar en fortsatt uppgång i nyproduktionstakten:

- Företagen rapporterar om en allt högre arbetskraftsbrist och många byggföretag uppger att de går för full kapacitet och har svårt att öka produktionen ytterligare utan nyanställningar av erfarna yrkesarbetare och tjänstemän.
- Reavinstbeskattningen, amorteringskravet och hyresregleringen hämmar rörligheten, vilket alltid är sämre än en mer dynamisk bostadsmarknad.
- Restriktivare kreditgivning, vilket gör det svårare för allt fler grupper att kunna efterfråga nya bostäder.

Nyproduktion av bostäder

Antal påbörjade lägenheter i 1 000-tal 2002-2016, prognos 2017-2018

År	Flerbostadshus	Småhus	Totalt
2002	11,7	7,4	19,1
2003	12,7	9,3	22,0
2004	16,9	10,6	27,5
2005	19,6	12,4	32,0
2006	31,8	13,8	45,6
2007	14,2	13,7	27,9
2008	11,3	10,3	21,6
2009	9,4	8,3	17,7
2010	18,1	9,4	27,5
2011	18,5	8,3	26,8
2012	15,9	5,5	21,4
2013	23,9	6,7	30,6
2014	27,9	8,7	36,6
2015	36,4	10,9	47,3
2016	50,0	14,0	64,0 ¹
2017 prognos	52,0	14,2	66,2
2018 prognos	49,0	12,3	61,3

Källa: SCB, BI

Bostadsmarknadens riktiga X-faktor är hur det stora antalet nyanlända som kom under 2015 ska kunna få en bostad ute i kommunerna de kommande åren. Att flera kommuner har börjat köpa bostadsrättslägenheter på andrahandsmarknaden och även kan "suga upp" nya hyresrätter med relativt hög hyra som få bostadskonsumenter efterfrågar gör att det finns en möjlig uppsida på prognosen över påbörjandet. I nätupplagan av Norrköpings

¹ BI:s uppräknig av SCB:s preliminära statistik

Tidningar den 5 mars fanns en artikel med rubriken ”Lång bostadskö trots lediga lägenheter”. I artikeln framgick att trots att det finns en lång kölista avseende hyreslägenheter fanns det fortfarande ett flertal lediga hyreslägenheter i två olika nyproduktionsprojekt. Det är ett sådant överskott som kommuner kan tänkas fånga upp, vilket gör att hyresrättsbyggandet kan bli högre än vad vår teoretiska modell implicerar.

När både de positiva och de negativa impulserna summeras är vår bedömning att antalet påbörjade bostäder endast ökar marginellt jämfört med fjolåret, för att sedan falla tillbaka något under 2018 och landa på en volym strax över 60 000 lägenheter. Sett i ett 25-årigt perspektiv är detta en hög nivå och innebär att bostadsbyggandet kommer att gå för högvarv under hela prognosperioden.

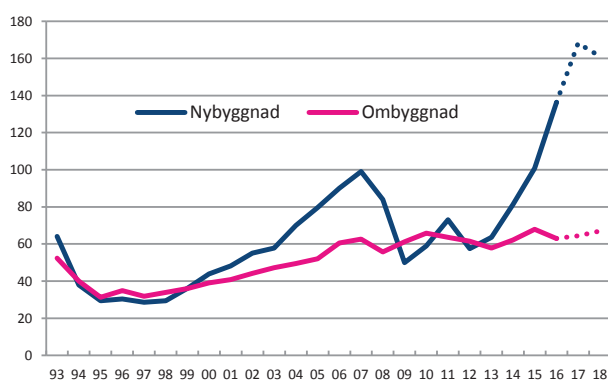
För investeringar i nya bostäder innebär detta att de fyra senaste årens konjunkturellt betingade uppgång fortsätter 2017 för att därefter minska med ett par procent 2018. Investeringarna i småhus faller något kraftigare än i flerbostadshus nästa år och anledningen är att produktionsnedgången blir större, relativt sett, på småhussidan. Detta för att småhusproduktionen endast bygger på marknadsmässiga grunder och påverkas därför något mer av den dämpade tillväxttakten i ekonomin.

Ombyggnadsinvesteringarna sjönk med sju procent förra året. I denna delsektor har försämringen av ROT-avdraget satt tydliga spår under fjolåret. På småhussidan blev det ett kraftigt fall om 20 procent medan ombyggnadsinvesteringarna i flerbostadshus ökade med 13. Trä- och möbelföretagen (TMF) har sedan 2013 gjort mätningar på hur renoveringen av lägenheter inom miljonprogrammet fortskrider. I deras senaste rapport från i höstas så konstateras att de allmännyttiga företagen hade bibehållit nivåerna under 2016 jämfört med 2015, medan det var de privata fastighetsägarna, och framförallt de i storstadsområdena, som ökat renoveringarna.

Vår bedömning är att trenden fortsätter i år, dvs. att investeringarna ökar på flerbostadshussidan medan de fortsätter ned för småhusen. Först nästa år bedöms båda delsegmenten visa positiva tillväxttal. Sammantaget ökar ombyggnadsinvesteringarna med 2 procent i år och 4 procent 2018.

Bostadsinvesteringar

Mdkr 2015 års priser

Källa: SCB, BI

Fritidshusbyggandet uppvisade en mycket stark utveckling det senaste året efter en relativt svag utveckling under en längre tid. Bygglövsstatistiken indikerar att återhämtningen fortsätter (antalet kvm bygglov har ökat med 22 procent 2016 jmf 2015 och är nu på den högsta nivån från då statistik finns tillgänglig). Vidare har priserna på fritidshus ökat med nio procent den senaste tolv månadersperioden, vilket ger ytterligare stöd för en produktionsökning.

Sammantaget växte bostadsinvesteringarna med 17 procent förra året. Den fortsatta uppgången 2017 väntas uppgå till 15 procent, men 2018 faller investeringarna med 3 procent.

Lokaler

Lokalinvesteringarna ökade med 4 procent 2016. Uppgången förklaras främst av ett kraftigt ökat offentligt byggande. Investeringarna fortsätter att växa under prognosperioden och motorn blir även fortsättningsvis det offentliga lokalbyggandet.

De privata lokalinvesteringarna visade en oförändrad nivå 2016 jämfört med året innan. Delsegmenten industri, handel, sport och avfall växte. Investeringarna minskade däremot för kredit- och fastighetsbolag och byggverksamhet i egen regi.

Kredit- och fastighetsbolag är det enskilt största delsegmentet på den privata sidan med en investeringsvolym på över 60 miljarder kronor årligen. Efter två år av fallande investeringar noterades en svag ökning under 2015. Förra året föll investeringarna åter med 3 procent. Detta trots att 2016 blev ett rekordår för transaktionsvolymerna på fastighetsmarknaden samt att vakansgraderna sjönk och lokalhyrorna steg. Enligt branschbedömare väntas de närmaste åren bli goda för fastighetssektorn. Den låga räntan lockar till investeringar, efterfrågan på moderna effektiva lokaler väntas vara fortsatt hög, hotellsektorn rapporterar rekordbeläggning och det finns omfattande planer på nya köpcentra. De fundamentala faktorerna för en stark efterfrågan på nya fastighetsprojekt är god och sektorn bedöms därför kunna växa något såväl i år som nästa år.

Privata lokaler

Nivå och procentuell volymförändring jämfört med motsvarande period föregående år

	Investeringar Mdkr 2016	Procentuell förändring 2015	Procentuell förändring 2016
Fastighetsbolag m.m.	65,3	2	-3
Handel	5,8	34	35
Industri	6,8	14	14
Övrigt	10,1	-2	-3
Totalt	88,0	4	0

Källa: SCB, BI

Avseende kontorsmarknaden visar branschanalyser att antalet färdigställda kvadratmeter kontor kommer att minska i år, men vända upp nästa år. Det är framför allt på Stockholmsmarknaden som tillskotten ökar 2018. Trots goda förutsättningar blir det en relativt begränsad nyproduktion i de båda övriga storstadsområdena Göteborg och Malmö. Studeras bygglovsutvecklingen för kontor kan det konstateras att den vände upp under 2016 och indikerar därmed att en produktionsuppgång är i vardande.

Investeringarna i handelsfastigheter ökade med starka 35 procent 2016. Delsektorn har drivits av en utbyggnad av partihandel där investeringar i bilhallar och detaljhandelsbyggnader (inom både sällanköp- och dagligvaruhandel) har varit två drivkrafter. Den positiva utvecklingen väntas fortgå och när utbyggnaden av bilhallar minskar i omfattning tar detaljhandeln över som ensam motor.

Industrins bygginvesteringar ökade med 14 procent såväl 2015 som 2016. Det är främst fordonsindustrin som investerat i lokaler. Denna bransch är i slutfasen av sin expansion och frågan är vilken annan industrigren som kan ta över som draglok. En viss konjunkturförbättring för basindustrin har kunnat skönjas och ett par stora projekt som exempelvis Östrands pappersbruk i Timrå och den nya kartongfabriken i Grums är under produktion. Expansionen väntas dock bli kortvarig och redan nästa år faller industrins lokalinvesteringar när bland annat tillskotten från ett par stora projekt klingar av.

Sammantaget bedöms de privata investeringarna väntas bli oförändrade i år och växa med 2 procent nästa år.

De offentliga lokalinvesteringarna växte med 13 procent 2016. Det landstingskommunala byggandet ökade med 11 procent. Enligt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) summerades

BYGGMARKNADENS SEKTORER

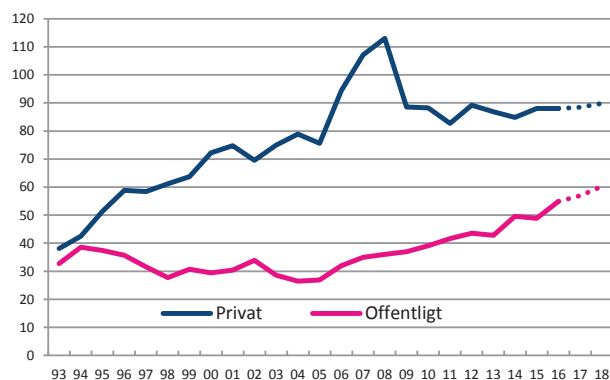
kommunernas ackumulerade överskott till 21,5 miljarder kronor 2016. Detta var högre än väntat och förklaringen till den goda utvecklingen handlar bland annat om ökade reavinster från försäljning av mark och fastigheter. I många kommuner finns ett uppdamt behov av investeringar i skolor, förskolor och äldreboenden. Enligt SKL väntas kommunsektorn visa något försämrade finanser de närmaste åren, men fallhöjden är relativt stor i de kommunala finanserna innan de behöver skjuta upp investeringar. Många av kommunerna sitter också på betydande tillgångar som kan avyttras vid behov. Bedömningen är därför att kommunsektorns lokalinvesteringar ökar i god takt de närmaste åren. En indikation på att kommunerna fortsätter att investera ger också bygglovsutvecklingen för skolor som utvecklats mycket starkt det senaste året. Landstingssektorn har det däremot betydligt kärvare och mer än hälften av landstingen har redovisat underskott i minst tre av de fem senaste åren. Sett över en tioårsperiod har landstingens investeringar dock ökat med närmare 90 procent och bakgrunden till detta är en generationsväxling av de lokaler som byggdes på 1960- och 70-talen. Landstingssektorn fortsätter investera i lokaler, men nivån blir lägre på grund av de ansträngda finanserna. Stora utbyggnadsprojekt väntas bli färre framöver. En indikation att en något sämre utveckling är att vänta ger också byggloven för sjukvård och omsorg som utvecklats relativt svagt under en längre tid. Statens lokalinvesteringar växte med 27 procent 2016 och summerade till 5,5 miljarder kronor. Tillväxten väntas fortsätta och utbyggnaden av universitetsbyggnader och försvarsmaktens expansion är två viktiga förklaringsorsaker.

De offentliga lokalinvesteringarna ökar med 4 procent i år och 6 procent 2018.

Lokalmarknadens delprognoser summerar till att de totala investeringarna växer med 2 procent i år och 3 procent nästa år.

Lokalinvesteringar

Mdkr 2015 års priser

Källa: SCB, BI

Anläggningar

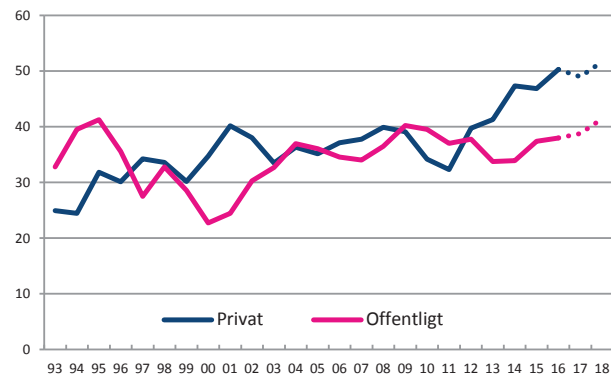
Anläggningsinvesteringarna ökade med 5 procent 2016. Den starkaste utvecklingen stod de privata investeringarna för. Dessa fortsatte på de senaste årens positiva trend och växte med 7 procent, medan de offentliga investeringarna växte med mer måttliga 2 procent. I år stannar tillväxten av helt då de privata investeringarna inom post- och telesektorn minskar samtidigt som det dröjer ytterligare en tid innan de statliga satsningarna på järnvägsutbyggnad sätts i verket. Nästa år väntas en mer synkroniserad uppgång för de privata och de offentliga anläggningsinvesteringarna och delsektorn växer då totalt med 6 procent.

Allt sedan 2011 har utvecklingen för anläggningsbyggandet varit tudelad, i den mening att de privata investeringarna vuxit

betydligt medan de offentliga mer eller mindre stannat på en oförändrad nivå. De privata satsningarna är idag drygt 50 procent högre än för bara fem år sedan, medan de offentliga pendlat kring samma nivå ända sedan 2004.

Anläggningsinvesteringar

Mdkr 2015 års priser

Källa: SCB, BI

Under 2016 steg de privata anläggningsinvesteringarna med 7 procent. Uppgången drevs främst av satsningar inom post- och telesektorn, där utbyggnaden av bredbandsfiber spelar en viktig roll, samt investeringar i vatten- och reningsverk.

De energirelaterade investeringarna, som utgjort en positiv kraft den senaste femårsperioden vände tydligt ned. Nedgången bedöms dock vara tillfällig då de underliggande investeringsbehoven inom detta segment, som bland annat omfattar kraftvärmeverk och distributionsnät, är stora. Delsektorn utgjorde nära 40 procent av den privata anläggningsmarknaden förra året och den kommer fortsätta att utgöra en viktig del i och med utbyggnad och underhåll av hållbara energikällor såsom vind- och vattenkraft. Efter förra årets svacka bedöms investeringarna återigen öka något såväl i år som nästa år.

Investeringarna inom transport och kommunikationer har minskat kraftigt två år i följd. Här innefattas terminaler, logistikbyggnader, stationer och hamnar. Nedgången förklaras bl.a. av att de stora stationerna på Citybanan övergått från byggnationsfas till mer av installationsarbeten och intrimning av system. Även de stora hamnutbyggnaderna i Värtan och Kapellskär avslutades under perioden. Investeringsvolymerna är nu nere på mer normala nivåer. Dessa väntas bestå eller öka långsamt under prognosperioden i takt med att stadsmiljöavtalen realiserats och arbetet med att bygga Stockholm Norvik Hamn intensifieras. På Norvikudden pågår nu muddring och förberedande sprängningsarbeten för bygget som kommer bli ett viktigt logistiknav för hela Mälardalen.

Anläggningar

Nivå och procentuell volymförändring jämfört med föregående år

	Investeringar Mdkr 2016	Procentuell förändring 2015	Procentuell förändring 2016
Privat			
El-, gas- och värmeverk	18,7	3	-11
Vatten/reningsverk	11,2	20	42
Transport, kommunikät.	4,9	-25	-30
Post och tele	15,1	-2	41
Övrigt	0,4	-2	0
Offentligt			
Vägar och gator	24,3	7	13
Övriga anläggningar	13,7	15	-14
Totala anläggningar	88,3	4	5

Källa: SCB, BI

Inom delsektorn vatten- och reningsverk har volymen nära nog fördubblats på fem år och särskilt stark har utvecklingen varit de två senaste åren då ökningen sammantaget uppgår till 70 procent. Expansionen grundas i ett generationsskifte i kommunernas vatten- och avloppsanläggningar (Va). Ett länge eftersatt underhåll av Va-anläggningarna hotar på sikt färskvattenförsörjningen i våra tätorter. Detta, tillsammans med att kommunernas ekonomi ser något bättre ut i dagsläget, gör att vi räknar med en fortsatt uppgång de närmaste åren även om tillväxttalen blir lägre än de senaste åren.

Investeringarna i post- och telesektorn har, som tidigare nämnts, starkt bidragit till de ökade investeringarna under fjolåret men till följd av det mycket starka andra halvåret 2016 betyder en mer normal volym i år att den procentuella utvecklingen blir tydligt negativ. Volymerna har varit mycket volatila under ett par års tid varför utvecklingen framåt är svårbedömd, men bland annat med hänvisning till att fiberutbyggnaden går in i ett lugnare skede räknar vi inte med att den mycket höga nivån från senare delen av fjolåret kan bibehållas utan en viss nedgång mot tidigare normala nivåer förutses. Det betyder att den negativa utvecklingen i år bryts och vänder till svagt positiva tal nästa år.

Sammantaget minskar de privata anläggningsinvesteringarna med 3 procent i år för att sedan stiga med 6 procent 2018.

Inom transportinfrastrukturen var tempot förra året högt på vägar och gator, men betydligt lägre för järnvägarna som drog ner utvecklingen för övriga anläggningsinvesteringar. Under hösten presenterade regeringen en ny infrastrukturproposition med inriktning och ekonomiska ramar för planperioden 2018-2029. Till grund för vår prognos ligger dock den nationella planen för 2014-2025.

Investeringsplan för Trafikverket, mkr

	Utfall 2015	Prognos 2016	Beräknat 2017	Beräknat 2018
Järnvägar	11 189	10 388	7 913	9 978
Vägar	4 675	6 372	9 304	11 872
Regional plan	2 383	2 868	2 725	2 833
Summa	18 247	19 628	19 942	24 683

Källa: Regeringens budgetproposition för 2017 (Prop.2016/17:1, Utgiftsområde 22)

Väginvesteringarna har ökat två år i följd och väntas fortsätta i positiv riktning under hela prognosperioden. Enligt statens investeringsplan från budgetpropositionen för 2017 ökar anslagen med drygt 45 procent i år och med ytterligare knappa 30 procent 2018. Enligt vår prognos landar väginvesteringarna på en nivå som 2018 är 35 procent högre än den som rädde fram till 2015.

Större projekt som just nu bidrar till detta nivålyft är bland annat Marieholmstunneln, som är en del av det västsvenska paketet, Förbifart Stockholm samt utbyggnaden av E20 genom Västra Götaland.

Järnvägsinvesteringarna å andra sidan uppvisade en mycket svag utveckling förra året och förväntas minska även i år. Som framgår av investeringsplanen finns dock förutsättningar för en förstärkning redan nästa år. Bedömningen är att övriga anläggningsinvesteringar minskar med 10 procent i år och vänder upp med 15 procent 2018. Uppgången drivs av tunnelbanautbyggnaden i Stockholm som under loppet av 2018 går in i ett aktivt byggskede.

Totalt sett ökar de offentliga anläggningsinvesteringarna med 2 procent i år och 7 procent 2018.

De sammantagna anläggningsinvesteringarna, när de offentliga läggs samman med de privata, backar därmed något i år för att därefter öka med 6 procent och bidra positivt till den totala investeringsutvecklingen 2018.

Arbetsmarknad

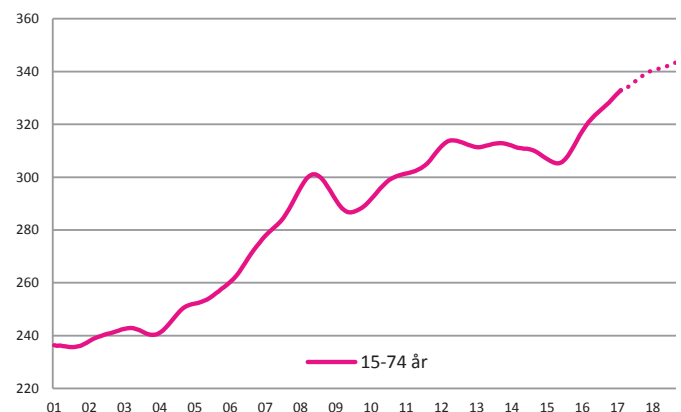
Under 2016 uppgick antalet sysselsatta i byggindustrin till i genomsnitt 324 800 personer. Det innebär en ökning med 16 800 personer jämfört med 2015. Byggkonjunkturen är fortsatt stark och detta innebär att sysselsättningsnivån stiger med ytterligare 15 000 personer under prognosperioden 2017-2018. Samtidigt framhålls arbetskraftsbrist fortfarande som ett av de främsta hindren för ökat byggande.

Enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) för 2016 ökade antalet sysselsatta inom byggindustrin med 16 800 personer, eller 5,5 procent, jämfört med året före. Det kan jämföras med utvecklingen för antalet sysselsatta totalt, som ökade med 1,5 procent. Antalet arbetade timmar inom byggindustrin ökade samtidigt med närmare 8 procent mellan åren.

Säsongrensade och utjämnade data från AKU för de senaste åren visar hur byggarbetsmarknaden tog fart i mitten av 2015, vilket var väntat efter flera år av ökande bygginvesteringar. Månadsstatistiken sträcker sig fram till februari i år och visar på att utvecklingen fortsätter i samma riktning även under 2017, om än med viss avmattning av ökningstakten de senaste månaderna jämfört med ett år sedan.

Antal sysselsatta och prognos 2017-2018

Trendskattning (säsongrensad och utjämnad)

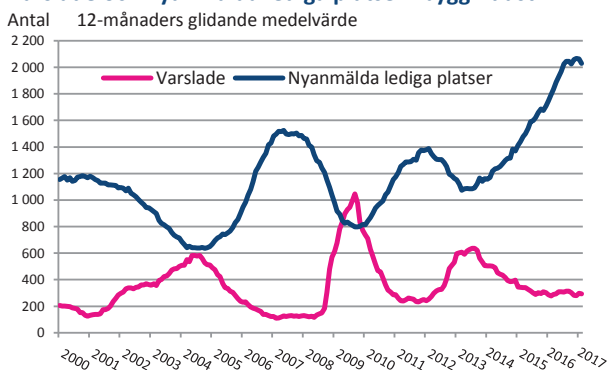
Källa: SCB, BI

Även den kortperiodiska sysselsättningsstatistiken (KS) som baseras på en urvalsundersökning riktad till företag visar på fortsatt sysselsättningsökning inom byggindustrin. Ökningstakten har accelererat det senaste året, men mattades av under sista kvartalet 2016. Enligt KS steg antalet anställda med 4,4 procent mellan fjärde kvartalet 2016 och fjärde kvartalet 2015.

Gapet mellan antalet varsel och nyanmälda platser har enligt Arbetsförmedlingens statistik ökat stadigt sedan början av 2013. Denna utveckling förefaller dock nu ha avstannat. Sedan mitten av 2016 har antalet nyanmälda platser legat relativt konstant kring 2 050 platser. Detsamma gäller för antalet varsel som de senaste arton månaderna varierat kring 300. Den öppna arbetslösheten inom byggindustrin beräknas till i genomsnitt 4,2 procent under i februari i år, vilket kan jämföras med 4,6 procent under samma period 2016.

BYGGMARKNADENS SEKTORER

Varslade och nyanmälda lediga platser i byggindustrin

Källa: Arbetsförmedlingen, BI

Även om de flesta indikatorer tyder på att den positiva utvecklingen mattats av något ligger ändå nivåerna på historiskt höga nivåer, och företagsundersökningar tyder på att efterfrågan på arbetskraft kommer att hålla i sig under hela prognosperioden.

Arbetsförmedlingen skriver i sin rikspåbudsprognos från i höstas att den lediga personalkapaciteten krymper inom byggföretagen och anger samtidigt att det just är byggbranschen som har minst lediga resurser. Två tredjedelar av byggföretagen kan öka produktionen med maximalt 5 procent och hela 42 procent angav att de inte kan öka produktionen alls med befintlig personal. Anställningsplanerna är också fortsatt långt över det historiska genomsnittet och mer än hälften av de tillfrågade företagen planerar att anställa. Bristen på arbetskraft är dock fortfarande ett problem, som dessutom tilltar enligt Arbetsförmedlingen. I undersökningen uppgav fyra av tio företag att de upplevt arbetskraftsbrist vid rekryteringar, vilket gör att byggprocesser kan bromsas upp om centrala roller inte kan tillsättas. Om utländsk arbetskraft används för att täcka upp efterfrågan kommer den fortsatt starka byggkonjunkturen inte att få fullt genomslag på sysselsättningsstatistiken.

I Konjunkturinstitutets (KI) februariarbetsmarknadsundersökning uppgav något färre byggföretag arbetskraftsbrist som främsta hinder för att kunna öka byggandet jämfört med i höstas. Dock är andelen som anger arbetskraftsbrist som främsta skäl fortsatt hög (över hälften av byggföretagen anger detta).

En delförklaring till arbetskraftsbristen är att yrkesprogram på gymnasiet lockar allt färre och bygg- och anläggningsprogrammet pekats ut som det gymnasieprogram där det är lättast att få jobb efter avslutad utbildning. Det kan dock fortfarande vara svårt att hitta en lärlingsplats, även om situationen förbättrats jämfört med tidigare år. Detta indikerar också att det fortfarande är främst yrkeserfaren personal som det är brist på.

Mot bakgrund av att bygginvesteringarna stiger med 8 procent i år och 1 procent 2018, bedömer vi att antalet sysselsatta i byggindustrin ökar med 3,2 procent 2017 och ytterligare 1,4 procent 2018. Det motsvarar en total ökning av antalet sysselsatta med cirka 15 000 personer på två år. Antalet hålls tillbaka till följd av bristen på utbildad och erfaren personal.

Makroekonomi:

Global tillväxt på uppgång, men protektionistiska strömningar medför risker

Världsekonomin ökar så sakteliga farten under perioden 2017-2018. USA tillsammans med några av de övriga större OECD-länderna anslår tonen genom finanspolitiska initiativ. Men även vissa tillväxtländer i både Asien och Sydamerika kommer att ge positiva injektioner till den globala utvecklingen. Svensk ekonomi fortsätter att utvecklas i god takt, men en viss inbromsning sker eftersom både näringslivets investeringar och den offentliga konsumtionsökningen dämpas under prognosperioden.

I USA ser den ekonomiska utvecklingen relativt robust ut. Den senaste arbetsmarknadssiffran var stark och det tillkom fler nya jobb än vad analytiker hade räknat med. Inköpschefsindex för industrin signalerar också att utvecklingen går allt bättre. Hushållens förtroendeindikator har skjutit i höjden och det finns förhoppningar om att konsumtionen ska ta ordentlig fart under kommande år. Trumps utfästelser om både ökade försvars- och infrastruktursatsningar samt stora skattesänkningar har sannolikt bidragit till de snabbt stigande förväntningarna. Det finns dock en stor osäkerhet i hur omfattande satsningarna blir, särskilt inom infrastruktur. Sådana satsningar tenderar att öka underskotten i den federala budgeten, vilket republikanerna i kongressen är allergiska mot. Det som också väcker osäkerhet är utspelen rörande protektionistiska åtgärder för att "skydda och ta hem" amerikanska jobb från omvärlden. Riskerna för ett större globalt handelskrig har ökat efter att Trump blivit president. I närtid ser den ekonomiska utvecklingen trots allt god ut och Federal Reserve höjde också styrräntan för andra gången på relativt kort tid² samt flaggar för ytterligare höjningar. Antalet framtida höjningar kommer till viss del bero på hur omfattande de finanspolitiska stimulanserna blir. Konsensusprognosen är att USA växer med 2,2 procent i år och 2,4 procent nästa år.

Splittrad bild bland tillväxtländer

I Kina kommer regeringen att försöka stabilisera tillväxttakten kring 6,5 procent under prognosperioden 2017-2018. Myndigheterna måste dock balansera behovet av att stimulera ekonomin mot risken för ökad skuldsättning och bubbeltendenser. Ett frågetecken är hur de handels- och säkerhetspolitiska relationerna med USA kommer att utvecklas. Kinas ekonomiska styrka innebär dock att USA troligtvis inte kommer att riskera att ett handelskrig blossar upp.

Japan hade en relativt svag tillväxt i fjol trots ett omfattande finanspolitiskt stimulanspaket. Utsikterna framöver ser dock något bättre ut med ökad omvärldsefterfrågan, undervärderad valuta och stigande hushållskonsumtion.

Tack vare stigande råvarupriser kan råvarubaserade ekonomier såsom Brasilien och Ryssland vända en negativ trend. I Brasilien väntas även räntesänkningar ge stöd åt utveckling medan Rysslands återhämtning hämmas av fortsatta sanktioner. Indien, som redan 2015 växte snabbare än Kina, gick starkt under fjolåret. Dock kommer tillväxten att bromsa in i år pga. sedelbytesbeslutet som togs i november. Detta kommer på kort sikt att hämma den inhemska efterfrågan. Bedömningarna är att den indiska regeringen kommer att försöka stimulera ekonomin med expansiv finans- och penningpolitik för att stabilisera tillväxten under prognosperioden.

² Det var den tredje höjningen räknat från december 2015, vilken i sin tur var den första höjningen på 9 år.

Positiv trend inom Euroområdet trots Brexit och politisk oro

Ekonomi i Europa fortsätter sin relativt långsamma förstärkning och den samlade förtroendeindikatorn (ESI) noterade i februari det högsta indexvärdet för euroområdet på sex år. Det var stigande optimism inom industri-, tjänste- och byggsektorn som framför allt bidrog till det starka utfallet. Den expansiva penningpolitiken fortsätter och den understödjer inhemsk efterfrågan. Näringslivets investeringar väntas stiga snabbare framöver mot bakgrund av stigande optimism, framför allt i Tyskland där förväntningarna på ekonomin är fortsatt höga. Vidare stiger sysselsättning och reallöner, vilket ökar hushållskonsumtionen. En förbättrad global utveckling gör även att utrikeshandeln stärks. Euroområdet ser därmed ut att få en bred och robust uppgång under prognosperioden. Trots den relativt ljusa bilden finns det en rad osäkerheter främst kopplade till presidentvalet i Frankrike och de kommande Brexit-förhandlingarna. Även den fortsatta skuldproblematiken i Grekland och den europeiska banksektorn, som fortfarande har en stor andel dåliga lån samt svag lönsamhet, kan utlösa bakslag i utvecklingen. Konsensusprognosen är dock att euroområdet växer med 1,6 procent i år och 1,5 procent nästa år.

Svensk ekonomi i mjuk inbromsning

Svensk ekonomi uppvisade en relativt stark tillväxt under 2016 där försörjningsbalansen alla delar förutom utrikeshandeln bidrog till uppgången. Största bidraget kom från de fasta bruttoinvesteringarna där bygginvesteringarna gav det största tillskottet. I år fortsätter investeringarna att ge ett stort bidrag, men dessa dämpas nästa år när bostadsinvesteringarna inte längre växer. Hushållskonsumtionen ökar också under prognosperioden, men hämmas av både högre skatter och modesta reallöneökningar. Den starka utvecklingen för de offentliga konsumtionsutgifterna dämpas eftersom utgifterna kopplade till flyktigmottagande sjunker något. En förbättrad global konjunktur gör att nettoexporten ger ett positivt bidrag till BNP-utvecklingen under perioden 2017-2018. Totalt sett blir det en inbromsning av BNP-tillväxten under prognosperioden med anledning av en något svagare inhemsk efterfrågan.

Försörjningsbalans och nyckeltal

Mdkr och årlig procentuell förändring (fasta priser)

	Nivå 2016	Utfall 2016	Prognos 2017	2018
Hushållens konsumtionsutgifter	1 926	2,2	2,3	2,3
Offentliga konsumtionsutgifter	1 120	3,1	2,0	1,9
Fasta bruttoinvesteringar	1 047	5,9	5,2	2,3
därav bygginvesteringar	451	10,3	8,1	1,3
Export	1 970	3,4	3,9	3,7
Import	1 771	3,7	3,5	3,6
BNP	4 320	3,3	2,5	2,3
KPI		1,0	1,6	1,7
Real disponibel inkomst		3,0	2,5	2,2
Antal arbetade timmar		2,4	1,5	1,4
Reporänta, nivå per 31/12		-0,50	-0,50	0,0
10-årig statsobligation, nivå per 31/12		0,54	0,9	1,6

Källa: SCB, BI

Utrikeshandeln fick en stark avslutning under fjolåret. För helåret var utvecklingen dock svagare än både 2014 och 2015. Fjärde kvartalets exportutveckling skvallrar däremot om att exporten kan ta förnyad fart i år. Varuexporten växer på bredfront eftersom alla tre delar, investeringsvaror (ex. personbilar), in-

satsvaror (ex. elmotorer och elektriska komponenter) och konsumtionsvaror ökar. Tjänsteexporten fortsätter också att stiga mycket tack vare ökad konsumtion från utländska turister. Exportutvecklingen dämpas dock något nästa år eftersom omvärldens efterfrågan på investeringsvaror fortfarande kommer att vara relativt svag. Utvecklingen hämmas även av stigande enhetsarbetskostnader på hemmaplan och en något starkare krona under 2018. Importen försvagades under fjärde kvartalet i fjol och det var främst pga. minskad konsumtion bland svenska turister utomlands. Under prognosperioden kommer importen att växa något långsammare än exporten och det beror dels på en relativt svag kronkurs och dels på en svagare inhemsk efterfrågan. Sammantaget kommer nettoexporten att ge ett positivt bidrag till BNP-utvecklingen under prognosperioden.

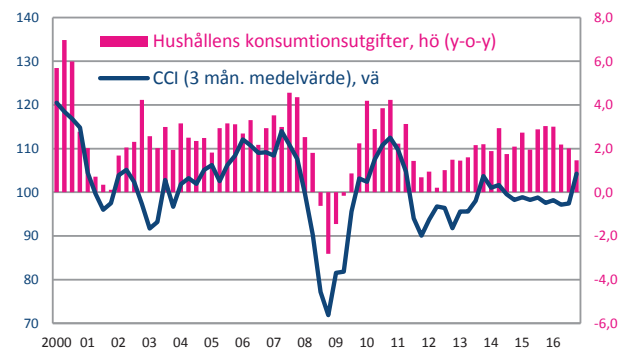
De fasta bruttoinvesteringarna fortsatte att stiga i god takt under 2016. I fjol drevs utvecklingen av kraftigt stigande bostadsinvesteringar och den kraftiga uppgången fortsätter även under 2017. Nästa år kommer dock tillväxten att främst drivas av investeringar från övriga näringslivet eftersom bostadsinvesteringarna vänder ner.

De offentliga konsumtionsutgifterna steg kraftigt under fjolåret med anledning av det omfattande flyktigmottagandet under 2015. Ett minskat flyktigmottagande under 2016 gör att tillväxttakten dämpas framöver. Dock kommer den offentliga konsumtionen vara fortsatt hög eftersom utgifterna även är starkt kopplade till den demografiska utvecklingen med allt fler unga och äldre medborgare. Detta ger ökade utgifter för bl.a. skola, sjukvård och äldreomsorg.

CCI³ och hushållens konsumtionsutgifter

Index, medelvärde= 100

Procent

Källa: Macrobond, BI

Hushållens konsumtionsutgifter ökade svagt under fjärde kvartalet och för helåret 2016 blev det endast en modest tillväxttakt. Konsumentförtroendet var lågt under större delen av fjolåret, vilket signalerade att hushållen var relativt pessimistiska. Sparkvoten var alltjämt hög (8,8 %) och den bedöms bli kvar på höga nivåer bland annat beroende på amorteringskravet för nya bostadslån. De senaste månaderna har dock förtroendet stigit (se den blå linjen i diagrammet ovan) och hushållen är nu mer optimistiska om den framtida utvecklingen. Enligt SCB:s månadsindikator ökade konsumtionen med 2,1 procent i januari i år jämfört med samma månad året före (kalenderkorrigerat). Detta indikerar att hushållskonsumtionen ännu inte börjat ta fart, trots den ökade optimismen. En något högre konsumtionstakt än i fjol är dock trolig. Ett fortsatt lågt ränteläge och en stark arbetsmarknad är de främsta skälen till detta. Däremot kommer skatthöjningar och låga reallöneökningar innebära att tillväxttakten inte förstärks under 2018.

³ Consumer Confidence Index vilket i svensk översättning blir "Hushållens konfidensindikator". Den svenska undersökningen görs av Konjunkturinstitutet.

BYGGMARKNADENS SEKTORER

Ökad tudelning på arbetsmarknaden och inflationen har återkommit

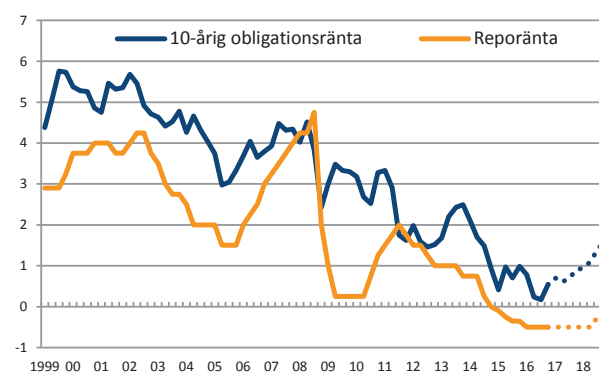
Sysselsättningsutvecklingen har varit god och går hand i hand med en stark BNP-tillväxt. De framåtblickande indikatorerna, som exempelvis KI:s barometer över det totala näringslivets planer på att nyanställa, signalerar att arbetsmarknadsläget kommer att vara fortsatt starkt (AKU:s siffror för januari och februari visade också på en fortsatt positiv utveckling). Under nästa år fortsätter sysselsättningen att öka, om än i något lägre takt. Den främsta anledningen är den tilltagande bristen på kvalificerad arbetskraft. Nästan fyra av tio företag signalerar att det är en brist på arbetskraft, samtidigt är arbetslösheten hög bland exempelvis utomeuropeiska invandrare och bland de som saknar gymnasieutbildning.

Sammantaget innebär prognosen att antalet sysselsatta ökar med drygt 151 000 personer mellan 2016 och 2018. Arbetslösheten sjunker marginellt från fjolårets 6,9 procent till 6,4 procent nästa år.

Konjunkturinstitutet bedömer att resursutnyttjandet i ekonomin är högre än vid konjunkturrell balans och detta fortsätter att vara högt under hela prognosperioden 2017-2018. Inflationen, mätt med KPIF, har trendmässigt stigit under drygt två årstid och de senaste månaderna har den fått ytterligare fart via stigande energi- och livsmedelspriser. Riksbanken kommer dock att kvarstå med sitt mjuka förhållningssätt och betonar de globala osäkerhetsfaktorerna och en låg underliggande inflation (KIPF exklusive energi). Dock leder det höga resursutnyttjandet till att de inhemska arbetskraftskostnaderna fortsätter att stiga och både högre priser på energi och livsmedel gör att inflationen får ett bättre fäste under prognosperioden. Bedömningen blir ändå att Riksbanken börjar höja räntan först under nästa år och i slutet av 2018 är den åter på 0-strecket. Prognosperioden präglas därmed av en fortsatt mycket expansiv penningpolitik, trots att Sverige är inne i en högkonjunktur.

Reporänta och 10-årig obligationsränta

Procent

Källa: Macrobond, BI

Bygginvesteringar 2002-2018 Officiell statistik enligt nationalräkenskaperna samt BI:s prognos

Mdkr 2015 års priser

Sektor	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017p	2018
Bostäder	114,8	120,8	136,5	150,0	171,8	183,4	159,2	128,9	145,2	156,9	138,3	139,5	161,4	187,4	219,5	254,1	250,
Nybyggnad	55,1	57,9	70,0	79,6	90,0	99,1	83,9	50,0	58,9	73,0	57,5	63,5	81,3	100,9	136,3	168,2	161,
Ombyggnad	44,3	47,2	49,4	52,1	60,6	62,7	55,7	61,1	65,9	63,7	61,5	57,9	62,1	67,9	63,0	64,4	67,
Fritidshus	3,3	3,6	4,3	4,3	4,9	6,6	5,9	5,3	7,3	7,7	7,9	6,7	7,3	7,3	9,7	11,0	11,
Transaktionskost.	12,5	12,2	13,4	15,0	17,5	16,1	14,4	12,3	12,9	12,4	10,9	11,3	10,6	11,2	10,5	10,4	10,
Lokaler	102,9	103,2	104,9	101,9	126,5	142,1	149,2	125,5	127,3	124,4	132,7	129,7	134,4	136,9	142,9	145,4	150,
Privat	69,5	75,0	78,9	75,6	94,4	107,1	113,0	88,6	88,2	82,7	89,2	86,9	84,9	88,1	88,0	88,5	89,
Offentligt	33,9	28,5	26,5	26,9	32,0	34,9	36,0	37,0	39,1	41,7	43,5	42,9	49,6	48,8	54,9	56,9	60,
Anläggningar	68,2	66,1	73,2	71,2	71,6	71,7	76,3	79,4	73,9	69,4	77,6	75,1	81,3	84,2	88,3	87,8	93,
Privat	38,0	33,5	36,3	35,2	37,1	37,8	39,9	39,1	34,2	32,3	39,8	41,3	47,3	46,9	50,3	49,0	51,
Offentligt	30,3	32,7	36,9	36,1	34,6	34,0	36,5	40,2	39,6	37,0	37,8	33,7	33,9	37,4	38,0	38,8	41,
Summa bygginvestering	286,4	290,3	314,4	321,9	368,3	395,2	383,8	334,7	346,4	350,2	349,3	344,7	377,2	408,5	450,7	487,3	493,
(%förändring)	(5)	(1)	(8)	(2)	(14)	(7)	(-3)	(-13)	(4)	(1)	(0)	(-1)	(9)	(8)	(10)	(8)	(1)

Utges av
Sveriges Byggindustrier, BI Analys
Box 5054, 102 42 Stockholm
Storgatan 19
Tel: 08-698 58 00, Fax: 08-698 59 00
© Sveriges Byggindustrier 2017

Johan Deremar, red. 08-698 58 49
Fredrik Isaksson 698 58 67
Lars-Johan Blom 698 58 47
Anna Broman 072-708 58 62

e-post:
fomamn.efternamn@sverigesbyggindustrier.se

Säkerheten på bygget blir inte lättare av alla språk

KRÖNIKA. Det är inte många som pratar svenska på det bygge där jag är i dag. Det är de gamla vanliga baltiska byggspråken, men nu hör man också pashto och farsi och arabiska från Syrien och Irak.

Unga män med allvarliga ansikten som gör skitjobben, bilar, kånkar, hänger över taket utan livlina, tills man ryter åt dem och då ler de lite blygt, en kamrat som pratar engelska – ofta bättre än jag – skyndar fram och ställer tillräta, letar fallskydd, spärrar av. De sitter vid olika bord i vårt stora gemensamma matrum, fördelade efter etnicitet, precis som det alltid har varit i byggsvängen. Latinamerikaner jobbar med andra latinamerikaner, polacker med polacker, ryssar

med ryssar, uzbekier med uzbekier. Och Gävlebor med andra Gävlebor, en försummad minoritet, som en kille sa med ett snett leende (han är från Gävle).

Det är bökigt med arbetsmiljön på alla byggen, eftersom en byggarbetsplats förändras hela tiden, men det blir inte lättare av att det är ännu fler utländska språk att hålla reda på, och att man inte har en aning om vad folk kan om säkerhet och arbetsmiljö. Om de nu ens tänkt på det.

Det här är ingen speciell eller skum arbetsplats – det är så här verkligheten ser ut. Vad jag kan förstå har alla firmor här giltiga villkor och kollektivavtal, och nästan finns det alltid en som kan svenska, eftersom det också är ett krav. Man kan göra sig förstådd, men det tar lite tid, och tid är något vi inte har på byggen i dag – man får kommunicera med händerna och Google Translate. Det funkade ... sådär. Ända tills nån tar det där steget ut i tomma intet, står på fel sida om en trave virke som välter, som går under hängande last.

En kille sa att han var glad att ha jobb. Vad han tjänade fick jag aldrig veta, men han var glad att slippa förläggningen. Nu ville han ha bostad och ta hit familjen från en krigszon. Han var

inte här för att ta bidrag, var så säkra, men han var inte heller så intresserad av byggsvängen. Han var apotekare, vad jag förstod, och det här hade han bara medan han väntade på att få sina betyg översatta.

Flyktingar hamnar alltid i byggbranschen, det är så överallt. Vi har gott om okvalificerade jobb, tunga, slitsamma, nödvändiga jobb, som inte kräver annat än starka armar och lite jävlarnamma. Det skulle inte skada med lite arbetslivsintroduktion och kunskap om arbetsmiljö, kunde man ju tycka, eller information om villkor och facket, typ. Men det verkar vara bristvara. Nästan alla dessa män, för det är män, hamnar hos firmor som ägs av landsmän (som i sin tur får jobben av företag som ägs av Stefan eller Johan eller Mats), och de får nog ta vad som bjuds. Att skälla på dem för att de vill jobba känns bara larvigt – skäll på dem som tjänar pengar bakom, i stället.

De behöver kunna jobba säkert – men hur gör man det när man inte kan språket?

Calle Fridén är byggnadsarbetare, krönikör och bloggare. Foto: Jörgen Appelgren

Förslaget till nya 3:12-regler får skarp kritik

Det nya förslaget till beskattning av fåmansföretagare, som regeringen hoppas ska ge ytterligare 5 miljarder kronor i skatteintäkter, får svidande kritik från många håll. Bland annat Konjunkturinstitutet KI betvivlar detta.

Revisorernas branschorganisation FAR konstaterar att det är de små företagen som kommer att drabbas, medan de stora revisions- och konsultföretagen

knappast påverkas utan snarare kan dra en lättnadens suck.

Det innebär alltså att de små bolagens ägare, som oftast tar de största riskerna och har den mest osäkra inkomsten, kommer att missgynnas.

De nya reglerna föreslås gälla från 2018 och kommer troligen att bli en del av kommande budgetproposition. Det innebär att de gamla reglerna fortfarande gäller för utdelningar 2017. Många

kommer att maximera sin utdelning detta år för att på det sättet gardera sig inför eventuellt sämre villkor.

Det finns dock en liten nackdel med detta då kapital på det sättet flyttas ur företagen samt att utdelningen kommer att beskattas. Diskutera detta med din revisor eller redovisningskonsult som kan ge tips och råd.

Vi vill stärka kollektivavtalens ställning

Allt för många företag ratar kollektivavtal. Framtidens avtal måste vara mer flexibla kring anställningar och inte stå i vägen för företagets konkurrenskraft. Det skriver Ola Månsson, vd Sveriges Byggindustrier, tillsammans med fem andra vd:ar för byggsektorns arbetsgivarorganisationer.

I dag jobbar 320 000 människor i bygg- och installationsbranschen. Förhoppningsvis blir vi snart ännu fler. De närmaste åren ska många bostäder, vägar och järnvägar byggas. Samtidigt ska miljonprogrammen rustas upp och det befintliga fastighetsbeståndet energieffektiviseras.

Vi arbetsgivare vill självklart att jobben ska vara trygga, säkra och i företag med kollektivavtal. Men tyvärr väljer i dag många företag bort kollektivavtalen. De anses inte tillräckligt attraktiva. Att utveckla kollektivavtalens ställning och skapa ett större förtroende måste därför vara arbetsgivares och fackförbunds stora gemensamma uppgift. Om detta borde avtalsrörelsen 2017 handla.

Dagens kollektivavtal har i de flesta fall sina rötter från en tid då branschen präglades av storföretag på en relativt slutet svensk marknad. Ska våra företag fortsätta att vara konkurrenskraftiga krävs att arbetsmarknadens parter nu anpassar kollektivavtalen så att de är attraktiva både för företagarna och för medarbetarna inom branschen.

De måste också anpassas så att bygg- och installationsbranschen kan möta de

påfrestningar som följer av att bostadsbeståndet behöver ökas med hela 15 procent de kommande tio åren. Inför årets avtalsrörelse har vi arbetsgivare där för enats om tre gemensamma målsättningar.

- Vi vill trygga jobben. Våra kollektivavtal måste stödja de organiserade företagens behov av att vara konkurrenskraftiga i en allt hårdare omgivning. Utan konkurrenskraftiga företag försvinner investeringar, arbetstillfällen och grunden för såväl välstånd som den svenska modellen. Sverige behöver lönenivåer och flexibilitet som tryggar jobben.

- Vi vill skapa än mer ordning och reda. Att skapa en sund konkurrens är en viktig uppgift för arbetsmarknadens parter. Stoppa vi inte de oseriösa företagen är det skadligt för hela branschen. Vi har tagit många steg i rätt riktning, men det räcker inte.

- Vi behöver fler medarbetare i bygg- och installationsbranschen. I dag har flertalet av våra medlemsföretag svårt att hitta personal. Därför vill vi skapa fler ingångar och ge fler möjlighet att ta jobb och öka flexibiliteten kring att anställa i våra kollektivavtalsregler. Vi vill också fortsätta jobba för säkrare arbetsplatser och att fler ska intressera sig för att jobba i vår bransch. Svensk bygg- och installationssektor behöver en större mångfald.

Utmaningarna är stora. Tillsammans kan vi stärka konkurrenskraften och

säkra byggjobben. Vår förhoppning är därför att årets avtalsrörelse ska kunna ske i en samförståndsanda mellan arbetsgivare och fackförbund. Konflikter, i likhet med de som präglade avtalsrörelsen 2016, skapar inga vinnare. De lockar inte fler företag att vilja ha kollektivavtal, de ger inte fackförbunden fler medlemmar och vi får inte fler ungdomar att söka sig till branschen.

Vi vill att framtidens bygg- och installationsjobb ska komma i sunda och säkra företag, och då måste kollektivavtalen bli så attraktiva att förstahandsvalet för nya arbetsgivare är att ansluta sig. Det är vår förhoppning med avtalsrörelsen 2017.

Erik Haara,
vd Glasbranschföreningen
Björn Hellman,
vd Måleriföretagen i Sverige
Johan Lindström,
vd Plåt & Ventföretagen
Hampe Mobärg,
vd Maskinentreprenörerna
Ola Månsson,
vd Sveriges Byggindustrier
Jan Siezing,
vd Installatörsföretagen

Källa: Leveranstidningen Entreprenad

Kraftig kritik mot Bergsstaten

Bergmästarens beslut att avslå Boliden Minerals ansökan om bearbetningskoncession för en kopparfyndighet i Laver i Älvsbyn möts med stor irritation av branschorganisationen Svemin. Där befaras att en ny, försvårande standard nu införts för den svenska gruvnäringen.

Bergsstaten kräver nu ett Natura 2000-tillstånd i förväg för att säga ja till gruvbrytning. Fel tycker branschen. Troligen landar frågan inom kort på regeringens bord.

– Det här är inte bara ett slag mot våra svenska gruvbolag utan gör det också direkt svårare att möta EU:s krav på att utveckla den europeiska mineralnäringen, säger Svemins vd Per Ahl.

När Bergsstaten nyligen avslag Bolidens ansökan om bearbetningskoncession var motiveringen att ett Natura 2000-tillstånd krävs innan koncession eventuellt kan meddelas. I praktiken innebär det att Natura 2000-prövningen ska göras redan innan företagen säkert vet hur verksamheten ska utformas.

Kerstin Brinnen, branschjurist på Svemin, delar inte Bergsstatens bedömning. Hennes uppfattning är att Natura 2000-tillstånd inte behöver vara en förutsättning för att meddela bearbetningskoncession.

– Gruvverksamheten får ändå inte påbörjas innan det finns ett tillstånd enligt miljöbalken för att bedriva verksamheten. Natura 2000-prövningen passar bättre att göra i samband med mark- och miljödomstolens tillståndsprövning. Min bedömning är att det är juridiskt

möjligt att tillämpa en sådan processordning, säger hon.

Kerstin Brinnen betonar att det är mer ändamålsenligt att göra Natura 2000-prövningen tillsammans med miljöprövningen. Så dags har företagen kommit längre i planeringen av både anläggningens utformning och de skyddsåtgärder som kan vidtas för att begränsa påverkan på omkringliggande områden.

Per Ahl betonar att branschen definitivt inte har någonting emot miljökrav på mineralnäringen, det är inte på den punkten skon klämmer.

– Det är mycket allvarligt om vi i Sverige ytterligare förlänger och försvårar i redan oförutsägbara processer. Enligt Bergsstatens beslut ska en potentiell gruvverksamhet tillståndsprövas tre

gångar från det att en brytvärd fyndighet har upptäckts innan det kan bli aktuellt att starta gruvdrift. Både processekonomiskt och när det gäller betydelsen för miljöskydd kan en tillämpning som denna verkligen ifrågasättas, säger Per Ahl.

Per Ahl konstaterar också att konsekvenserna av Bergsstatens beslut inte stannar inom Sverige utan påverkar hela EU. I dag importerar EU en stor del av de råmaterial som behövs. Sverige med sina stora mineralfyndigheter spelar en av huvudrollerna när EU nu försöker minska importberoendet av råmaterial. Per Ahl befarar att Bergsstaten med sitt beslut försvårat en sådan strategi genom att öka inslagen av oförutsägbarhet och osäkerhet i prövningsprocessen innan en ny gruva kan öppnas. Resultatet kan mycket väl bli att den svenska gruvindustrin drabbas allvarligt och att både Sverige och EU lär behöva se över sina råvarustrategier när behovet av råvaruimport ökar ytterligare.

Mikael Staffas, direktör på Boliden Gruvor stämmer in i varningskören.

– Vi välkomnar tuffa krav på gruvnäringen, men upplever samtidigt att processerna som omgärdar utvecklingen av fyndigheter i Sverige blir alltmer oförutsägbara. Detta är långsiktigt ohållbart för råvaruförsörjningen i Europa, säger han.

I skrivande stund överväger Boliden att överklaga beslutet till regeringen.

Källa: Leverestidningen Entreprenad

Bra förslag från regeringens samordnare

Regeringens samordnare, Pia Enochsson och Tommy Andersson, presenterade i dag sin rapport om arbetskraftskapaciteten inom byggbranschen. De konstaterade att det finns en omfattande arbetskraftsbrist.

– Samordnarna har på den korta tiden identifierat ett antal konkreta och bra förbättringsförslag. Det är viktigt att förslagen nu omsätts i politisk handling. Vi känner igen bilden de förmedlade och skriver under på många av de problem som lyfts. Nu ska vi noga läsa

igenom rapporten och fundera på vad vi själva kan bidra med, säger Lars Tullstedt, expert kompetensförsörjning Sveriges Byggindustrier.

– Jag är förvånad över att man inte lyfter behovet av kunskap i genus- och mångfaldsfrågor för att komma tillrätta med problemet kring till exempel machokulturen i utbildningarna och på arbetsplatserna. Det är viktigt att inte bara stirra blint på attityder utan fokusera mer på beteenden, struktur och organisation, säger Paula Lejonkula, mångfaldsexpert

Sveriges Byggindustrier.

Även Byggnads skriver under på problembilden:

– Vi har ett jättebra samtal med vår motpart Sveriges Byggindustrier, säger LO-facket Byggnads ordförande Johan Lindholm i en kommentar till TT. Det behövs fler kvinnor, fler nyanlända och sen hoppas Lindholm även kunna locka tillbaka de grupper som aldrig fick gå färdigt sina byggutbildningar.

Regeringen föreslår nya utstationeringsregler – lex Laval rivs upp

Regeringen har beslutat om propositionen Nya utstationeringsregler. Propositionen innehåller förslag om lagändringar som syftar till att stärka kollektivavtalens ställning för att den svenska arbetsmarknadsmodellen ska fungera bättre när det gäller skydd för utstationerade arbetstagare. Svenska fackförbund ska alltid kunna kräva ett svenskt kollektivavtal, ytterst med stöd av stridsåtgärder.

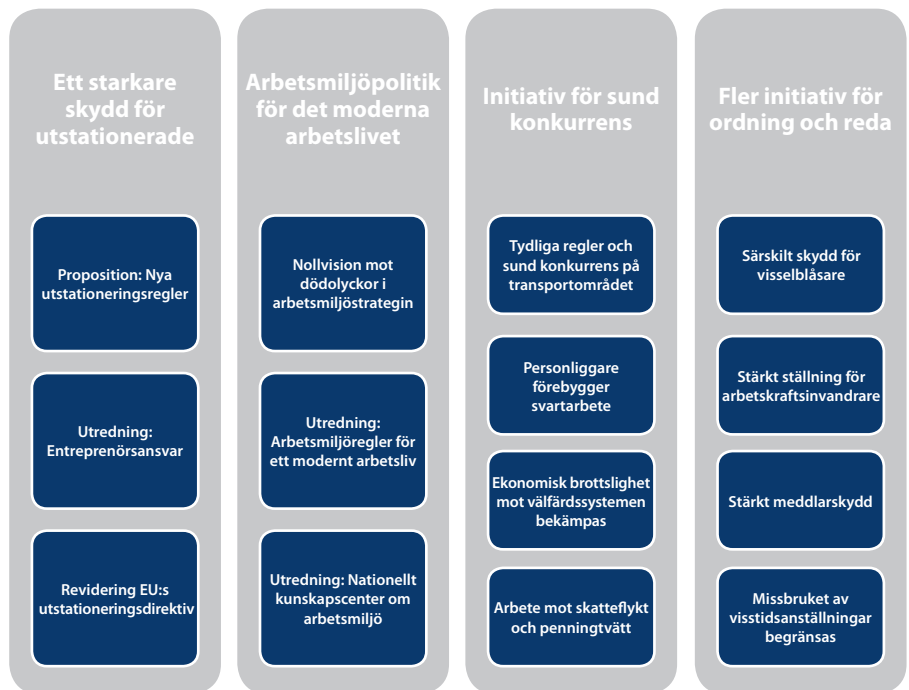
– Det här är ett viktigt lagförslag som utvecklar den svenska arbetsmarknadsmodellen. Jag välkomnar att arbetstagare kommer till Sverige från andra EU-länder för att jobba här. Men den fria rörligheten betyder inte att det är fritt fram att utnyttja människor. Konkurrensen mellan företagen ska bygga på kompetens, inte sänkta löner eller usla arbetsförhållanden, säger arbetsmarknads- och etableringsminister Ylva Johansson.

I Sverige finns ingen lagstadgad rätt till minimilön och facket har i dag endast begränsade möjligheter att kontrollera vilka villkor utstationerade arbetstagare har. Förekomsten av kollektivavtal är avgörande för att den svenska arbetsmarknadsmodellen ska fungera vid utstationeringssituationer och för att utstationerade arbetstagare ska få ett bättre skydd.

Utgångspunkten på svensk arbetsmarknad är att arbetsmarknadens parter förhandlar om och träffar kollektivavtal om anställningsvillkor. Förslaget i propositionen om utvidgade möjligheter att uppnå kollektivavtal som reglerar villkoren för utstationerade arbetstagare tar sikte på den situation där en sådan frivillig överenskommelse inte kan nås.

De föreslagna lagändringarna innebär att facket alltid ska kunna kräva ett svenskt kollektivavtal i förhållande till utstationerande arbetsgivare, ytterst med stöd av stridsåtgärder. Förslaget innebär således att lex Laval rivs upp genom att den så kallade bevisregeln tas bort.

De arbets- och anställningsvillkor som facket kan gå till strid för är också fortsättningsvis begränsade till minimivillkoren i den så kallade hårda kärnan

Svenska modellen utvecklas – så arbetar regeringen för ordning och reda på arbetsmarknaden. Illustration: Regeringskansliet.

Ylva Johansson intervjuas om förslaget om nya utstationeringsregler vid PEAB:s byggarbetsplats i Solna.

Foto: Ninni Andersson, Regeringskansliet

i utstationeringsdirektivet. I propositionen föreslås också bland annat bestämmelser om ökad transparens och förutsebarhet vid utstationering som ska förbättra möjligheterna för utländska

arbetsgivare att i förväg ta reda på vilka villkor som gäller på svensk arbetsmarknad.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juni 2017.

Fler utrikesfödda inom byggindustrin

Rekryteringsläget bland medlemsföretagen i Sveriges Byggindustrier har ökat kraftigt. Samtidigt motsvarar antalet nyutbildade pensionsavgångar i branschen relativt väl.

Kartläggning av arbetskraften och pensionsavgångar

Vartannat år gör Sveriges Byggindustrier (BI) en kartläggning av arbetskraften inom byggindustrin för att ytterligare belysa byggarbetsmarknaden och kompetensförsörjningsbehovet. Statistiken är baserad på SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS) och yrkesregistret, vilket innebär att den senast tillgängliga statistiken avser 2014.

Antalet förvärvsarbetande inom byggindustrin uppgick år 2014 till cirka 322 000 personer. Drygt 38 000 av de sysselsatta inom byggindustrin var 60 år eller äldre och de flesta av dem kan förväntas pensioneras under den närmaste femårsperioden. Motsvarande antal vid 2000-talets början var cirka 14 000. Andelen över 60 år i byggindustrin ökade fram till 2010, men den ökningen har nu stannat av. Både 2010 och 2014 utgjorde personer över 60 12,1 procent av de sysselsatta i branschen.

En uppdelning av byggindustrin ef-

ter delsektorerna hus och anläggning visar att anläggningssidan har större problem med kommande pensionsavgångar – drygt 24 procent var 55 år eller äldre 2014, vilket ska jämföras med knappt 20 procent inom hussektorn. Skillnaden är också stor mellan olika yrkeskategorier inom byggindustrin. Relativt gruppernas storlek är det fler som nått eller kommer att nå 65 års ålder de närmaste fem åren inom yrken som kräver mer än gymnasiekompetens (exempelvis civilingenjörer, högskoleingenjörer och personer inom ledningsarbete). Antalsmässigt är det dock flest som når 65 års ålder bland yrkesarbetare inom hantverksyrken.

Andelen utrikes födda bland de förvärvsarbetande är lägre i byggindustrin än inom övriga näringsgrenar. Skillnaderna har dock minskat över tid. År 2004 var det 5,4 procent i byggindustrin och 11,4 procent inom övriga näringsgrenar utrikes födda, det vill säga mindre än hälften så stor andel inom byggindustrin. Under 2014 var motsvarande siffror 10,9 respektive 15,6 procent, en skillnad på 4,8 procentenheter. Andelen utrikes födda har med andra ord ökat snabbare i byggindustrin än inom övriga näringsgrenar.

Andelen utrikes födda bland de förvärvsarbetande är dock fortfarande lägre än andelen utrikes födda i befolkningen, både i och utanför byggindustrin.

Till största delen kommer de utrikes födda i byggindustrin från europeiska länder. Under 2014 var 27 000 av de utrikesfödda från Europa (inkl. Norden). År 2002 var mer än hälften, 56 procent, av de utrikesfödda i byggindustrin från våra nordiska grannländer. Denna andel har därefter minskat till 18 procent 2014. Istället är det framför allt gruppen från Europa utanför Norden som ökat, och dessa utgör 2014 cirka 60 procent av de utrikesfödda i byggindustrin 2014, vilket motsvarar 21 000 personer.

Källa: Sveriges byggindustrier

DOLUTBILDNING

Tyvärr har antal DOLRELATERADE olyckor inte minskat. En sak som är viktig är relevant kunskap hos **alla** som är med sprängprocessen som givetvis också omfattar lastning och transport.

BEF – Utbildning ordnar företagsanpassad utbildning i verklig miljö

För mer info och bokning kontakta

Jan Johansson Tel: 070-899 91 54 jan.johansson@voglers.se

Nordiskt i NCC:s styrelse

Viveca Ax:son Johnson, ordförande i valberedningen, NCC. Foto: Stein Jansin.

Valberedningen föreslår att styrelsen i NCC ska bestå av sju ledamöter. Till nyval föreslås Birgit Nørgaard, Geir Magne Aarstad och Mats Jönsson.

– Vi är mycket glada över att kunna föreslå tre nordiska kandidater som alla har en gedigen erfarenhet från olika delar av byggsektorn, säger Viveca Ax:son Johnson, ordförande i valberedningen.

Valberedningen i NCC föreslår att styrelsen, till den del den utses av årsstämman, skall bestå av sju ordinarie ledamöter utan suppleanter.

Valberedningen föreslår nyval av Birgit Nørgaard, Geir Magne Aarstad och Mats Jönsson.

Valberedningen föreslår omval av nuvarande ledamöter: Tomas Billing (ledamot sedan 1999, styrelseordförande sedan 2001), Viveca Ax:son Johnson (ledamot sedan 2014), Ulla Litzén (ledamot sedan 2008) och Carina Edblad (ledamot sedan 2014).

Tomas Billing föreslås som styrelsens ordförande. Sven-Olof Johansson (ledamot sedan 2012) och Christoph Vitzthum (ledamot sedan 2010) har avböjt omval.

– Vi är mycket glada över att kunna föreslå tre nordiska kandidater som alla har en gedigen erfarenhet från olika delar av byggsektorn. Efter att NCC delade ut Bonava till aktieägarna i juni 2016 är NCC ett mer bygg- och anläggningsfokuserat bolag där denna kompetens är viktig, säger Viveca Ax:son Johnson, ordförande i valberedningen, i ett pressmeddelande.

Birgit Nørgaard, född 1958. Civil-ekonom, MBA. Vice styrelseordförande i NNE Pharmaplan A/S, Danska Statens IT Projektråd och Danish Growth Capital 1. Styrelseledamot i DVS A/S, IMI Plc, WSP Global Inc., Cobham Plc, RGS 90 A/S och Danish Growth Capital II. Nørgaard har innehaft ett antal

ledande roller inom ett flertal branscher bland annat som koncernchef i Carl Bro A/S (2003–2010), COO i Grontmij NV (2006–2010) samt CFO och COO i Danisco Distillers A/S (1993-2000).

Geir Magne Aarstad, född 1960. Civilingenjör. Han är sedan 2011 ordförande och partner i GRAA AS. Geir har 30 års erfarenhet av byggbranschen, bland annat som vd för AL Rahhi Contracting Company Ltd (Saudiarabien) 2009-2011, vd i Skanska Norge (2004–2009) och regionchef i Skanska Norge (2001–2004).

Mats Jönsson, född 1957. Civilingenjör. Styrelseordförande i Logent samt styrelseledamot i Coor och Infratek. Mats har lång erfarenhet från både bygg- och servicemanagementbranschen, bland annat som vd och koncernchef för Coor Service Management (2004–2013), affärsenhetschef i Skanska Services (2000–2004) och som divisionschef i Skanska Sverige (1998–2000).

Valberedningen föreslår nyval på ett år av PwC med Håkan Malmström som huvudansvarig revisor.

Årsstämman kommer att hållas den 5 april 2017.

Susanne Bengtsson 7 Feb 2017

**RBT ÄR DIN LEVERANTÖR AV
SUPER WEDGE OCH
MITSUBISHI ROCK TOOLS**

RBT
Rockbreaker Tools AB

0708-14 50 35

www.rockbreakertools.se

Statlig kontroll av järnvägsunderhåll

Regeringen beslutade 12 januari att Trafikverket snarast ska genomföra åtgärder för att i egen regi organisera och bedriva verksamhet för leveransuppföljning och manuell underhållsbesiktning avseende järnvägsunderhåll. Beslutet innebär att Trafikverket själva kommer att genomföra kontroller för att upptäcka behov av underhållsinsatser i järnvägen samt att Trafikverket också i egen regi kommer att kontrollera att entreprenörerna lever upp till krav i kontrakt.

– Regeringen satsar på kraftigt ökade resurser till järnvägsunderhåll. För fler tåg i tid är det också viktigt att Trafikverket i sin egen organisation har god kunskap om anläggningen, dess tillstånd och behov av åtgärder. Dagens beslut är en viktig del för att kunna bedriva en fungerande underhållsverksamhet. Staten ska ta det samlade ansvaret för kontroll och utförande av underhåll

inom järnvägen och detta beslut är ett steg på vägen, säger infrastrukturminister Anna Johansson.

Regeringen gav i maj 2016 Trafikverket i uppdrag att genomföra fördjupade utredningar och presentera möjliga åtgärder för hur järnvägsunderhållet kan organiseras (dnr N2016/03922/TIF). Uppdraget har delredovisats avseende att i egen regi genomföra tillstånds- och leveransuppföljning samt underhållsbesiktning, vilket ligger till grund för dagens beslut. Uppdraget ska slutrapporteras den 24 februari 2017. Regeringen

avser att efter det bereda ytterligare steg för ett samlat statligt ansvar av järnvägsunderhåll.

Uppåt på arbetsmarknaden

Det tredje kvartalet ökade antalet anställda med 2,5 procent, sett till alla branscher. För byggindustrin var motsvarande siffra 6,7 procent, och antalet anställda uppgick till 299 900 personer.

Siffrorna kommer från en ny sammanställning från SCB. Under tredje

kvartalet ökade den totala lönesumman med 4,8 procent till 421,3 miljarder kronor. De största ökningarna av lönesumman bland näringslivets större branscher fanns inom Byggindustrin som ökade med 6,5 procent.

Antal lediga jobb fortsätter att öka. Tredje kvartalet 2016 fanns det 83 500

lediga jobb på arbetsmarknaden, en ökning med knappt 18 procent jämfört med motsvarande kvartal 2015 då antalet lediga jobb uppgick till 71 000.

Tredje kvartalet 2016 fanns det cirka 5 100 lediga jobb inom byggbranschen.

A complete rock service
**People make
the difference**

Nobody gives a better
blasting performance...

Hugelsta, 635 02 Eskilstuna.
Tel: 016 13 90 77 Fax: 016 12 87 10

EPC-SVERIGE **EPC**
GRUPE

The Equipment

The Shotfirer

The Team

Högst produktionskostnad i Stockholm

Flerbostadshus

Produktionskostnaden per kvadratmeter lägenhetsarea uppgick för flerbostadshus till 42 046 kronor 2015. Produktionskostnaden per lägenhet var 2 769 800 kronor 2015.

Gruppbyggda småhus

Produktionskostnaden per kvadratmeter bostadsarea uppgick för gruppbyggda småhus till 30 988 kronor 2015. Per lägenhet uppgick kostnaden till 3 746 200 kronor.

Regionala kostnadsvariationer

År 2015 var produktionskostnaden per kvadratmeter lägenhetsarea för flerbostadshus högst i Stor-Stockholm med 54 381 kr. Motsvarande kostnad per lägenhet uppgick till 3 554 300 kronor.

Lägsta produktionskostnaden per kvadratmeter återfanns i Länsregion 3 (Södra Sverige) där kostnaden per kvadratmeter uppgick till 30 487 kr. Produktionskostnaden per lägenhet uppgick i Södra Sverige till 2 116 600 kronor.

Även för de gruppbyggda småhusen var produktionskostnaden per kvadratmeter 2015 högst i Stor-Stockholm med 37 152 kronor. Produktionskostnaden per lägenhet uppgick i Stor-Stockholm till 4 895 800 kr. Lägsta produktions-

kostnaden per kvadratmeter återfanns i Länsregion 1 (Norra Sverige) där kostnaden uppgick till 25 761 kr. Produktionskostnaden per lägenhet uppgick i Norra Sverige till 3 145 500 kronor.

För att visa spridningen i materialet har mätten median, kvartil och percentil använts. För att kunna beräkna dessa värden måste man rangordna den uppmätta variabeln från lägsta till högsta värde. Medianen är det mittersta värdet i det rangordnade materialet. Den 5:e percentilen är det värde som har den egenskapen att fem procent av alla observerade värden i det rangordnade materialet är lägre än eller lika stort som denna percentil. Den undre kvartilen är

GENOMSnittlig PRODUKTIONS- KOSTNAD BRUTTO PER M ² EFTER REGION, 2015		
Produktionskostnad i kr/m ² lägenhetsarea för flerbostadshus respektive bostadsarea för gruppbyggda småhus.		
Region	Fler- bostadshus	Gruppbyggda småhus
Riket	42 046	30 988
Stor-Stockholm	54 381	37 152
Stor-Göteborg	45 387	30 771
Stor-Malmö	33 845	30 300
Länsregion I	33 520	25 761
Länsregion II	33 148	27 442
Länsregion III	30 487	26 589

FAKTA

Med produktionskostnad avses det pris en byggherre/köpare betalar för ett nyproducerat bostadsprojekt inklusive tomtmark.

Länsregion I: Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Länsregion II: Stockholms (exkl. kommuner i Stor-Stockholm), Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Hallands, Västra Götalands (exkl. kommuner i Stor-Göteborg), Värmlands, Örebro, Västmanlands, Dalarnas och Gävleborgs län.

Länsregion III: Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge och Skåne län (exkl. kommuner i Stor-Malmö).

Källa: SCB

samma sak som den 25:e percentilen och den övre kvartilen är samma sak som den 75:e percentilen. Percentiler och kvartiler kan användas för att utläsa om värdena är samlade eller utspridda.

LKAB stoppar Mertainen

FOTO Fredric Björkenwall

LKAB:s nya dagbrottsgruva Mertainen utanför Svappavaara kommer inte att tas i produktion. Den rådande situationen på marknaden gör att gruvan läggs på is tills förutsättningarna ändras skriver LKAB i ett pressmeddelande.

Mertainen är en av tre dagbrottsgruvor i Svappavaarafältet som tillsammans skulle öka LKAB:s leveranska-

pacitet. Beslutet om investeringen togs 2010, när priserna på grov järnmalmsfines var höga, en produkt som fyndighet i Mertainen är väl lämpad för.

– Marknaden har förändrats under de senaste åren. Vi får inte lönsamhet på produkterna från Mertainen just nu. Därför fokuserar vi på dagbrotten Leveäniemi och Gruvberget i Svappavaara och låter Mertainen vila tills marknadsförutsättningarna ändrats, säger Jan Moström, LKAB:s vd och koncernchef.

LKAB:s strategi för att maximera pelletsproduktionen ligger fast och efterfrågan på förädlade järnmalmsprodukter är stark. Priset på de förädlade produkterna har också utvecklats positivt under året.

– Anläggningarna i Mertainen kommer att hållas i sånt skick att vi kan starta produktionen med några månaders varsel. Därmed har vi beredskap inför en förändrad efterfrågan på grovfines. Det globala behovet av stål och därmed järnmalm kommer i grunden att bestå lång tid framöver, säger Jan Moström.

Som en konsekvens av beslutet har LKAB:s styrelse även beslutat att skriva ner värdet på LKAB:s tillgångar med 1,2 miljarder kronor, vilket kommer att påverka resultatet för det fjärde kvartalet.

Markentreprenören som blev sprängare

Fredrik Eriksson, Dala Spräng & Grävteknik

Sprängmattor på för dagens första salva.

DSG, Dala Spräng & Grävteknik, ägs gemensamt av bröderna Fredrik och Robin Eriksson, båda med mångårig erfarenhet av de flesta typer av små och medelstora markentreprenader.

Företaget arbetar både som huvudentreprenör och underentreprenör, men också som inhyrd på timme. Beställarna är kommuner, företag och privatpersoner i större delen av Dalarna samt Gävleborg och Stockholm. Maskinparken består av hjulgrävare, bandgrävare, lastmaskiner och en lastbil för leverans av grus och matjord. Senaste tillskottet är en ny borrvagn.

– I Idkerberget tar du av Gruvvägen mot Spånsans Fäbodrar. Kör sen rakt fram några kilometer tills du ser oss, sa Fredrik i telefon. Denna korta och distinkta vägbeskrivning på klingande Borlängemål fungerade väl. Men på Gruvvägen blev det skogsväg med tjock snösörja. En viss rädsla för att bilen skulle fastna om det kom en riktigt brant backe infann sig. Men allt gick bra och snart syntes ett antal parkerade servicebilar runt en mobil värmestuga. Det var dags för 9-kaffet. I stugan sitter ett trivsamt gäng med DSG:s ägare Fredrik och hans grävmaskinist Tobias tillsammans med Henrik, Roger och Sten från PEAB anläggning.

Jobbet som ska utföras är en markledning för el och bredband beställd av

Borlänge Energi. Den ersätter en tidigare luftburen kraftledning. Sträckningen är rakt genom skogen mellan radiomassten vid Spånsansjön och kraftledningsgatan mot Idkerberget. Elen kommer att blåsas in i en ny typ av styv skyddsslang kallad bergslang som kan plöjas ned i obearbetad mark. Den läggs på minst 60 centimeters djup. Man drar igenom sträckan med en tjälkrok. När man stöter på berg avtäcks det för sprängning. Här hade mycket berg kommit i dagen, ibland var tredje meter, och det blir lite mer sprängning än man räknat med. När diket är klart läggs slangen med kabel-

plog och sen kan högspänningsledningen blåsas in. Fibernablarna läggs för sig.

– Åttio procent av vår sprängverksamhet är för Linje & Kabelplöjning som ägs av PEAB, säger Fredrik. Nu ska vi skjuta ungefär 8 meter håll. Nästa borrning blir nog 35 – 40 meter där vi kopplar ihop ett antal uppstickande småberg. Vi försöker hela tiden spränga så det inte blir onödigt överberg att ta reda på.

– **Vår verksamhet sträcker sig tillbaka till min farfar** som hade byggverksamhet i Stockholm där också min far jobbade. Som liten grabb gillade jag att hjälpa till på somrarna. På 70-talet

Salvan går.

Bra resultat, inte för mycket, inte för lite.

tröttnade min far på storstan och startade eget i Borlänge tillsammans med min farbror. Verksamheten växte och både jag och mina två bröder jobbade där från tidig ålder.

Firman hade flera midjestyrdade traktorgrävare av märket Hudik. De användes vid linjemontage och linjereparationer åt Stora Enso, numera Fortum. Jag började köra i skogen och bygga kraftledning redan efter högstadiet och fick en alldeles egen Hudik när jag gått ut andra året på Hushagsgymnasiets Bygg & Anläggningslinje. Under tredje året var mycket tid avsatt för praktik och yrkesförlagd utbildning. Vi kunde välja på att stanna i skolan och köra deras maskiner eller, om vi hade möjlighet, köra åt någon utanför skolan. Jag valde förstas att jobba i skogen med min egen grävlastare.

Borring för nästa salva. Här ska småberg kopplas ihop.

Folk som trivs i skogen i alla väder. Fredrik och Tobias, DSG, Sten och Roger, PEAB anläggning.

– **För tio år sen startade jag eget** och fortsatte då i samma spår med grävmaskin och entreprenadverksamhet. När vi grävde för rörgravar var jag alltid med när de andra entreprenörerna sprängde och blev väldigt intresserad. Jag hade kört grävmaskin i 15 år och kände att det var dags att prova nåt nytt. Sprängning i egen regi kom in i bilden för två år sedan. Jag gjorde praktik och tog sprängkort så nu är jag en fullvärdig sprängare. Medlem i BEF sen ett år tillbaka, där har jag fått inspiration och ett bra stöd. I år åker jag på min första stämma.

Min yngre bror Viktor jobbar på vår verkstad och sköter om alla maskinerna på vintern. Han har samma inställning och vill också satsa mer på sprängning. Tanken är att vi ska sprida oss mot Stockholm. Han bor utanför Enköping och vår vision är att starta en filial för norra Stockholmsregionen och på så sätt bredda marknaden. Jag kan hjälpa honom i Stockholm och han hjälper mig här.

I dag jobbar min bror och jag halva tiden med sprängning och halva tiden med entreprenadverksamhet. Nu känner vi oss varma i kläderna och tror på en ökning av sprängverksamheten. Jag sålde min egen grävmaskin i början på året. I samma veva levererade Stefan på Sandvik en ny DC122R.

Firman har tio anställda och nio av dem arbetar med entreprenadjobb, mestadels kabeljobb. Det blir två eller tre stora entreprenader varje år, timjobb åt Borlänge Energi och större bostadsbolag. Där omsätter vi 5–6 miljoner kr/år. Våra egna projekt omsätter ungefär lika mycket. Sprängningen står än så länge

bara för max 600 000 kr/år, men det vill vi ändra på. Gärna få så mycket sprängjobb att vi kan anställa eller använda någon samarbetspartner, med dit är det långt.

– Vi har en stor begränsning i det geografiska läget. Det är relativt lite berg i Borlänge med omnejd. Här är vi god tvåa efter Andersson & Rask i Hofors som funnits här länge och har god renommé. Vi vill inte konkurrera med prispress utan mer samarbeta och dra åt samma håll, jobba säkert och lämna ett gott resultat efter oss med nöjda kunder. En målbild som vi är tydliga med till alla våra anställda i entreprenadverksamheten. Det är ju kunderna som gör att vi har ett jobb att gå till och som betalar vår lön, konstaterar Fredrik.

På helgerna åker Fredrik ofta med familjen till fjällstugan i södra Härjedalen för att kunna utöva sitt stora fritidsintresse, skotercross. Från sin tid som tävlingsförare har han ett antal topp10-placeringar i SM.

TEXT & FOTO: Kjell Duberg.

Fredrik har flera framskjutande resultat från SM i skotercross.

BEF Utbildning – Moderna och kundanpassade utbildningar.

Vi på BEF utbildning är mycket glada och tack-samma att så många hört av sig till oss och gått våra kurser!

Vårt mål är att ha en dialog med kursdeltagarna för att kunna ut-veckla och optimera våra kurser, så att de blir så bra som möjligt. Under våren 2016 och fram till dags datum har vi digitaliserat de flesta av våra kurser. Det betyder att vi inte använder de traditionella pärnarna längre, utan vi lägger allt material på en läsplatta. Kurs-materialet får alla deltagare digitalt på ett USB när kursen är klar.

Grundkursen/ repetitionskursen är den som gått mest frekvent, men även Sprängarbetsledaren har gått bra.

Vi har också kunnat erbjuda Grundkursen på engelska, vilket varit uppskattat.

BEF Utbildning har även genomfört ett stort antal dolkurser ute i landet under det gångna året.

Efter varje kurs har noggranna utvärderingar genomförts med kurs-deltagarna som bidragit till ytterligare justeringar av material och metodik.

Du kan gå våra obligatoriska kurser i Stockholm, Uddevalla och Skellefteå.

Beställarkurser genomförs på den ort kunden önskar.

Under våra kurser försöker vi så långt det är möjligt att bjuda in föreläsare och yrkesfolk från branschen. Det är viktigt att knyta an till de erfarenheter och det kunnande som finns bland personer som är ak-tiva. Intressanta diskussioner och värdefulla erfarenheter blir frukten av detta.

För att se vårt kursutbud under våren och hösten besök vår hemsida www.bef.nu/utbildning

Du kan även ladda ned vår nya App "BEFStämman2017". Här finns alla våra kurser och information om kommande händelser.

Glöm inte att följa oss på FB, Instagram och Twitter!

**MAXAM Civil Explosives, Initiation Systems och teknisk service:
En helhetslösning som bygger på 140 års innovation och erfarenhet.**

Från Sverige till Brasilien, från gruva till specialprojekt, finns ett över 140 år gammalt arv, grundat av Alfred Nobel. MAXAMs ingenjörer anförtros de mest sofistikerade och utmanande sprängningsprojekten. MAXAMs kompletta serie av produkter tillgodoser den krävande världsmarknadens behov för bergtäkter och specialprojekt på alla 5 kontinenter.

MAXAM

Initiation Systems • Electronic Systems • Packaged Explosives • Bulk Explosives

MAXAM Sverige • AB Sörmons Grusgrup P.L. 89 02 • 65346 Karlstad Sweden • Tel: +46 (0) 54 53 53 10 • Breds-Skälby 2, 745 95 Enköping +46 (0)171 44 31 80 • email: info.se@maxam.net • www.maxam.net

Global Product Finder

BORR & SPRÄNG 17

ARONSBORG 1 JUNI

www.borrochsprang.se

25 miljoner till fler arbetsmiljöinspektörer

I budgetpropositionen för 2017 föreslår regeringen att Arbetsmiljöverkets förvaltningsanslag höjs med 25 miljoner kronor per år från och med 2017. Syftet är att myndigheten ska kunna anställa fler arbetsmiljöinspektörer.

Regeringens politik ska bidra till en arbetsmiljö som förebygger ohälsa, olycksfall och osund konkurrens.

För att nå dessa mål har regeringen tidigare presenterat en ny arbetsmiljöstrategi för det moderna arbetslivet, en nollvision mot dödsolyckor samt föreslagit en rejäl förstärkning av resurserna inom arbetsmiljöpolitiken med

100 miljoner kronor årligen under mandatperioden.

Under perioden 2006–2014 minskade antalet arbetsmiljöinspektörer.

De ökade resurserna till Arbetsmiljöverket har inneburit att den minskande trenden nu har vänts då myndigheten har kunnat rekrytera ett femtiotal nya inspektörer.

För att öka närvaron på arbetsplatserna ännu mer föreslås Arbetsmiljöverket nu tillföras ytterligare 25 miljoner kronor per år, vilket motsvarar cirka 25 inspektörer.

– Det är helt oacceptabelt att företag systematiskt bryter mot arbetsmiljöreg-

lerna. Sådan osund konkurrens drabbar både arbetstagare och seriösa företag som vill göra rätt för sig. Att Arbetsmiljöverket nu kan fortsätta att stärka sin tillsynsverksamhet kommer vara ett viktigt verktyg för att skapa mer ordning och reda på svensk arbetsmarknad, säger arbetsmarknads- och etableringsminister Ylva Johansson, i ett pressmeddelande.

Budgetpropositionen för 2017 bygger på en överenskommelse mellan regeringen och Vänsterpartiet.

Anna Sjöström 14 Sep 2016

Ditt mobilbabblande är ett arbetsmiljöproblem

KRÖNIKA

Människan pratade hela tiden i sin mobil och hörde inte vad jag sa, och när jag sa ”Ursäkta, det blir trehundra kronor” blev hon galen och skrek att jag var oförsämd som avbröt henne när hon pratade.

Det var en ung kvinnlig expedit som berättade det, hur hon på allvar blev utskälld och utskämd för att hon faktiskt gjorde det hon var anställd för, nämligen att ta betalt i ett av våra vanligaste klädvaruhus. Där satte hon fingret på en ny sorts arbetsmiljöproblem som ökar allt fortare, nämligen den att inte se den som arbetar.

Inte bara där – jag har sett skyltar på förskolor där man ber föräldrar sluta prata i sin mobil åtminstone medan de

hämtar sina barn, och hört chefer beklaga sig över hur anställda bara måste kolla sin mobil var femte minut, var tredje minut. I byggsvingen står det ständigt nån och stör arbetet med nya små filmer eller bilder som inte kan vänta till rasten. Men det värsta måste ju vara de som bara inte kan sluta prata. Om livet, om kärlek, om jobbet (nån gång), om ungar och senaste matchen – vid alla möjliga tider på dygnet.

Förr i världen var det tyst i bussar och på tåg, man brukade skämta om den tyste svensken. Så icke i dag, det är ett jädra pratande, från ytterst tidig morgon till väldigt sen kväll. Det är som om det inte får vara tyst längre. Fast man pratar ju inte med dem runt omkring, vi blir i stället en mycket ovillig åhörare till nån som tydligen tror sig vara hemma.

Det handlar givetvis om stress – när man tänker på nån måste man omedelbart ringa, för hemma kanske man inte har tid, där är det mat som ska lagas, läxor som ska läsas, tvätt som ska vikas och förmodligen ännu mer hemsläpat arbete. Alltså tar man chansen att snacka skit med sina vänner där man ser en lucka, och då blir det gärna på bussen, i kön eller nån annanstans där man kanske känner sig friare. Tyvärr betyder det att vi runt om får vår privata sfär be-

skuren – jag vill surt läsa min tidning på morgonen utan att höra nån som, alltid högljutt, pladdrar om saker jag inte är intresserad av.

Just det där med volymen är mest irriterande – folk pratar som min mormor gjorde på den tiden när det verkligen var nödvändigt att tala högt i telefon med Julita, och påpekar man det har även jag fått ett irriterat ”Det här är faktiskt privat” till svar, vilket får en att häpna, för en knökfull tågagn är knappast privat. När två såna högljudda pratare hamnar bredvid varandra blir det nästan komiskt.

Det är aldrig nån som känner sig träffad, naturligtvis. Ända till man ber dem titta på samtalstid för en vecka eller två. Där de nonchat både folkvett och trafikvett, eller blivit frustrerande oartiga i affärer eller matställen, för där är det nog värst, tror jag. Det är inte ert vardagsrum. Det är någons arbetsmiljö. Visa respekt och lägg ner luren.

Calle Fridén är byggnadsarbetare, krönikör och bloggare. Foto: Jörgen Appelgren

Ett år med personalliggare i byggbranschen: Conny Svensson summerar och blickar framåt

Den 1 januari 2016 fick vi en ny lag om personalliggare i byggbranschen. Under året registrerades 42.230 byggarbetsplatser i Skatteverkets system och verket har hunnit kontrollera en fjärdedel av dem. 450 företag har ålagts kontrollavgifter. Under 2017 kommer Skatteverket att satsa på mer information till näringslivets övriga beställare (ej byggare), skärpning av kraven på avanmälan och fördjupad kontroll av företagens skatteredovisning.

– Sammantaget är vi nöjda med implementeringen. Det har varit ett år fyllt av olika frågeställningar, varav många av rättslig karaktär. Under första halvåret upptäckte vi många fel och brister i samband med kontrollbesöken, men nu börjar lagstiftningen sätta sig. Systemleverantörerna har löst en del tekniska problem och företagen har förbättrat sina rutiner på byggarbetsplatserna. Dessutom börjar våra handläggare bli mer hemtama i byggbranschen, berättar Conny Svensson, nationell samordnare på Skatteverket.

– Medvetenheten om lagstiftningen är god bland professionella byggherrar och entreprenörer. Däremot finns det fortfarande ett stort informationsbehov hos vanliga näringsidkare som inte känner till att de också omfattas av lagstiftningen, exempelvis vid ombyggnad/renovering. Vi bemöts väldigt väl när vi är

ute och gör kontroller och har en bra dialog med byggbranschen, vilket är en förutsättning för att det här ska fungera. Vi har ett gemensamt intresse av att få bort oseriösa aktörer från byggbranschen. Personalliggare är ett effektivt verktyg eftersom vi kan kontrollera företagen medan produktionen fortfarande pågår.

Vad händer under 2017?

– Vi kommer att ägna mer tid och resurser åt att hitta pågående byggen som inte bygganmäls i vårt system. En annan utmaning är att många missar att avanmäla sin byggarbetsplats, vilket minskar våra möjligheter att kontrollera att lagen följs. Därför ska det till exempel bli lättare att se status på sina olika byggarbetsplatser i vår e-tjänst, så att man inte glömmer att avanmäla. Om dessa problem fortsätter kan det bli aktuellt med en skärpning av lagen genom kontrollavgifter för den som inte avanmäler byggarbetsplatsen i tid.

– Hittills har vi fokuserat på att kontrollera själva personalliggaren och synas ute på byggena. Nu inleds en fördjupad kontroll med revision av företagens skatteredovisning. Vi kommer alltså att kontrollera vad som eventuellt döljer sig bakom personalliggaren. Detta arbete kommer att underlättas när lagen om arbetsgivardeklaration på individnivå träder i kraft. Precis som byggbranschen vill vi också se en registreringsplikt för

Conny Svensson, nationell samordnare på Skatteverket. Foto: Jeanette Andersson

utländska företag som verkar i Sverige så att det blir en likvärdig kontroll, avslutar Conny Svensson.

FAKTA

- Under 2016 har 42.230 byggarbetsplatser registrerats i Skatteverkets system med anledning av lagen om personalliggare. Drygt 25.000 av dessa är fortfarande aktiva.
- Skatteverket har hittills kontrollerat 11.500 företag under sina arbetsplatsbesök.
- Sedan 1 juli 2016 har Skatteverket beslutat om cirka 450 kontrollavgifter samt ett antal ärenden som fortfarande är under övervägande. Den vanligaste orsaken är att personalen på arbetsplatsen inte varit registrerad i personalliggaren.

Med åldern ökar olyckorna

Äldre byggnadsarbetare drabbas i högre grad av arbetsolyckor än sina yngre kollegor, det visar studien Bortom noll – En hälsofrämjande byggbransch. Attityd och inställning till säkerhetsarbetet på arbetsplatsen är andra faktorer som påverkar. Och här har chefen eller arbetsledaren ett stort ansvar.

Syftet med studien är främst att ta reda på de bakomliggande orsakerna till allvarliga arbetsplatsolyckor inom byggbranschen.

Forskarna vid Luleå universitet har genomfört en enkätstudie med olycksdrabbade byggnadsarbetare.

Resultaten därifrån har sedan jämförts med en referensstudie gjord bland byggnadsarbetare som klarat sig från allvarliga olyckor.

Byggbranschen har under det senaste decenniet uppvisat en positiv trend då det gäller arbetsolycksfall och arbetsjukdomar, men är trots det är branschen en av de värst drabbade när det kommer till allvarliga olyckor.

– Byggbranschen är speciell eftersom arbetsplatsen är i ständig förändring och kan se olika ut från dag till dag. Det är en komplex miljö med flera yrkesgrupper som arbetar samtidigt och det kan göra att det är svårt att planera arbetet. Det, i kombination med flera andra faktorer gör att allvarliga olyckor in-

träffar, säger arbetsvetenskapsforskaren Magnus Stenberg.

Säkerhetskulturen på arbetsplatsen och stress har en tydlig inverkan på antalet olyckor, visar studien, liksom personfaktorer som ålder och inställning.

Frekvensen av allvarliga olyckor ökar med stigande ålder bortsett från den yngsta och den äldsta åldersgruppen.

En trolig förklaring är att de fysiska förutsättningarna försämras med ökad ålder.

Den yngsta gruppen, mellan 16 och 24 år, kan förklaras med kortast arbetslivserfarenhet.

– Byggbranschen präglas av fysiskt arbete i större utsträckning än många andra branscher. De fysiska förutsättningarna blir sämre ju äldre man blir, exempelvis försämras balans och koordination. Ett fall från en stege kan bli ett benbrott för en 60-åring, men en 20-åring kommer undan med ”bara” en stukad fot. Lång yrkeserfarenhet minskar visserligen risken för att drabbas av olyckor, men inte i större grad än vad åldern inverkar.

Studien visar också att det förebyggande arbetet är viktigt, arbetsplatser där det fungerade bra drabbades i mindre utsträckning av allvarliga olyckor.

– Här har chefer på arbetsledarnivå en stor påverkan. De kan se till att at-

Fakta: Andra riskfaktorer

- De flesta allvarliga olyckorna sker mellan klockan 10 och 12, 31 % av olyckorna inträffar då.
- Den vanligaste olycksformen i det studerade materialet är fall-/halkolyckor, 24 %.
- Olyckor kopplade till manuella verktyg var näst vanligast, 22 % av olyckorna.
- Totalt sker fler allvarliga arbetsplatsolyckor under vinterhalvåret jämfört med sommarhalvåret. 56 % av olyckorna sker under perioden oktober till och med mars.
- Vid olyckstillfället arbetade 46 % ensamma, 40 % samarbetade med en arbetskamrat och 14 % samarbetade med flera arbetskamrater.
- Bland de som upplever omgivningens attityd och inställning till hälsa och säkerhet som mycket bra eller bra har 22 % råkat ut för en allvarlig arbetsplatsolycka. Motsvarande siffra för de som upplever omgivningens attityd och inställning till hälsa och säkerhet som dålig är 38 %.

Källa: Bortom noll – En hälsofrämjande byggbransch

tityden till hälsa och säkerhetsarbete är bra och att visa att man tar det arbetet på allvar. Hur de bemannar påverkar också. De kan exempelvis se till att bemanna så att både fysisk förmåga och arbetslivserfarenhet jobbar tillsammans.

Det finns ett klart samband mellan stress och allvarliga olycksfall.

Fler än hälften av de som blivit allvarligt skadade på arbetet upplevde innan olyckan olustkänslor inför arbetet på grund av bristande planering och tidspress.

Bland de som dagligen känner sig stressade under arbetet har 38 procent råkat ut för allvarliga arbetsolyckor.

Motsvarande siffra för de som mycket sällan eller aldrig känner sig stressade under arbetet är 12 procent.

Om man ska se till när olyckorna inträffar så sker flest olyckor på vintertid och mellan klockan tio och tolv.

– Halka och snö ökar risken för olyckor, men när det kommer till klockslaget är det lite svårt att veta varför det finns en topp då. Det kan bero på att arbetet är i full gång och att det är mycket folk i rörelse, säger Magnus Stenberg.

Det visar sig också att personer med kortare yrkeserfarenhet, i betydligt hö-

gre utsträckning än de med längre yrkeserfarenhet, vid olyckstillfället utförde arbetsuppgiften trots att nödvändig säkerhetsutrustning inte fanns tillgänglig eller var i funktionsdugligt skick.

– Det kan handla om okunskap, eller att man inte vågade säga ifrån. Men igen – det är något som direkt kan kopplas till arbetsledningen och deras ansvar. Säkerhetskultur är en oerhört viktigt fråga.

I de fall där arbetsledningens förebyggande arbete för hälsa och säkerhet upplevs som bra eller mycket bra är det 22 procent som varit med om en allvar-

lig arbetsolycka medan det i de fall där det förebyggande arbetet för hälsa och säkerhet upplevs som dåligt eller mycket dåligt är 31 procent som varit med om en allvarlig arbetsolycka.

Resultatet från studien ska nu användas som underlag för att Byggnads och Sveriges Bygginstitut ska kunna ta fram ett gemensamt förslag till strategiskt åtgärdsprogram för att nå nollvisionen.

Byggvärlden

Till och med sprängmattor från Thorns förbrukas

Thorns i Virserum har försett Sveriges bergsprängare med sprängmattor i mer än 20 år. Under senare år har en fråga från kunderna återkommit allt oftare. ”Vad ska vi göra med de förbrukade sprängmattorna?”

Kunskapen om alla företagens ansvar för det material som slitits ut eller blir över finns. Engagemanget för att göra det som är rätt blir större och större. Samtidigt är vi inte vana vid de kostnader som ofrånkomligen uppkommer när det överblivna materialet väger mycket.

Thorns har alltid stolt hävdats att sprängmattorna från Virserum står pall för fler och kraftigare smällar än konkurrenterna. Dagen då de är uttjänta kommer ändå, och det är kundernas bästa som långsiktigt är viktigast för affärerna.

Thorns tar frivilligt producentansvar

Från och med 2016 inför Thorns återtag av sprängmattor. Återtaget innebär att Thorns tar tillbaka lika många uttjänta Thorns mattor som nya som levereras till kunden, utan kostnad, inom ramen för ett samarbetsavtal.

Symbolen är

och ska visa omsorgen för miljön och material-cykeln. Sprängmattorna är, som bekant, tillverkade av uttjänta lastbilsdäck. Efter tjänstgöring på berget kommer nya uppgifter, där Thorns också tar nyskapande initiativ.

**BORR &
SPRÄNG 17**
ARONSBORG 1 JUNI

Naturgrus från havet?

Sveriges Geologiska Undersökning, SGU, uppger i sitt nyhetsbrev att de identifierat fyra områden där det kan vara möjligt att utvinna marin sand och grus i Sverige.

Underlaget har tagits fram i samarbete med Havs- och vattenmyndigheten, Hav, och tanken uppges vara att hitta alternativ till naturgrus och på så viss skydda grundvattnet.

Enligt SGU pekas fyra områden ut som tänkbara kandidater för ett grusuttag: Sandflyttan, Sandhammar bank och Klippbanken i södra Östersjön, samt Svalans/Falkens grund i Bottenviken.

Enligt SGU är de mest aktuella områdena Stockholm-Mälardalen, sydvästra Skåne och Göteborgs- Västra Götalandsregionen.

Samtliga regioner är kustnära och har stor förbrukning av naturgrus och en expansiv utveckling av byggsektorn, skriver SGU och tillägger att grus och sand från marina källor därför kan vara ett ekonomiskt och miljömässigt hållbart alternativ till naturgrus just där.

Enligt SGU beror graden av miljöeffekt vid marin sandtäktsverksamhet på lokala fysiska och biologiska förhållanden, man slår fast att kunskapen om dessa inte är särskilt hög när det gäller svenska vatten och föreslår därför att uttagen till en börjar sker i mindre skala.

– Men det återstår fortfarande många steg innan utvinning av havssand kan bli aktuell. För varje projekt måste detaljerade biologiska, geologiska, fysiska och arkeologiska undersökningar alltid genomföras på plats först, i tillägg till att all utvinning måste miljöprövas noga, säger Johan Nyberg, i SGU:s nyhetsbrev.

Anders Elhammer är förste statsgeolog på Sveriges Geologiska Undersökning, (SGU) och uppger att havssand och dito grus är en värdefull resurs som kan utvinnas på ett sätt som inte medför bestående skador på naturmiljön. – Vi på SGU anser att det finns lämpliga områden och att det går att utvinna havssand på ett hållbart sätt [...]

Anders Elhammer är förste statsgeolog på Sveriges Geologiska Undersökning, (SGU) och uppger att havssand och dito grus är en värdefull resurs som

kan utvinnas på ett sätt som inte medför bestående skador på naturmiljön.

– Vi på SGU anser att det finns lämpliga områden och att det går att utvinna havssand på ett hållbart sätt eftersom det fylls på hela tiden. Sandavlagringar bildas naturligt och växer i många fall hela tiden.

Utanför Sveriges kuster finns havssand som kanske skulle kunna lämpa sig för utvinning, säger Anders Elhammer.

– Tillväxande svallgrusavlagringar genereras av havsvågors påverkan på havsbotten inom främst områden med kraftig landhöjning, men även i områden där vi har landsänkning, till exempel i Skåne, finns tillväxande sandavlagringar som borde kunna nyttjas för försiktigt uttag av sand, säger Anders Elhammer.

Havsvågorna spelar en avgörande roll i sammanhanget.

– I oskyddade lägen kan vågerosion av sandigt material påräknas ner till cirka 20 meters vattendjup. Utgörs havsbotten av morän vaskas det mer finkorniga materialet ur moränen och transporteras ut mot djupare vatten medan block och sten blir liggande kvar. Det transporterade materialet avsätts på nivåer där vågenergin inte längre förmår röra partiklarna och bygger där upp inte sällan terrassliknande avlagringar med rasbrant mot djupare vatten.

Det är från dessa sand- och grusavlagringar som material skulle kunna sugas upp och användas som till exempel ballast, anser SGU.

– Det är en fortgående process, sandavlagringarna byggs hela tiden på och bildar en brant, tar man sand i avslutning till den branten orsakar man ingen ökad erosion på land. Landhöjningen bygger också på bankarna och trots att landet höjer sig långsamt handlar det om åtta millimeter per år i Norrland och fem i Stockholmsområdet.

Eftersom sandavlagringarna bygger på sig själva är systemet dynamiskt, åtminstone så länge man inte tar ut mer material än vad som återställs, uppger Anders Elhammer.

– Tar man ut lite mindre än den mängd som banken byggs på varje år blir skadorna på geologin inte bestående.

Det är också viktigt att suga upp sanden rätt sätt. Att bara sätta ner ett rör och suga skadar miljön, uppger Anders Elhammer.

– Sticker man ner snabeln på ett enda ställe bildas ett hål, vattnet i hålet blir stillastående och det bildas organiskt material som sedan bryts ner så att det uppstår syrebrist i hålet. Det blir ett slutet bäcken med giftiga ämnen som kan skada djurlivet.

Men suger man på rätt sätt uppstår inga sådana skador, hävdar Anders Elhammer.

– Om man suger i avlagringsbranten och rör på sugmunstycket, eller ännu hellre väljer att använda släpsug där båten rör sig hela tiden, är det inga problem.

Han konstaterar att det krävs kunskap både om hur man bäst ska utvinna sanden och hur det ser ut på den aktuella botten.

– Man måste hitta en lämplig avlagring och göra utvinningen på rätt sätt. Man måste också suga upp lämpliga mängder.

Miljömotståndet mot utvinning av havssand har varit kraftigt, och Anders Elhammer tror att det beror på att man efter decennier där man behandlat havet som en stor soptunna, nu fått upp ögonen för hur känslig havsmiljön är.

– Man tillämpar försiktighetsprincipen, men ibland är man lite för försiktig. Jag anser att det går att utvinna havssand på ett hållbart sätt och samtidigt tillgodose industrins behov av material.

Sverige bäst på långt arbetsliv

Svenskarna ligger i EU-toppen när det gäller längden på ett arbetsliv och även när det gäller små skillnader mellan kvinnor och män. Den som är 15 år kan räkna med att jobba 41,2 år. För att det ska bli verklighet krävs dock bra arbetsmiljö.

Det betyder en pensionsålder på i genomsnitt 63,5 i Sverige om man räknar med sju års ytterligare studier. Vi jobbar dessutom allt längre – för tio år sen varade ett arbetsliv i Sverige 38,9 år.

Undersökningen kommer från EU:s statistikorgan Eurostat och visar att européerna i snitt arbetar betydligt kortare än svenskarna, nämligen 35,4 år: för kvinnorna 32,8 år och männen 37,9. Det skiljer alltså mer än fem år mellan könen.

I Sverige är skillnaden mellan män och kvinnor mindre, 2,1 år – vi arbetar alltså betydligt mer jämställt. I botten ligger länder som Italien 30,7, Bulgarien 32,1 och Grekland 32,3. Nästan lika bra som Sverige är Nederländerna på 39,9 år.

Avgörande för långa arbetsliv är både att unga får ett jobb någorlunda snart efter avslutade studier och att människor orkar jobba kvar till pension – något som i hög grad beror på hur arbetsmiljön ser ut.

Pensionsåldern skiftar betydligt i Sverige mellan olika yrken. Flest år förlorar serviceyrken med låga utbildningskrav som maskinrengörare och handpakterare, minst förlorar specialister inom biologi och ämbetsmän.

Att män och kvinnor delar på hemarbetet påverkar också orken, kvinnor i Sverige lägger fortfarande ner mer tid hemma än män, något som sannolikt är en orsak till kvinnors högre sjuktal.

Sverige ligger också i topp när det gäller andelen människor i arbete. Enligt en annan studie från Eurostat är Sverige bäst inom EU med 74,9 procent sysselsatta i åldrarna 15-64 år.

Snittet i EU var betydligt lägre, 64,9 procent - 70,1 procent för män, 59,6 procent för kvinnor. Skillnaden beror i hög grad på att fler kvinnor arbetar utanför hemmet i Sverige.

Vi är landet där sysselsättningsgraden skiljer minst mellan könen, ca 4 procentenheter. Däremot är skillnaden stor mellan personer som är födda i Sverige och de som inte är det.

Driver miljösäker samhällsutveckling

Åklagaren vill se lagändring

I veckans program tog Uppdrag Granskning upp fallet med dödsolyckan i Solna.

Bild: Skärmdump från Uppdrag Granskning

Ingen har åtalats för dödsolyckan i Solna, som SVT:s Uppdrag Granskning tog upp i sitt program på onsdagen. Utredningen har inte kunnat avgöra ansvarsfrågan.

– Om jag fick önska så hade det varit så att en huvudentreprenör har ansvaret fullt ut för säkerheten på arbetsplatsen, säger åklagare Christer Jarlås.

– Vi har redan sådana regler, det gäller bara att entreprenörerna ute på byggena följer dem, svarar Ola Månsson, vd Sveriges Bygginstrument.

Inget av de företag som var med och byggde Vattenfalls kontor i Arenastaden tar på sig ansvar för dödsolyckan, och ingen har, trots omfattande utredningar, kunnat ställas till svars och dömas.

Åklagaren Christer Jarlås valde att inte åtala någon, eftersom han ansåg sig inte kunna styrka exakt vem som var ansvarig för de olika bristerna.

– Om jag fick önska så hade det varit så att en huvudentreprenör har ansvaret fullt ut för säkerheten på arbetsplatsen och är skyldig att se till att alla underentreprenörer hela vägen uppfyller alla krav som är och brister, så att det är huvudentreprenören som är ansvarig, säger han i programmet.

Ola Månsson, vd Sveriges Bygginstrument, tycker att åklagaren inte har tagit hänsyn till den lagstiftning som finns.

– Vi har ett regelverk, och det finns

ett huvudansvar. Alla arbetsgivare har ett arbetsmiljöansvar, som de kan delegera ner till medarbetare, till exempel platschefer, eller upphandlade underentreprenörer. Men det gäller att alla entreprenörer ute på byggarbetsplatserna följer reglerna. Här vill vi ha hjälp av Arbetsmiljöverket, genom till exempel oanmälda kontroller.

Byggnads skriver i en kommentar efter Uppdrag granskningens program att man vill se en lagändring så att huvudentreprenören blir fullt ansvarig för säkerheten på bygget.

– Det är glädjande att åklagaren delar vår syn på huvudentreprenörsansvaret. Huvudentreprenörsansvaret hoppas vi kommer att bli en del av lösningen på den ohälsa och arbetsmiljöbrister vi ser på byggena idag, säger Byggnads förbundsordförande Johan Lindholm.

Peab, huvudentreprenör på bygget där olyckan inträffade, kommenterar inlägget på sin hemsida: ”Uppdrag granskning ifrågasatte rättsväsendets beslut att inte väcka åtal i det aktuella fallet. När det gäller uppgiften att utkräva ansvar måste vi dock förlita oss på rättsväsendet, den uppgiften ska inte ligga på någon annan. Däremot är det bra att Uppdrag granskning väcker frågan om vi behöver förändringar i lagar och regler för att ytterligare stärka arbetsmiljöarbetet i branschen”.

Peabs VD och koncernchef Jesper Göransson, som är avsändare av kommentaren, säger:

– Vi arbetar i en bransch med riskfyllda arbetsmoment. Många menar att vägen till säkrare arbetsplatser går via ett stärkt huvudentreprenörskap. Utgångspunkten för det resonemanget är att det är Peab och de andra stora entreprenörerna som ska ta ansvar för att sanera branschen. Jag håller med, visst ska vi som är ledande byggföretag fortsatt ta ett stort ansvar, men det man ska komma ihåg är att branschen i dag består av 100.000 företag där en tredjedel har kollektivavtal.

– Om vi verkligen vill arbeta för en stark och sund byggbransch i Sverige handlar det inte bara om skärpta regler. När man pratar om att överföra olika typer av arbetsgivaransvar till andra parter än den utförande måste man beakta dels hur detta påverkar incitamenten hos arbetsgivare på olika nivåer att verkligen ta ansvar och hur arbetsmiljön egentligen påverkas och dels att regler måste kunna följas av samtliga aktörer i branschen och det måste också kunna kontrolleras. Annars uppnår man inte den förändring vad gäller arbetsmiljö i branschen som eftersträvas samtidigt som konkurrensen fortsätter att snedvridas.

Susanne Bengtsson 19 Jan 2017

Aldrig acceptabelt att medarbetare omkommer eller skadas på sina arbetsplatser

Ola Månsson, vd Sveriges Byggindustrier.

Idag, den 18 januari, sände Uppdrag Granskning ett inslag om en arbetsplatsolycka 2011 som tyvärr resulterade i en dödlig utgång. Sveriges Byggindustrier beklagar att en medarbetare fått sätta livet till i sitt arbete.

- Mina tankar går till Christians familj. Det är aldrig acceptabelt att medarbetare omkommer eller skadas på sina arbetsplatser på grund av säkerhetsbrister. Byggarbetsplatserna ska vara säkra, säger Ola Månsson, vd Sveriges Byggindustrier.

Byggbranschen jobbar idag utifrån en nollvision för att minska antalet arbetsolyckor på byggarbetsplatserna. Det är ett omfattande arbete som i många delar sker i samarbete med facken. Sedan olyckan 2011 inträffade har bland annat 50 miljoner kronor extra satsats på fokusområdet "En säker arbetsplats" för att förändra attityder och höja medvetenheten om säkerhetsfrågorna på byggarbetsplatserna och få alla aktörer i byggprocessen att ta sitt arbetsmiljöansvar på allvar.

Ett annat exempel är huvudentreprenörsavtalet som trädde i kraft 1 januari 2015 och som arbetats fram av Sveriges Byggindustrier tillsammans med Bygg-

nads. Huvudentreprenörsavtalet är en slags "ordning och reda-försäkring" där huvudentreprenören håller reda på vilka entreprenörer som finns på arbetsplatsen och utreder misstanke om fusk.

- En hel del har gjorts, men vi menar att mer måste göras. Exempelvis ser vi gärna fler inspektioner från Arbetsmiljöverket och de får gärna vara oannonserade. Det är väldigt lätt att starta ett företag i vår bransch och därför är vi väldigt måna om de här säkerhetskontrollerna för att få bort de oseriösa företagen, säger Ola Månsson, vd Sveriges Byggindustrier.

- Vi har kommit en bit på vägen, men arbetet mot noll olyckor måste fortsätta. Vi är aldrig nöjda förrän antalet allvarligt skadade eller omkomna på våra arbetsplatser är noll, säger Ola Månsson.

TRANSTRONIC®

Trimble

DPS900 DRILLING AND PILING SYSTEM

Niklas Hermansson och Jimmy Josefsson på Alingsås Sprängtjänst gratuleras av Morgan Mattsson Trimble och Lars Eric Lindquist Transtronic AB till den första installationen i Sverige av Trimble DPS900 maskinstyrning.

tel. 0221-84770 www.transtronic.se info@transtronic.se

Värtahamnen har vuxit

Stora delar av verksamheten har flyttats ut på den nybyggda piren.
Foto: Stockholms Hamnar Per-Erik Adamsson

Värtahamnen har skjutsats ut i vattnet och lämnat plats för nya stadsdelar, hamnen har byggts om under tre år för nästan tre miljarder kronor och Stockholm Stad ska samtidigt få 85000 nya kvadratmeter mark att bygga på.

Stockholm. Efter drygt tre års arbete invigdes den utbyggda Värtahamnen och den nya Värtaterminalen den 18 oktober.

– Stockholm får en ny entré, förklarade Stockholms hamnars vd Johan Castwall under ceremonin.

Utbyggnaden av Värtahamnen är ett led i ett större hamnutvecklingsprojekt där även en ny godshamn i Norvik Nynäshamn ingår. Johan Castwall slår också fast att hamnens förvandling inte angår bara färjeredare och passagerare.

– Det är ett led i utvecklingen av hamnen, men också i utvecklingen av staden.

Till skillnad från många andra storstäder, där hamnverksamheten flyttas ut från bebyggelsen, har Stockholm valt en annan väg.

– Det är ett privilegium att arbeta med den här typen av projekt, det unika är att man inte separerar infrastrukturen från staden, förklarar Mårten Lering, ansvarig arkitekt på C.F Møller.

Per Ling-Vannerus, Stockholms Hamnars projektchef, konstaterar att anläggningen förvisso hade många år på nacken och behövde byggas ut, men att Stockholm dessutom behövde mer mark för att kunna fortsätta utveckla nya stadsdelar, Norra Djurgårdsstaden växer fram från Hjorthagen i norr till Loudden i söder, med hamnområdet i mitten.

Den nya hamnen innebär därför inte bara en ny pir och en ny passagearterminal, i utbyggnadsprojektet ingår också att frigöra mark för kontor och bostäder.

De nya ytorna åstadkoms på flera sätt, när hamnverksamheten samlas på den nya piren innebär det att hamnen delvis flyttats ut i vattnet. Den gamla passagearterminalen rivs – arbetet är i full gång– och delar av hamnbassängen fylls ut. När Värtahamnen därmed makat på sig ska Stockholm Stad kunna ta

Per Ling-Vannerus med ett av terminalens konstverk, stenarna är hämtade från skärgården, de är uppvärmda och försedda med mikrofoner som gör att man kan få sig en historia om man lägger örat till.

Den nya terminalen är 16 000 kvadratmeter stor med fyra våningar. Foto: Stockholms Hamnar
Per-Erik Adamsson Källa Byggvärlden

Den nya terminalen är 16 000 kvadratmeter stor med fyra våningar. Foto: Stockholms Hamnar
Per-Erik Adamsson Källa Byggvärlden

Johan Castwall ser utbyggnaden som ett mycket lyckat projekt.

85 000 nya friska kvadratmeter i bruk, ytor som ska rymma 12 000 nya bostäder och 35 000 nya arbetsplatser i nya stadsdelar som Valparaiso och Södra Värtan.

Per Ling-Vannerus uppger att utbyggnaden av hamnen och uppförandet av den nya terminalen utförts enligt plan.

– Vi har hållit budget och tidsramar, mycket tack vare att vi satsat på förtillverkning.

Hamnen har varit i full drift under hela byggtiden, beställaren har därför försökt undvika skrymmande arbeten och onödiga transporter.

– Det har varit trångt och vi har därför köpt mycket som byggts i andra länder och sedan monterats ihop på plats, säger Per Ling-Vannerus.

Fackverken har till exempel levererats i fullstora delar för att sedan lyftas på plats och det stora påldäcket som

terminalen byggts på är egentligen ”ett enda stort lego”, konstaterar Per Ling-Vannerus.

Den utbyggda piren byggdes genom att 1 012 rörpålar (den längsta 55 meter) vibrerades ner genom leran till fast berg. Varje påle var försedd med hattliknande betongtoppar, mellan fyra toppar monterades ett åtta gånger åtta meter stort betongelement och de förarmerade elementen göts sedan ihop med varandra. De totalt 840 elementen utgör i dag påldäcket som också fick en gjuten krönbalk längs med ytterkanten på piren.

Bygget påbörjades i juni 2013 och även om invigningen gick av stapeln den 18 oktober återstår det fortfarande en del att göra, hamnens företrädare räknar med att vara helt klara till årsskiftet.

Skopa för skopa! Den inre delen av hamnbassängen fylls ut – läs mer om det här!

FAKTA VÄRTAHAMNEN

- Den nya hamnen har 1 200 meter kaj och fem kajlägen, det längsta är 265 meter.
- Piren har byggts ut med ett 65 000 kvadratmeter stort påldäck och en 20 000 kvadratmeter utfylld yta.
- Den utbyggda delen i vattnet är 85 000 kvadratmeter och den totala hamnytan blir 131 000 kvadratmeter.
- Kostnaden för att bygga ut hamnen och bygga en ny terminal uppges vara cirka 2,8 miljarder kronor.
- Den nya terminalen är 16 000 kvadratmeter stor med fyra våningar.
- Den inre delen av hamnbassängen ska fyllas igen och bli ny markyta, ett arbete som pågår under året 2016.

Källa: Stockholms Hamnar

Pansargranat i trädgården

Granaten inneslöt i en betongsarkofag som täcktes av ca 900 ton sand.

Eftersom man inte visste om tändröret fanns kvar fick man vid desarmeringen utgå från att granaten kunde vara skarp.

I början av november 2016 hamnade den lilla bergslagsorten Dalkarlsberg i centrum för mediabevakningen. En 350 kilo tung pansargranat skulle oskadliggöras. Hela byn var evakuerad och många samlades i Vikers församlingshem i spänd väntan på detonationen. Var granaten skarp eller inte? Hur kraftig skulle smällen bli? Skulle husen stå kvar?

Inte sedan gruvdriftens tid har Dalkarlsberg upplevt en sådan uppmärksamhet. Gruvfälten tillhör de äldsta i landet. De omnämns i Magnus Erikssons privilegiebrev från 1340 och brytning kan ha skett redan på 1100-talet. Man uppskattar att 2,8 miljoner ton järnmalm togs upp ur gruvorna från 1784 fram till nedläggningen 1948.

Granat som häst, rymdraket och cykelställ

Bofors skjutfält ligger bara tre kilometer från Dalkarlsberg. På 1930-talet hittade en skogsarbetare en grovkalibrig granat i skogen intill skjutfältet. Han forslade den i sin hästkärra till Herrgården i Dalkarlsberg. Där placerades den mitt på gräsmattan som en spännande utsmyckning. När huset under en period fungerade som pensionat ville ägaren flytta undan granaten. En granne tog sin grävare och skyfflade iväg den till utkanten av trädgården. Där på gräset under björkarna har den legat sen dess.

– Mina barn lekte på den där granaten, berättar grannen Elvi Multanen i en Tv-intervju. De red på den och låtsades att de flög till månen. Många använde den att luta cykeln emot. Under alla år var det väl ingen som kunde tro att den var farlig.

Men när Polisen i Örebro län fick kännedom om granaten begärde de stöd av Försvarsmakten. Personal från försvarets ammunitions- och minröjningsenhet, Swedec, fick då i uppgift att hjälpa till med identifiering och teknisk riskanalys samt att genomföra desarmeringen.

Skarp eller ofarlig?

Trots intensiva efterforskningar i Sverige och nio andra länder fann man ingen

dokumentation om granattypen och inte heller om den var skarpladdad eller helt ofarlig. För några år sedan hade en snarlikt granat hittats på samma skjutfält och den visade sig vara skarp. Med tanke på risken för detonation vid en flytt bestämde Swedecs personal att den skulle oskadliggöras på plats.

En mängd skyddsåtgärder vidtogs. Granaten inneslöt i en betongsarkofag som täcktes med 900 ton sand. Genom ett betongrör kunde röjningsledaren krypa in till granaten och vid detonationen skulle röret fungera som utblåsningskanal som riktade eventuellt splitter bort från Herrgården.

Framför de närliggande fastigheterna grävdes skydds diken för att minska markstötsvågen. Fastighetsägarna fick

Ammunitionsröjningsledare Frans Eriksson undersöker granaten inne i sarkofagen.

Polis, räddningstjänst, hemvärnssoldater och personal från Swedec samlade för genomgång innan evakueringen startade.

instruktioner att hänga av eller tejpa sina fönster som skydd mot tryckvågor.

De 88 hushåll som låg innanför riskområdet evakuerades av polisen med stöd av hemvärnssoldater från Livregementets husarer, K 3. Även husdjur och boskap flyttades ut ur området.

Lång väntan

Efter den första sprängningen på morgonen var man länge osäker hur det gått. Ingen stor detonation hade inträffat.

Man beförde att det mycket tjocka godset kunde kräva fler sprängningar. Den stora mängden rök och damm gjorde att det tog några timmar innan experterna kunde krypa in och kontrollera läget.

I Vikers församlingshem ett par kilometer från granaten var det fullsatt och ombonat med frukost och tända ljus i novembermörkret. Här trängdes de evakuerade med en mängd journalister, militärer och poliser. TV och radio sände direkt och många intervjuer och

berättelsen om granaten hanns med.

När röken så småningom lagt sig kunde röjningsledningen konstatera att den första sprängningen fungerat. Granaten var delad och oskadliggjord. Inget tändrör hittades, men den var skarpladdad och innehöll sprängämne.

TEXT & FOTO: Kjell Duberg.

Granaten.

De boende i Herrgården och husen närmast granaten tejgade fönstren mot tryckvågen och grävde skydds diken för att dämpa markstötsvågen.

VÄGEN MOT FRAMTIDEN en resa in i den digitala världen

Infrastrukturminister Anna Johansson.

Magnus Persson, ordförande ME

Elisif Elvinsdotter, moderator.

– Den digitala revolutionen är snart här, och det är bra, för anläggningsmaskinerna är snart klara för den digitala revolutionen, sa Maskinentreprenörernas förbundsordförande Magnus Persson när han öppnade branschorganisationens evenemang Stora Infradagen 2017.

– Vi kallar den Sveriges viktigaste branschdag för samhällsbyggare. Elva år i rad har vi samlat 300 av Sveriges viktigaste beslutsfattare från näringsliv, politik, statliga verk och forskningsvärld. Ämnet i år är: Vägen mot morgondagen – digitaliseringen kräver nya affärsmodeller. Var finns möjligheterna och utmaningarna? En viktig fråga för hela Sveriges utveckling och konkurrenskraft, betonar Magnus Persson.

Ny teknik och nya affärsmodeller

Statsvetaren Stigbjörn Lundgren analyserade.

vänder upp och ner på gamla beprövade sanningar och strukturer. Hur framtiden kommer att se ut vet vi inte, men vi ska vara med och påverka.

– Varje år producerar ekonomer på olika verk hundratals kostnadsberäkningar som underlag till beslut.

Det måste göras objektivt, opartiskt och med yrkesmässig kompetens, utan hänsyn till politisk tillhörighet. Riksdag och regering måste få en samordnad tjänst för att analysera projektens samhällsekonomiska lönsamhet, hävdar Magnus Persson.

Elisif Elvinsdotter, känd journalist, författare och Tv-profil, tog därefter över som mötets moderator. Hon presenterade gästtalarna, deras ämnen och ledde efterföljande debatter på en utomordentligt initierat och inspirerande sätt. Som speciell granskare och professionell tyckare lurade hela tiden statsvetaren **Stigbjörn Lundgren** i bakgrunden och ställde finurliga och rättframma frågor till föredragshållarna.

Dyrt att inte investera

– Infrastruktur måste få kosta, inleder Infrastrukturminister **Anna Johansson**, dagen förste gästtalare. Man talar mycket om samhällsekonomisk lönsamhet, men inte så mycket om alternativkost-

naden om vi inte investerar. Underhållet av tågnätet är eftersatt och därför har vi lagt den stora satsningen i senaste infrastrukturpropositionen på järnväg. Hela ramen för både nyinvesteringar och underhåll ökas med 100 miljarder.

– När det gäller vägtrafiken bör man analysera hur skattepengarna bäst kan användas och tänka i nya banor innan vi startar nybyggnation. Många lastbilar går halvtomma – kan man knyta ihop företag med digitala nätverk och få ett bättre flöde i turerna? Hur kan vi förbättra omlastningen mellan tåg och andra fordon? Hur nödvändig är resan med personbil, kan vi jobba mer hemifrån?

– Vi har blivit bättre på att göra kalkyler och planera för en tillväxt som är samhällsekonomiskt lönsam. De senaste stora projekten har kommit in på eller under budget och tiderna har hållits. Citybanan blev billigare än beräknat, påpekar Anna Johansson.

Stigbjörn Lundgren ville med anledning av att avsevärt mer pengar budgeterats för järnväg än för vägar visa en enkätundersökning från samtliga företagare inom Svenskt Näringsliv. Där tyckte 66 procent att satsningar på väg var viktigast, siffran för järnväg var 22 procent.

Fredrik Reinfeldt talade om förändringar inga politiker kan styra över.

Förändringar kommer från sidan

Det nya digitala samhället påverkar oss alla, men en mycket underskattad faktor är den snabba ändringen av mänsklighetens sammansättning, menar före detta statministern **Fredrik Reinfeldt**.

– Vi har svårt att klara förändringar som vi inte styr över. När det sker ropar vi ofta efter gamla goda tider. Men när en förändring skett har det aldrig någonsin i världshistorien funnits någon väg tillbaka. Vi kan inte styra förändringar. De kommer bakifrån eller från sidan.

I mitten på 1800-talet fanns det en miljard människor på jorden. Nu har vi passerat sju miljarder och ökar med en miljard vart tolfte - femtonde år. Största ökning sker i Afrika. Just nu är 60 procent av Afrikas befolkning under 24 år. Om två generationer kan de vara fem miljarder och ha gått ifatt Asien. Man kan ju fundera på hur denna unga befolkning med stora drömmar agerar för att förbättra sina villkor. De lever i länder som i grunden är instabila. Då inser man att immigration, det fenomen som Sverige räds allra mest, inte kommer att försvinna. Vi lever bara i början på en tid med stora befolkningsomflyttningar. Den enda världsdel där befolkningstalet krymper är Europa.

– I denna nya värld sker också en gigantisk tillväxt av den globala medelklassen. Vi tror att inom en generation kommer tre miljarder att ha nått vår levnadsstandard. En enorm drivkraft för utveckling och tillväxt med helt nya strukturer för efterfrågan. En ökning av handelsmöjligheter som vi aldrig tidigare sett. Men då måste vi kämpa emot vår tids nya protektionistiska strömningar.

Om några börjar bygga murar eller höja importskatten kommer allt fler att följa efter. Stora länder kan klara det med inhemsk efterfrågan men små exportberoende länder som Sverige drabbas hårt av handelshinder. Vi måste redan nu söka fler stora handelspartner än bara Tyskland och Norge.

Åldersexplosion och urbanisering

– I generationer har vi ansett att tonåringarna styr alla trender. Men snart kommer 80-åringarna att vara coolest, säger Fredrik skämtsamt. Det är de som har pengar och krafter. Just nu finns i världen 120 miljoner 80+. Inom två generationer kommer de att vara en miljard. Det motsvarar två hela Europa med enbart människor över 80 år! En stor väljargrupp. Tänk er deras möten när de skäller ut de oansvariga 60-åringarna som inget vet och inte lyssnar...

– Samtidigt som vi växer från 7 till 11 miljarder kommer det att ske en kraftig urbanisering. Vi vill att hela

Sverige och hela Europa ska leva, men människornas drivkraft och den ekonomiska utvecklingen suger obevekligen människorna till städer, där är alla forskare överens. I de utvecklade länderna kommer 80 – 85 procent av invånarna att bo i städer inom en generation. 2030 kommer befolkningen i Stockholm att ha ökat från 2 till 3 miljarder. En viktig fråga är på vilket sätt vi ska bygga ut städerna.

– Vi styr inte över förändringar. De sker eftersom digitalisering, ekonomiska plattformar, befolkningsammansättning och teknik förändras, avslutar Fredrik Reinfeldt.

Digitalisering ger företag nya vingar

Forskaren **Johan Magnusson**, PhD, Swedish Center for Digital Innovations, Göteborgs Universitet och Chalmers, har de senaste 15 åren undersökt vad som händer i företagsstrukturer vid digitalisering.

– På 100 år har livslängden för de största företagen sjunkit från 67 till 15

Johan Magnusson, Chalmers, Ali Sadeghi, Trafikverket, BIM och Amy Rader Olsson, Smart Built Environment.

Martin Hedevåg, svenska Uber.

år, berättar Johan. Digitaliseringen har fått till följd att logiken med stora företag med enorma tillgångar och lager faller bort. Ju större företagen blir desto svårare blir de att styra med sin växande byråkrati. Världens största hotellkedja, Hilton, visste innan 2008 exakt vilka konkurrenterna var. Sen kom två entreprenörer med en hemsida. Och plötsligt var alla med en bostadskonkurrenter. Entreprenörernas bolag är nu större än Hiltonkedjan.

Värdeskapandet sker på ett nytt sätt. Vi kanske tror att vi är kunder när vi använder Google, men i själva verket är vi arbetare i Googlefabriken. Varje gång vi klickar på en länk blir deras algoritmer allt smartare och vi tillskjuter enorma strukturkapital när de fångar upp vår data.

Världens högst värderade företag är de som bäst lyckats med att någon annan skapar värdet som de sedan fångar upp. Nått att fundera på, menar Johan.

Ali Sadeghi, chef vid investeringsverksamheten på Trafikverket, och **Amy Rader Olsson**, ansvarig på Smart Built Environment, gav exempel på miljardbesparingar där digitala data använts för en mer effektiv och hållbar infrastrukturuppbyggnad. Ali förklarade att Trafikverket ser digitaliseringen som ett verktyg för att minska gapet mellan förväntningarna på ett projekt och slutprodukten. Det digitala underlaget är avgörande för möjligheten att hålla ihop

dagens avancerade upphandlingar.

Amy Rader Olsson förklarade hur man effektiviserar genom att koppla samman BIM, Geodata och Industriella processer. Viktigt eftersom samhällsbyggnadssektorn står för 300 miljarder i årliga investeringar och har över 500 000 anställda. Bostad och servicekonsumerar 40 procent av Sveriges energibehov.

Uber, självkörande bilar och bildelning

Man beställer och betalar en Uber med mobilen, ser på kartan i appen var bilen befinner sig och när den kommer. Chauffören ser din profil i sin mobil. Myndigheterna har fått problem. Vad säger vanliga Taxi, hur är det med taxameter och skatt, försäkringar och arbetstider?

Martin Hedevåg, svenska Uber, Jonas Bjelfvenstam, tf. generaldirektör Transportstyrelsen och Fredrik Ellsäter, vd BMW DriveNow diskuterade framtidens bilägande.

Hur har denna tjänst kunnat utvecklas utan att följa traditionella regler och bestämmelser? Tjänsten finns över hela världen, myndigheternas inställning varierar från land till land.

– Det finns 2 miljarder fordon i världen, 4,7 miljoner i Sverige, säger **Martin Hedevåg**, vd svenska Uber. Ofta åker bara en person i bilen eftersom vi använder den individuellt. Bilarna står parkerade 96 procent av tiden och en femtedel av våra större städer tas upp av parkeringsytor.

Vårt koncept är att minska trängseln genom att använda privata bilar i samhällets tjänst kombinerat med ny teknik.

– För att bryta vanan med egen bil måste vi visa pålitlighet. I Paris har vi kommit så långt att var du än är så kommer en Uber inom i snitt 10 minuter. Från buss eller tåg kan Uber ta dig hem den sista kilometern. Ett antal myndigheter i olika länder har börjat samarbeta med Uber för att lösa svåra trafikproblem.

– Många resor börjar och slutar på ungefär samma plats. Våra ingenjörer skapade då uberPOOL, ett program som matchar ihop resor för att göra dem billigare för resenärerna och även bättre för förarna och stadsmiljön. Tjänsten blev en succé. De sju första månaderna 2016 sparade samåkningen 23,5 miljoner liter bränsle och 500 miljoner kilometer i inbesparad körsträcka.

– En färsk studie från International Transport Forum visar att delade självkörande fordon kan minska antalet bilar i städer med 90 procent. I ett samarbete med Volvo har vi redan börjat testa och slussa ut självkörande bilar i USA.

Dagen avslutades med en "Tankebox": Vad innebär allt som sagts under dagen och vad gör vi nu? Fr. v. forskaren Fredrik Lagergren, SAM, Bettina Kashfi, chefsekonom på Svenskt Näringsliv, Malcolm Sjö Dahl, Ramböll, Hampe Mobärg, vd ME, och Jane Walerud, innovationsrådet.

Råkar ni vara i Arizona och Colorado och beställer en Uber kan ni mycket väl hamna i en självkörande Volvo. Men än så länge övervakas de av en chaufför och en tekniker.

Martin var noga med att påpeka vikten av att ny teknik anpassar sig till viktiga hörnstenar som skatteafterlevnad, konsumentskydd och arbetsrätt.

Internationellt regelverk

– Tekniken för självkörande fordon finns, men det ställer nya krav på regelutveckling och infrastruktur, framhöll **Jonas Bjelfvenstam**, statens utredare om självkörande fordon och tf. generaldirektör för Transportstyrelsen. När det gäller bestämmelser är utrymmet för svenska initiativ ganska begränsat, vi har FN/UNECE-regler globalt, EU-regler ex. dataskyddsdirektivet, ansvarsfrågan, branschstandards och teknikneutralitet som måste klargöras. Men däremot är fältet öppet för innovation, nya policies, planering och nya styrmedel. Självkörande godstrafik och flexibel kollektivtrafik i glesbygd är angeläget.

Vårt slutbetänkande beträffande en introduktion av helt eller delvis självkörande fordon kommer i slutet på november. Ett delbetänkande om försöksverksamhet har redan lämnats.

– **DriveNow** är det enklaste sättet att ha tillgång till bil utan att äga den. Vi kallar vårt koncept spontant korttidsutnyttjande, berättar **Fredrik Ellsäter**, vd BMW DriveNow. Vi tar bildelning till

en ny nivå. Snittanvändningen av våra bilar i Stockholm är 28 minuter. Du fångar bilen där den står, kör dit du ska, stänger dörren och tänker inte mer på den. Service och däckbyten sköter vi.

Vi har i dag 300 bilar i Stockholms innerstad och 4 500 bilar i 11 andra städer i Europa. Akademiska studier visar att varje bildelningsbil vi tillför tar bort 5 – 6 privatägda bilar. I Wien minskade totalt körda fordonskilometer med 41 miljoner per år. Utnyttjandet av våra bilar har visat sig resultera i en ändring av beteendet där man utnyttjar kollektivtrafiken mer. Åren vi varit i München har vi fått bort 1 500 parkeringsplatser som frigjort plats för cykelvägar och parker.

På hemsidan kan man läsa att bilen öppnas och låses med mobilen. DriveNow tar hand om parkeringsavgifterna så länge man står lagligt. På flygplatserna väntar alltid en reserverad plats nära terminalen.

Maskinentreprenörernas Infrastrukturstipendium 2017 gick till den unge entreprenören Rasmus Mikaelsson. Vid 28 års ålder har han redan drivit sitt företag i sju år med framsynthet och kreativitet.

Efter att statsvetaren Stig-Björn Ljunggren med allvarlig humor sammanfattat dagen avslutades den av Magnus Persson som hälsade välkommen till kvällens stora Infracfest med statsrådet Anna Ekström som middagstalare.

TEXT & FOTO: Kjell Duberg.

Leif Östling, ordf. Svenskt Näringsliv och Anders Danielsson, vvd Skanska gav sina synpunkter på hur ME:s medlemmar kan nyttja ny teknik för nya affärssystem. Vid upphandling borde innovationsförmåga gå före kortsiktigt ekonomiskt tänkande.

Ola Månsson lämnar Sveriges Byggindustrier

Ola Månsson lämnar Sveriges Byggindustrier efter sex år som vd. Under det senaste året har Sveriges Byggindustrier bedrivit ett stort förändringsarbete för att göra organisationen än mer relevant i en föränderlig omvärld. Under arbetets gång har det blivit tydligt att styrelsen och vd har olika syn på förändringsarbetet. Därför har Ola Månsson valt att lämna som vd för Sveriges Byggindustrier. .

– Ola Månsson har flyttat fram positionerna för Sveriges Byggindustrier. Han har framgångsrikt lett arbetet med branschorganisationens fokusområden, som exempelvis en sund byggbransch och en säker arbetsplats. Idag har Sveriges Byggindustrier fler medlemmar än någonsin. På styrelsens vägnar vill jag rikta ett varmt tack till Ola för hans stora och värdefulla bidrag under alla dessa

år, säger Tore Nilsson, förbundsordförande för Sveriges Byggindustrier.

– Jag är stolt över det arbete som vi tillsammans har åstadkommit i Sveriges Byggindustrier under mina sex år som vd. Idag har vi en byggbransch som går på högvarv, som är attraktivare och sundare än någonsin och där antalet arbetsplatsoyckor har minskat. Här har vi som branschorganisation haft en viktig roll. Det senaste året har vi lagt mycket kraft och tid på att utveckla Sveriges Byggindustrier ytterligare. Vi har kommit en bra bit på vägen, och stakat ut riktningen. Nu lämnar jag över stafettpippen i det arbetet, säger Ola Månsson, vd för Sveriges Byggindustrier.

Ola Månsson lämnar sin vd-roll nu, men kommer att slutföra vissa uppdrag för Sveriges Byggindustriers räkning.

En rekryteringsprocess för att finna

Ola Månsson, vd Sveriges Byggindustrier.

en ny vd kommer att inledas så snart som möjligt. Tills vidare går Mats Åkerlind, idag vice vd, in som tillförordnad vd.

Ny chef inom NCC Roads

Mattias Broström har utsetts till ny area manager för NCC Roads AB Vägservice Sverige Nord. Han kommer att ansvara för regionens verksamhet i Norrbotten.

Närmast kommer Mattias Broström från Svevia där han varit anställd som arbetschef för arbetschefsområde Luleå, division Drift och ansvarat för drift och anläggningsverksamheten i Norrbotten.

– Jag är mycket glad för att Mattias blir vår nya area manager i Norrbotten. Han har mycket fina personliga egenskaper och gedigen kompetens som vi kommer få stor nytta av. Jag är övertygad om

att han är rätt person för att driva och utveckla vår verksamhet i Norrbotten, säger Stefan Bäcklund, region manager Vägservice Nord, i ett pressmeddelande.

– Det känns fantastiskt roligt att ha fått förtroendet att bli NCC Roads nya area manager i Norrbotten. Jag ser fram emot att tillsammans med mina medarbetare stärka och utveckla NCC Roads affärer i Norrbotten, säger Mattias Broström.

Mattias tillträder tjänsten den 1 september 2015.

**BORR &
SPRÄNG 17**

ARONSBORG 1 JUNI

Bevisbörda och beviskrav vid löpande räkning mot konsument

Genom dom den 22 november 2016 från Högsta domstolen är det klarlagt vad som gäller för entreprenörens del.

94 000 kr (136 000 för arbete och 12 000 kr för material, med avdrag för betalda 54 000 kr).

och beviskravet anger hur stark bevisning som parten måste lägga fram för att bevisbördan ska anses ha fullgjorts.

Bakgrund

Mellan konsumenten och näringsidkaren (nedan även benämnd ”entreprenören”) hade träffats avtal om att vissa arbeten (spackling, målning m.m.) på konsumentens villafastighet. Syftet var att entreprenören skulle färdigställa en tidigare anlitad entreprenörs arbeten

Något skriftligt avtal upprättades inte och avtalet hade inte heller föregåtts av någon skriftlig offert.

Parterna var överens om att entreprenören skulle få ersättning med 250 kr per timme och ersättning för vissa materialkostnader (notera att en timpening mot konsument alltid är inklusive mervärdesskatt, om inte annat anges).

Twisten i tingsrätten och hovrätten

Efter en tid uppstod tvist om ersättningen och entreprenören stämde konsumenten till tingsrätten på ca 116 000 kr. Yrkandet avsåg ersättning för 544 timmar och ca 34 000 kr för material. Från det hade entreprenören dragit av en betalning om 54 000 kr.

Konsumenten invände att entreprenören hade fakturerat flera timmar än som hade arbetats, att priset inte var skäligt för utfört arbete och att entreprenören inte hade avräknat kontanta betalningar om 25 000 kr. Skäligt pris var enligt konsumenten 62 500 kr avseende 250 timmar och 12 000 kr för material.

Tingsrätten gav konsumenten rätt i alla delar. Man ansåg att konsumenten betalat ytterligare 25 000 kr och att entreprenören inte hade lyckats styrka att konsumenten skulle betala mer än vad som redan betalats. Tingsrätten ogillade därför entreprenörens talan, men entreprenören överklagade domen.

Hovrätten ansåg att bevisbördan borde vara delad mellan parterna. Hovrätten ansåg att entreprenören hade visat sig berättigad till ersättning för utfört arbete, samtidigt som man inte ansåg att konsumenten hade visat att ytterligare 25 000 kr betalats. Hovrätten förpliktade därför konsumenten att betala

Högsta domstolen

Högsta domstolen beslutade om prövningstillstånd när det gällde frågan om vilket pris som konsumenten skulle betala, med hänsyn till vad som gäller i frågan om bevisbörda och beviskrav. Hovrättens bedömning att konsumenten inte lyckats styrka betalningen om 25 000 kr stod alltså fast.

Högsta domstolen inledde genom att redogöra för de rättsliga regleringarna och konstaterade först att det var frågan om en konsumententreprenad. Därefter pekade man på att det i 36 § konsumenttjänstlagen finns bestämmelser om priset för tjänsten.

Skäligt pris

Enligt denna bestämmelse ska konsumenten – om priset inte följer av avtalet – betala vad som är skäligt med hänsyn till tjänstens art, omfattning och utförande, gängse pris eller prisberäkningssätt för motsvarande tjänster vid avtalsfallet samt omständigheterna i övrigt. Man noterade att det finns motsvarande regleringar i köplagen och konsumentköplagen.

Specificerad räkning.

Högsta domstolen påpekade vidare att det av 40 § konsumenttjänstlagen följer att näringsidkaren är skyldig att på konsumentens begäran ställa ut en specificerad räkning för tjänsten. En sådan räkning ska göra det möjligt för konsumenten att bedöma det utförda arbetets art och omfattning. Om det inte är fast pris ska det även framgå av räkningen hur priset har beräknats.

Motsvarande krav på specificerad räkning återfinns inte i köplagen.

Bevisbörda och beviskrav

Högsta domstolen noterade helt kort att det vid oenighet ankommer på någon av parterna att lägga fram tillräckliga bevis för att omständigheten föreligger.

Bevisbördans placering anger vem av parterna som har denna skyldighet

Avtal om fast pris

Högsta domstolen konstaterar (med hänvisning till två andra domar från Högsta domstolen) att den av parterna som påstår ett fast pris för tjänsten också har bevisbördan för sitt påstående; detta oavsett om avtalet är slutet mellan två näringsidkare, mellan två konsumenter eller mellan en näringsidkare och en konsument (notera dock att det i en småhusentreprenad, d.v.s. uppförande eller tillbyggnad av en- eller tvåbostadshus, finns en särskild bevisbörderegulering till konsumentens fördel).

Bevisbördan för prisets skälighet

Högsta domstolen konstaterar att kravet på skäligt pris endast gäller i de delar där priset inte följer av avtalet. Har parterna avtalet om grunderna för prisberäkningen gäller detta. Det kan exempelvis vara ett visst pris per arbetstimme, något som är vanligt i entreprenader. Frågan om skälighet blir då endast aktuell att se till när det gäller antalet debiterade arbetstimmar.

Man påpekar vidare att frågan om skälighet är en rättslig bedömning som domstolen ska göra. Bevisbördan för skäligheten avser de omständigheter som är avgörande för den skälighetsbedömning som domstolen ska göra.

Slutsatsen är enligt Högsta domstolen att det är näringsidkaren som ska bevisa att omständigheterna sammantagna är sådana att det begärda priset är skäligt. Har parterna träffat avtal om något moment, exempelvis ett timpris, får man bedöma skäligheten utifrån övriga omständigheter och då beakta att timpriset i sig är bestämt.

Beviskravet i fråga om prisets skälighet

Högsta domstolen konstaterar att det inte finns skäl att tillämpa annat krav än det som normalt gäller i tvistemål, d.v.s. att det ska vara styrkt (alltså varken någon lättnad eller något ökat krav).

Forts på sid 54

Forts från sid 53

Bedömningen

Högsta domstolen konstaterade att parterna var överens om löpande räkning och ett timpris om 250 kr, varför skälighetsbedömningen alltså fick avse övriga delar.

Näringsidkaren hade åberopat en tidsredovisning för viss period. I den angavs dag för dag vilka personer som arbetade och hur många timmar de arbetade. Det var alltså frågan om en ganska vanlig enkel redovisning, som täckte alla de timmar som entreprenören ville ha betalt för.

För att bevisa att timmarna verkligen var nedlagda, något som konsumenten ifrågasatte, åberopade entreprenören förhör med de personer som hade noterat timmarna. Dessa personer bekräftade att redovisningen var riktig.

Högsta domstolen påpekade dock att det av tidsredovisningen inte framgick vilket arbete som hade utförts eller hur den redovisade tiden närmare fördelar sig på olika arbetsmoment.

En redovisning som inte endast innehåller uppgifter om nedlagd tid utan också information om vilket arbete som har utförts är enligt Högsta domstolen många gånger ett viktigt underlag för bedömningen av prisets skälighet. Även en mindre detaljerad redovisning kan vara av betydelse om den kan läsas tillsammans med ett skriftligt avtal, en offert eller någon annan dokumentation. En utgångspunkt är enligt Högsta domstolen att underlaget bör göra det möjligt för konsumenten att bedöma det utförda arbetets art och omfattning samt hur priset har beräknats (jfr 40 § konsumenttjänstlagen).

Enligt Högsta domstolen gav inte entreprenörens timredovisning, ens tillsammans med övrig bevisning, någon klar bild av vilket arbete som hade utförts och hur tiden fördelades på olika arbetsuppgifter. Man ansåg därför inte att entreprenören hade presenterat tillräckligt underlag för att domstolen skulle bedöma att det var befogat att lägga ned det antal timmar som entreprenören krävde betalning för. Entreprenören hade alltså inte lyckats bevisa att omständigheterna sammantagna var sådana att det begärda priset skulle anses vara skäligt, eller ens att det översteg det pris som konsumenten hade godtagit i processen (motsvarande 250 timmar och 12 000 kr i material).

Högsta domstolen kom därför fram till att skäligt pris motsvarade 250 timmar och 12 000 kr, d.v.s. 74 500 kr. Efter avdrag för det som konsumenten hade betalat, 54 000 kr, förpliktade Högsta domstolen konsumenten att betala ytterligare 20 500 kr. Entreprenören fick även stå för del av konsumentens rättegångskostnader.

Avslutande synpunkter

Genom Högsta domstolens dom är det glasklart – alltjämt ska sägas, eftersom det är så som domstolarna normalt har tillämpat lagen – att en näringsidkare har bevisbördan för de omständigheter som visar att priset är skäligt, i de delar där parterna inte har träffat särskild överenskommelse (exvis fasta priser, timpriser etc). Och likaså är klart att beviskravet inte uppfylls enbart genom att presentera en timredovisning. En sådan måste kompletteras med ytterligare in-

formation, såsom en redogörelse av det arbete som nedlagts och hur tiden fördelas på olika moment. Hur preciserat det måste vara är en bedömningsfråga. I första hand gäller att övertyga konsumenten att ersättningen är skälig. Om det inte går får man försöka övertyga domstolen att underlaget visar på skälig ersättning. I en process kan man även komplettera med muntlig bevisning och/eller syn av arbetena, men för att undvika process bör man alltså fokusera på det skriftliga underlaget.

En fråga är om domen kan få betydelse utanför konsumentförhållanden, såsom i entreprenader mellan två näringsidkare som inte har hänvisat till AB 04/ABT 06 (jfr artikel i föregående BEF-Nytt, vad som då gäller vid löpande räkning). Detta med tanke på att Högsta domstolen hänvisar till att det finns motsvarande regleringar i köplagen, som kan vara analogt tillämplig utanför AB/ABT-området.

Med tanke på att Högsta domstolen fäster särskild vikt vid kravet på specificerad räkning, ett krav som inte återfinns i köplagen, är det tveksamt om domen får genomslag utanför konsumentförhållanden. Det förefaller där mera naturligt och rimligt att dra en parallell till AB/ABT. Helt säkert kan man dock inte vara, utan det blir en fråga för domstolarna att pröva. Det är hur som helst tillrådligt att även utanför konsumententreprenader skapa en rutin för god redovisning inte bara av tid utan också av moment som utförs. Vill man undvika diskussioner om skälighet finns även möjligheten att hänvisa till AB/ABT.

**BORR &
SPRÄNG 17**
ARONSBORG 1 JUNI

Bevisbörda och beviskrav vid löpande räkning mot konsument

Genom dom den 22 november 2016 från Högsta domstolen är det klarlagt vad som gäller för entreprenörens del.

Bakgrund

Mellan konsumenten och näringsidkaren (nedan även benämnd "entreprenören") hade träffats avtal om att vissa arbeten (spackling, målning m.m.) på konsumentens villafastighet. Syftet var att entreprenören skulle färdigställa en tidigare anlitad entreprenörs arbeten.

Något skriftligt avtal upprättades inte och avtalet hade inte heller föregåtts av någon skriftlig offert.

Parterna var överens om att entreprenören skulle få ersättning med 250 kr per timme och ersättning för vissa materialkostnader (notera att en timpening mot konsument alltid är inklusive mervärdesskatt, om inte annat anges).

Twisten i tingsrätten och hovrätten

Efter en tid uppstod tvist om ersättningen och entreprenören stämde konsumenten till tingsrätten på ca 116 000 kr. Yrkandet avsåg ersättning för 544 timmar och ca 34 000 kr för material. Från det hade entreprenören dragit av en betalning om 54 000 kr.

Konsumenten invände att entreprenören hade fakturerat flera timmar än som hade arbetats, att priset inte var skäligt för utfört arbete och att entreprenören inte hade avräknat kontanta betalningar om 25 000 kr. Skäligt pris var enligt konsumenten 62 500 kr avseende 250 timmar och 12 000 kr för material.

Tingsrätten gav konsumenten rätt i alla delar. Man ansåg att konsumenten betalat ytterligare 25 000 kr och att entreprenören inte hade lyckats styrka att konsumenten skulle betala mer än vad som redan betalats. Tingsrätten ogillade därför entreprenörens talan, men entreprenören överklagade domen.

Hovrätten ansåg att bevisbördan borde vara delad mellan parterna. Hovrätten ansåg att entreprenören hade visat sig berättigad till ersättning för utfört arbete, samtidigt som man inte ansåg att konsumenten hade visat att ytterligare 25 000 kr betalats. Hovrätten förpliktade därför konsumenten att betala

94 000 kr (136 000 för arbete och 12 000 kr för material, med avdrag för betalda 54 000 kr).

Högsta domstolen

Högsta domstolen beslutade om prövningstillstånd när det gällde frågan om vilket pris som konsumenten skulle betala, med hänsyn till vad som gäller i frågan om bevisbörda och beviskrav. Hovrättens bedömning att konsumenten inte lyckats styrka betalningen om 25 000 kr stod alltså fast.

Högsta domstolen inledde genom att redogöra för de rättsliga regleringarna och konstaterade först att det var frågan om en konsumententreprenad. Därefter pekade man på att det i 36 § konsumenttjänstlagen finns bestämmelser om priset för tjänsten.

Skäligt pris

Enligt denna bestämmelse ska konsumenten – om priset inte följer av avtalet – betala vad som är skäligt med hänsyn till tjänstens art, omfattning och utförande, gängse pris eller prisberäkningssätt för motsvarande tjänster vid avtalsfallet samt omständigheterna i övrigt. Man noterade att det finns motsvarande regleringar i köplagen och konsumentköplagen.

Specificerad räkning

Högsta domstolen påpekade vidare att det av 40 § konsumenttjänstlagen följer att näringsidkaren är skyldig att på konsumentens begäran ställa ut en specificerad räkning för tjänsten. En sådan räkning ska göra det möjligt för konsumenten att bedöma det utförda arbetets art och omfattning. Om det inte är fast pris ska det även framgå av räkningen hur priset har beräknats.

Motsvarande krav på specificerad räkning återfinns inte i köplagen.

Bevisbörda och beviskrav

Högsta domstolen noterade helt kort att det vid oenighet ankommer på någon av parterna att lägga fram tillräckliga bevis för att omständigheten föreligger.

Bevisbördans placering anger vem av parterna som har denna skyldighet

och beviskravet anger hur stark bevisning som parten måste lägga fram för att bevisbördan ska anses ha fullgjorts.

Avtal om fast pris

Högsta domstolen konstaterar (med hänvisning till två andra domar från Högsta domstolen) att den av parterna som påstår ett fast pris för tjänsten också har bevisbördan för sitt påstående; detta oavsett om avtalet är slutet mellan två näringsidkare, mellan två konsumenter eller mellan en näringsidkare och en konsument (notera dock att det i en småhusentreprenad, d.v.s. uppförande eller tillbyggnad av en- eller tvåbostadshus, finns en särskild bevisbörderegulering till konsumentens fördel).

Bevisbördan för prisets skälighet

Högsta domstolen konstaterar att kravet på skäligt pris endast gäller i de delar där priset inte följer av avtalet. Har parterna avtalet om grunderna för prisberäkningen gäller detta. Det kan exempelvis vara ett visst pris per arbetstimme, något som är vanligt i entreprenader. Frågan om skälighet blir då endast aktuell att se till när det gäller antalet debiterade arbetstimmar.

Man påpekar vidare att frågan om skälighet är en rättslig bedömning som domstolen ska göra. Bevisbördan för skäligheten avser de omständigheter som är avgörande för den skälighetsbedömning som domstolen ska göra.

Slutsatsen är enligt Högsta domstolen att det är näringsidkaren som ska bevisa att omständigheterna sammantagna är sådana att det begärda priset är skäligt. Har parterna träffat avtal om något moment, exempelvis ett timpris, får man bedöma skäligheten utifrån övriga omständigheter och då beakta att timpriset i sig är bestämt.

Beviskravet i fråga om prisets skälighet

Högsta domstolen konstaterar att det inte finns skäl att tillämpa annat krav än det som normalt gäller i tvistemål, d.v.s. att det ska vara styrkt (alltså varken någon lättnad eller något ökat krav).

Forts från sid 55

Bedömningen

Högsta domstolen konstaterade att parterna var överens om löpande räkning och ett timpris om 250 kr, varför skälighetsbedömningen alltså fick avse övriga delar.

Näringsidkaren hade åberopat en tidsredovisning för viss period. I den angavs dag för dag vilka personer som arbetade och hur många timmar de arbetade. Det var alltså frågan om en ganska vanlig enkel redovisning, som täckte alla de timmar som entreprenören ville ha betalt för.

För att bevisa att timmarna verkligen var nedlagda, något som konsumenten ifrågasatte, åberopade entreprenören förhör med de personer som hade noterat timmarna. Dessa personer bekräftade att redovisningen var riktig.

Högsta domstolen påpekade dock att det av tidsredovisningen inte framgick vilket arbete som hade utförts eller hur den redovisade tiden närmare fördelar sig på olika arbetsmoment.

En redovisning som inte endast innehåller uppgifter om nedlagd tid utan också information om vilket arbete som har utförts är enligt Högsta domstolen många gånger ett viktigt underlag för bedömningen av prisets skälighet. Även en mindre detaljerad redovisning kan vara av betydelse om den kan läsas tillsammans med ett skriftligt avtal, en offert eller någon annan dokumentation. En utgångspunkt är enligt Högsta domstolen att underlaget bör göra det möjligt för konsumenten att bedöma det utförda arbetets art och omfattning samt hur priset har beräknats (jfr 40 § konsumenttjänstlagen).

Enligt Högsta domstolen gav inte entreprenörens timredovisning, ens tillsammans med övrig bevisning, någon klar bild av vilket arbete som hade ut-

förts och hur tiden fördelades på olika arbetsuppgifter. Man ansåg därför inte att entreprenören hade presenterat tillräckligt underlag för att domstolen skulle bedöma att det var befogat att lägga ned det antal timmar som entreprenören krävde betalning för. Entreprenören hade alltså inte lyckats bevisa att omständigheterna sammantagna var sådana att det begärda priset skulle anses vara skäligt, eller ens att det översteg det pris som konsumenten hade godtagit i processen (motsvarande 250 timmar och 12 000 kr i material).

Högsta domstolen kom därför fram till att skäligt pris motsvarade 250 timmar och 12 000 kr, d.v.s. 74 500 kr. Efter avdrag för det som konsumenten hade betalat, 54 000 kr, förpliktade Högsta domstolen konsumenten att betala ytterligare 20 500 kr. Entreprenören fick även stå för del av konsumentens rättegångskostnader.

Avslutande synpunkter

Genom Högsta domstolens dom är det glasklart – alltjämt ska sägas, eftersom det är så som domstolarna normalt har tillämpat lagen – att en näringsidkare har bevisbördan för de omständigheter som visar att priset är skäligt, i de delar där parterna inte har träffat särskild överenskommelse (exvis fasta priser, timpriser etc). Och likaså är klart att beviskravet inte uppfylls enbart genom att presentera en timredovisning. En sådan måste kompletteras med ytterligare information, såsom en redogörelse av det arbete som nedlagts och hur tiden fördelas på olika moment. Hur preciserat det måste vara är en bedömningsfråga. I första hand gäller att övertyga konsumenten att ersättningen är skälig. Om det inte går får man försöka övertyga domstolen att underlaget visar på skälig

ersättning. I en process kan man även komplettera med muntlig bevisning och/eller syn av arbetena, men för att undvika process bör man alltså fokusera på det skriftliga underlaget.

En fråga är om domen kan få betydelse utanför konsumentförhållanden, såsom i entreprenader mellan två näringsidkare som inte har hänvisat till AB 04/ABT 06 (jfr artikel i föregående BEF-Nytt, vad som då gäller vid löpande räkning). Detta med tanke på att Högsta domstolen hänvisar till att det finns motsvarande regleringar i köplagen, som kan vara analogt tillämplig utanför AB/ABT-området.

Med tanke på att Högsta domstolen fäster särskild vikt vid kravet på specificerad räkning, ett krav som inte återfinns i köplagen, är det tveksamt om domen får genomslag utanför konsumentförhållanden. Det förefaller där mera naturligt och rimligt att dra en parallell till AB/ABT. Helt säkert kan man dock inte vara, utan det blir en fråga för domstolarna att pröva. Det är hur som helst tillrådligt att även utanför konsumententreprenader skapa en rutin för god redovisning inte bara av tid utan också av moment som utförs. Vill man undvika diskussioner om skälighet finns även möjligheten att hänvisa till AB/ABT.

Magnus Wollén, WA-Wollén,
Albinsson Advokatbyrå

En ÄTA är inte alltid en ÄTA

När en fastighetsägare ska nyproducera en lokal åt en hyresgäst händer det ofta att hyresgästen kommer med önskemål om ändrings- och tilläggsarbeten (ÄTA) före tillträdesdagen. Särskilda förutsättningar gäller för sådana arbeten och fastighetsägaren måste därför agera på rätt sätt för att undvika onödiga rättsförluster.

Regleringen av ÄTA i de entreprenadrättsliga standardavtalen innebär förenklat uttryckt en principiell rätt för beställaren att beställa ÄTA-arbeten under entreprenadtiden med motsvarande rättighet och skyldighet för entreprenören att utföra de ifrågakarande arbetena. Beställning av ÄTA-arbete ger dock entreprenören principiell rätt till tidsförslängning och rätt till särskild ersättning för arbetena. Om inte särskild debiteringsnorm eller bestämt pris avtalats i förväg anger standardavtalen att ersättning för arbetena ska utgå enligt självkostnadsprincipen (löpande räkning).

Det kan förefalla som ett rimligt antagande att motsvarande regelverk skulle gälla när en fastighetsägare nyproducerar en lokal åt en hyresgäst och att fastighetsägaren då skulle ses som entreprenör och hyresgästen som beställare. Så är dock sannolikt inte fallet.

Det huvudsakliga avtal som föreligger mellan fastighetsägaren och hyresgästen är ett hyresavtal avseende upplåtelse av en lokal, inte ett entreprenadavtal. Enligt detta hyresavtal har fastighetsägaren en skyldighet att från och med tillträdesdagen tillhandahålla lokalen i avtalat skick och hyresgästen en skyldighet att från samma tidpunkt betala avtalad hyra.

Hyresavtalet inkluderar i allmänhet omfattande arbeten som fastighetsägaren ska utföra för att anpassa lokalen åt hyresgästen. Det enda förhållande som styr om ett visst arbete ingår i hyresavtalet eller om det utgör ett ÄTA-arbete, är om hyresgästen framför önskemålet om arbetena före eller efter hyresavtalets tecknande. Detta talar för att arbetena ska behandlas på samma sätt i båda de angivna situationerna och att hyresgästens beställning av ÄTA-arbeten således ska ses som ett tillägg till hyresavtalet snarare än som ett helt fristående

entreprenadavtal mellan fastighetsägare och hyresgäst.

För samma slutsats talar även hyreslagens karaktär av skyddslagstiftning till förmån för hyresgästen. I rättspraxis har detta kommit till uttryck genom att domstolarna, vid avtal med blandade inslag, ansett att hyreslagens regler ska tillämpas på hela avtalsrelationen, såvida inte hyresinslaget är av helt underordnad betydelse. Det är minst sagt svårt att föreställa sig en situation där ett ÄTA-arbete skulle kunna anses överordnat hyresupplåtelsen i stort. En hyresgästs beställning av ÄTA skulle därmed falla in under hyreslagens regler och inte under entreprenadrättsliga standardverk och principer.

En tillämpning av hyreslagens regler på ÄTA-arbeten innebär till att börja med att det inte finns en principiell rätt för hyresgästen att beställa, och motsvarande skyldighet för fastighetsägaren att utföra, ÄTA-arbeten. Vidare innebär detta att den betalning som fastighetsägaren vill ha för arbetena utgör hyra. Enligt tvingande skyddsregler i hyreslagen ska, som huvudregel, hyran för lokaler vara till beloppet bestämd, d. v. s. hyresbeloppet framgå direkt ur hyresavtalet. Syftet med denna skyddsregel är att hyresgästen ska kunna förutse vad hyran kommer att uppgå till redan när hyresavtalet tecknas. Om hyrestiden är minst tre år finns visserligen möjlighet för parterna att avtala om att hyran ska bestämmas ”enligt annan beräkningsgrund” men det förutsätter i så fall att beräkningsgrunden är tillräckligt preciserad i hyresavtalet.

Om överenskommelse om hyra träffas i strid med vad som anges i föregående stycke, d. v. s. om hyresavtalet varken anger ett bestämt hyresbelopp eller en tillräckligt preciserad beräkningsgrund är överenskommelsen ogiltig. Hyra ska i så fall istället utgå med skäligt belopp. Vad det skulle kunna innebära för fastighetsägarens möjlighet att få ersättning för utförda ÄTA-arbeten i det enskilda fallet är ytterst svårt att bedöma. En fastighetsägare som inte avtalat på rätt sätt löper därför stor risk att inte få fullt betalt för ÄTA-arbeten som beställts av hyresgästen.

En annan effekt av att hyreslagen ska tillämpas, är att fastighetsägaren inte har en automatisk rätt till tidsförslängning vid ÄTA-arbeten. Hyresgästen har förvisso inte rätt att göra påföljder gällande vid ett försenat färdigställande som beror på hyresgästen, men det kan ofta vara nog så svårt för fastighetsägaren att visa att förseningen uteslutande beror på hyresgästens beställning av ÄTA-arbeten. Dessutom lider fastighetsägaren skada vid försening genom att fastighetsägaren står utan hyresintäkter för lokalen under den tid som förseningen pågår.

För att minska risken för rättsförluster bör fastighetsägaren redan i hyresavtalet slå fast vilka principer som ska gälla för beställning av ÄTA-arbeten. Vidare bör fastighetsägaren inte utföra ÄTA-arbeten åt hyresgästen utan att först ha ingått en skriftlig överenskommelse med hyresgästen gällande varje arbete som hyresgästen vill få utfört. Sådan skriftlig överenskommelse bör bland annat ange den ersättning hyresgästen ska betala för arbetena, den tidspåverkan som arbetena ska anses ha på hyrestidens början samt eventuell utebliven hyra som hyresgästen ska betala till fastighetsägaren avseende förseningsperioden. En tydlighet i dessa avseenden kommer att vara till gagn för såväl fastighetsägare som hyresgäst.

Niclas Lifsten och Rickard Zamuhl
Advokater och delägare
AG Advokat

Auktorisering

Auktoriserade Bergsprängare i dagsläget

Alingsås Sprängtjänst AB
 Andersson & Rask Åkeri AB
 Andreasson Väg & Bygg AB
 Berg & Byggt teknik i Norberg AB
 Bergsprängaren Forsberg AB
 Bertil Almqvist Bergsprängning AB
 Björknäs Bergsprängning
 Björsäters Berg & Transport AB
 Ducimus Blasting AB
 Enjis Bergsprängning AB
 Frentab Entreprenad & Söner AB
 Hallstahammars Sprängtjänst AB
 Hammarö Bergsprängning AB
 Hermans Maskin AB
 Hildings Bergsprängning AB

Hundprofil
 Hässlehult Sprängtjänst
 Källgren & Söner AB
 Lindbergs Sprängtjänst
 & Pyroteknik AB
 Lisas Bergsprängning AB
 Magnus Schakt AB
 Markströms Dyk & Sprängteknik AB
 NCC Roads
 Nerikes Bergsprängning
 Nitro Entreprenad AB
 Norrbottens Bergteknik AB
 RG Bergkonsult AB
 Robbans Last & Trucktjänst
 Roger Sprängare

Skullman Bergsprängning
 Sprängarbeten i Trönedal AB
 Spräng och Mätkonsult i Nora AB
 Sten & Betongteknik i Katrineholm
 Sten-Gunnar Karlsson
 Stens Bergborrning
 Svensk Maskinborrning
 Thorins Sprängnings AB
 Uddevalla Bergsprängning AB
 Uppländska Bergborrnings AB
 Voglers Sverige AB
 Värnamo Sprängtjänst AB
 ÅG Sprängare AB
 Östervallskogs Allteknik AB

BEF
UTBILDNING

EXPLOIV
utbildning

**Dags att ta sprängkort? Eller förnya ditt gamla?
 Välkomna till oss!**

V 22 | SKELLEFTEÅ
 V 24 | STOCKHOLM
 V 36 | STOCKHOLM
 V 38 | SKELLEFTEÅ

anette@bef.nu 0706936898

För att se hela vårt kursutbud www.bef.nu 10 % rabatt för medlemmar

Vägarna in i byggbranschen är många

Gymnasievalet är i gång och just nu väljer många högstadiel elever runt om i landet vilket gymnasieprogram de ska gå. För vissa är det ett okomplicerat val, men för alla är det inte lika självklart vilken inriktning de ska välja.

Vägarna in i byggbranschen är många, en sådan är gymnasieskolans bygg- och anläggningsprogram. Sveriges Byggindustrier verkar för att vara en informationskanal om vad programmet innehåller och innebär, men också vilka karriärvägar det finns efter gymnasieutbildningen.

Det har nog inte undgått någon att byggbranschen är i ett stort behov av fler, både nu och i framtiden. Att inspirera fler unga att bli intresserade av att arbeta inom bygg- och anläggningsbranschen är därmed viktigt. Bygg- och anläggningsprogrammet som är både praktiskt och teoretiskt, ger elever möjlighet att välja olika inriktningar beroende på deras intresse.

För att få flera barn och unga att bli intresserade av att ta steget in i bygg- och anläggningsbranschen anordnar Sveriges Byggindustrier bland annat skoltävlingen Future City där näringsliv och elever kan mötas, yrkestävlingar genom branschsamarbetet Construction Skills Sweden och just nu utvecklar vi den nya byggare.com hemsidan, en in-

formationsbank om utbildningsvägar och yrken inom bygg- och anläggningsbranschen.

Följ oss gärna Byggare.com på Facebook för mer information om valet till gymnasiet.

Borrar nu i Sverige!

Levererar lönsamhet till kunden

Servicevänlig & hög tillgänglighet

Kundanpassad konstruktion

Bergbör Produkter
Tel: 023 790 560
www.Lifa.se

Senaste nytt från PECCS by EFEE

Nu har vi haft vårt andra gemensamma möte. Denna gång i Portugal. Alla partners var på plats och mötet varade i två dagar.

Värd för mötet var Jose Gois, som är lektor på Universidade de Coimbra.

På mötet fördes diskussioner kring de läromedel som arbetats fram.

De 7 kapitel som nu börjar ta form efter många och intensiva diskussioner är:

- Type of rock/ Geology
- Drilling and Machinery
- Explosives
- Initiation systems
- Blasting Theory
- Blasting close to structures
- Tunnelling

Frågor och kompletterande material arbetas nu fram genom kontinuerliga kontakter mellan alla projektpartners.

Vår första testomgång kommer att ske i Stockholm i höst. Då kommer vi kommer presentera materialet/ kursen i sin helhet, med alla kapitel och tillhörande frågematerial. Denna första "testcourse" kommer att ta 3 dagar. Det kommer deltagare från Norge, Estland, Sverige samt andra intresserade.

Det är viktigt att vi kan samla så mycket feedback och respons som möjligt för att kunna fortsätta att utveckla materialet/utbildningen.

Om du är intresserad av att delta, varmt välkommen att anmäla ditt intresse. anette@bef.nu

På bilden syns alla deltagare på mötet i Coimbra, från vänster

Anette Broman, BEF, Sverige

Jan Johansson, BEF, Sverige

Anne Charline Sauvage, Egide Environnement, Frankrike

Duro Anghelache, Rumänien

Teele Tuuna, Voglers Eesti, Estland

Nigel Tylor, Demrock, UK

Viive Tuuna, Voglers Eesti, Estland

Fredrik Viking, BEF, Sverige

Jose Gois, Universidade Coimbra, Portugal

Jörg Rennert, Dresdner Sprengschule, Tyskland

Karl Kure, Kure Fjellsprengningsteknikk, Norge

Följ oss gärna på Facebook!

Mer information hittar du på PECCS hemsida. www.shotfirer.eu

Bergsprängning för beställare

I BEF's utbildningsprogram finns kursen Bergsprängning för beställare. Tanken är att förmedla information och kunskap om vår bransch. Kursen vänder sig främst till de som upphandlar bergsprängningsentreprenader, likväl platschefer samt andra som på något sätt berörs av bergsprängning. Ambitionen är att skraddars kursens innehåll beroende på vilken nivå -kunskap som deltagarna har.

Bland de delar som ingår kan nämnas grundläggande geologi, sprängämnen och olika sprängtekniker, AMA samt regelverk, tillstånd mm. Det som också behandlas är de problem som kan inträffa vid upphandlingen i form av dåliga handlingar, konsulter som inte har tillräcklig kunskap om bergsprängning etc etc.

I början av året beställde NCC denna utbildning för en stor grupp människor.

Den första kursen hölls i Solna 18 januari och den andra omgången hos NCC i Karlstad den 15 februari.

BEF utbildning bidrar med egna föreläsare men tar också hjälp av externa föreläsare. T ex inom AMA anlitas Göran Kers och när det gäller sprängämnen, sprängteknik, ADR, förvaring och förvärv, så håller Bengt Sjöström i den delen.

Besök från aktiva bergsprängare är också ett inslag på kursen. Intressanta diskussioner och relevanta frågeställningar blir en naturlig del av kursen.

Mikael Sjökvist, Norbergs Berg o Bygg AB kom till Solna och Per-Åke Appel, Hammarö Bergsprängning AB besökte oss i Karlstad.

Vi på BEF ser oerhört positivt på NCC's initiativ till att vilja utbilda så många inom detta område. Utvärderingen av de två kurstillfällena var överlag väldigt positiv, men BEF's ambition är att utveckla kursen och dess innehåll. Vi ser därför fram mot att tillsammans med beställarna föra en dialog om vika ämnen och områden som en sådan här utbildning kan innehålla.

Solna 18/1

Karlstad 15/2

BORR & SPRÄNG 17

ARONSBORG 1 JUNI

www.borrochsprang.se

Forcit Sweden AB är ett helägt dotterbolag till **OY FORCIT AB** i Finland. Forcit har mer än 100 års erfarenhet av sprängmedelstillverkning för nordiska förhållanden.

Idag är Forcit en av de ledande leverantörerna på den svenska marknaden med kontor i Nora, stationer i Karlskoga, Lycksele, och Gällivare. Fler stationer är planerade för att utöka närvaron på marknaden samt att för dig som kund korta leveranserna. Forcit levererar idag sprängmedel till alla applikationer inom branschen såsom gruvor, täkter, tunnlar och övrig entreprenad. Företagets produktsortiment består av välkända produkter som är väl anpassade för våra nordiska förhållanden. Vår teknik och kvalitet från moderna laddtruckar och moderna laddutrustningar samt våra erkänt bra produkter, erfarna personal garanterar att du som kund får ett bra resultat.

Forcit Sweden AB Box 6 713 21 NORA Tel: 0587-109 99 www.forcit.se

Tor Einar Norbakk har tillträtt som marknadschef för försäljningsverksamheten i Sverige och Danmark

Minning and Rock Technology. Den nya strukturen trädde i kraft 1 juli 2016. I

Som tidigare meddelats har Sandvik AB sammanfogat sina verksamheter Sandvik Mining och Sandvik Construction till ett affärsområde – Sandvik

samband med det tillträdde Tor Einar Norbakk som marknadschef för det nya affärsområdets försäljningsverksamhet i Sverige och Danmark.

Tor Einar Norbakk tillträdde den 1 juli 2016 tjänsten som marknadschef för affärsområde Sandvik Mining and Rock Technology i Sverige och Danmark. Tor Einar har en lång bakgrund inom Sandvik i olika funktioner, bland

annat i chefsroller inom eftermarknad, Business Infrastructure och distribution på gruv- och anläggningsområdet.

Utöver rollen som marknadschef är Tor Einar även vd i det svenska säljbolaget, som även i fortsättningen har det legala namnet Sandvik Mining and Construction Sverige AB.

BORR & SPRÄNG 17

ARONSBORG 1 JUNI

Maskiner & Reservdelar!

Vi säljer och hyr ut tryckluftsdrivna och hydrauliska bergbormaskiner.

I vårt sortiment har vi också gruvlampor, tändapparater, reservdelar, borr med mera till dig som jobbar inom gruv-, bygg- och stenindustrin.

Vi utför även reparationer på Era maskiner.

Saxdalsvägen 2, Blötberget, 771 65 Ludvika
Tel kontor 0240-374 95, Tel lager 0240-370 01
Fax 0240-376 58
Mobil 070-744 56 66, 070-637 36 29
E post info@gruvteknik.com
www.gruvteknik.com

HELSO OY

ROCK TOOLS

Förmånliga kvalitets BORRVERKTYG

Västanbyнкуja 3, 10600 TAMMISAARI, FINLAND
TEL. +358 19 246 1101, FAX +358 19 241 3031
E-mail: info@helso.fi - www.helso.fi

Atlas Copco vinner gruvprojekt i Turkiet

Atlas Copco har vunnit en order för utrustning och service värderad till MSEK 210 från turkiska gruv- och anläggningsbolaget Cengiz Holding A.Ş för användning inom gruv-, tunnel- och motorvägsprojekt.

Utrustningen inkluderar Simba ME7 C rigg för långhålsborrning och andra maskiner som ska användas för expansionen av en befintlig koppargruva och öppnandet av två nya underjordsgruvor. Ordern inkluderar även stigortsbormma-

skin Robbins 91RH för byggandet av den nya Zigana-tunneln i nordöstra Turkiet, såväl som Boomer L2 D borrhjalar för anläggning av Norra Marmara motorväg nära Istanbul. Samtliga maskiner är kända för sin energieffektivitet, säkerhet och ergonomi.

”Vi är stolta att Cengiz har valt Atlas Copco för att få optimala maskiner och service som hjälper dem att färdigställa deras gruv- och anläggningsprojekt,” säger Helena Hedblom, chef för Atlas

Copcos affärsområde Gruv- och bergbrytningsteknik. ”Detta är ett exempel på hur vi hjälper kunder att öka sin produktivitet på ett säkert och energieffektivt sätt.”

Ordern är bokad i första kvartalet 2017, och utrustningen kommer att levereras under 2017.

Första batteridrivna ortdrivningsaggregatet lanserat

Det nya batteridrivna ortdrivningsaggregatet Sandvik DD422iE som lanserades på MINExpo INTERNATIONAL® 2016 erbjuder produktivitet, noggrannhet och tillförlitlighet, minskade driftskostnader samt förbättrad miljö, hälsa och säkerhet.

100 procent elektrisk förflyttning
Sandvik DD422iE har ett inbyggt batteri och elektrisk drivlina som medför utsläppsfri förflyttning mellan olika arbetsområden under jord. Detta ger förbättrad hälsa och säkerhet för underjordspersonal. Elektrisk drift medger

dieselbesparingar och minskade kostnader för underhåll och ventilation.

Enkel, flexibel och säker laddning
Det banbrytande batterikonceptet från Sandvik utnyttjar gruvans befintliga elektriska infrastruktur för att ladda batteriet under borrhjalkeln.

3D-skanning – nya sätt att automatisera gruvdriften
Denna enkla automatiska skanningsprocess som finns som tillval på Sandvik DD422iE använder sig av roterande 3D laserskanning för att positionera borrhjalkeln, vilket sparar värdefull navigeringstid i varje borrhjalscykel. 3D-skannern genomför en komplett analys av över- och underberg och hjälper till att optimera borrhjals- och sprängcykeln för en korrekt profil.

BORR & SPRÄNG 17

ARONSBORG 1 JUNI

www.borrochsprang.se

I kalendern finns både ”öppna” aktiviteter men även olika större gruppers mö-

ten där BEF deltar eller externa kurser, detta som en allmän information.

Juni

1 Borr o Sprang *Aronsborg*

September

21 BEF Region möte Norr

Oktober

5 Trafikverkets leverantörsdag
Stockholm

November

December

1 BEF Styrelsemöte

Ny Serie:
PLATINUM

Kontakta:
Daniel Lång, 070-678 19 75

 Gå till oss på facebook

 MITSUBISHI
& MITSUBISHI MATERIALS

 DESROCK
EST. **10**
ROCKTOOLS

www.desrock.se

NYA PARTNERS

Mek och Sprängtjänst , Matfors

ÅF Infrastruktur

SMT i Bålsta

DsecAB

Svensk Borrslip och Maskinkonsult AB

Varmt Välkomna!

Spräng säkert.

Allt fler efterfrågar säkrare sprängämnen, Tovex är ett patenterat vattengelsprängämne som funnits sedan 80-talet. Tovex är säkert att använda även när man lastar och krossar. Med Tovex och elektroniska sprängkapslar får ni den bästa och säkraste kombinationen vad gäller säker sprängning.

Byt till Tovex, ett säkrare sprängmedel.

norab
MEMBER OF SSE GROUP

www.norab.com

Enkäter är inte lätt

Efter ett styrelsebeslut med ambitionen att få veta vad våra medlemsföretag tycker om BEF både mer generellt och i olika sakfrågor så genomfördes en webb enkät under hösten.

Vi var väl medvetna om svårigheten att få stressade företagare att sätta sig framför datorn en kvart inte skulle vara helt lätt men det fanns ett hopp att man tyckte det var viktigt att nu när möjligheten gavs ge sin synpunkt.

Tyvär besannats farhågorna, efter flera påminnelser blev svarsfrekvensen ca 35 %.

Experterna på denna typ av undersökningar brukar säga att dom som svarar är dels dom som är riktigt missnöjda och dels dom som är väldigt nöjda. Dom som tycker att det mesta är någorlunda ok brukar inte svara.

Utifrån ovan kunskap kan vi säga på en 1 till 5 skala hamnar vi totalt på ca 3,8 vilket väl får betecknas som godkänt men också indikerar en viss förbättringspotential. I enkäten fick vi också en del intressanta kommentarer att jobba med.

Vi återkommer angående enkäten på föreningsstämman och Regionmötena.

”Det finns tre sorters lögn: lögn, förbannad lögn och statistik.”

Bergsprängarnas självklara försäkringslösning

Mer information på hemsidan eller kontakta Tomas Bennetoft 0510-272 34. tomas.bennetoft@if.se

BEF-NYTT som digital bladdertidning på nätet

Från och med detta nummer finns BEF-NYTT även på nätet som bladdertidning via hemsidan. Man läser således som vanligt.

Tipsa eller länka till dem ni vill ska

läsa tidningen. Exempelvis beställare och ännu ej medlemmar eller läs själva i pad-dan.

Våra annonsörer får också ännu bättre spridning av sina annonser.

TEKNIK

Ingen tvekan längre - automation vinner terräng

Det finns flera anledningar till det stora intresset för automation hos skivterare i gravbranschen. En av anledningarna är givetvis den ökade säkerheten, när färre personer behöver vara verkamma i farliga miljöer. Dessutom kan man utnyttja automation för att optimera gravbrytningen, genom att till exempel arbeta över skiftdikarar och under sprängning.

Med en optimering ökar också produktiviteten, eftersom det går att få ut mer av sin utrustning, säger Mattias Petersson, produktchef på Atlas Copco Rock Drill. När andelen samtidigt går med att de tillgängliga maskinerna parera börjar ta slut, krävs det att gravbrytningen sker i farligare och mer svårarbetade miljöer.

Ytterligare en anledning till att man är intresserad av automation just nu är att det föred på senaste tid som det har kommit bra infrastruktur i gravorna. För tio år sedan var det knappt någon som trodde att trådlöst LAN skulle fungera i underjordsgravorna. Nu är det en självklarhet – och de flesta applikationer inom automation kräver tillgång till ett nätverk.

Även om intresset är stort, innebär under senaste Euro Mine Expo-mässan i Skellefteå, så finns det på många håll en skepsis mot den nya tekniken, konstaterar Mattias Petersson.

Det är en vanlig, mänsklig reaktion att man är lite orolig för vad det nya ska innebära. Så har det varit vid varje teknisk tillfälle. Men idag är det inte någon som skulle vilja backa tillbaka till exempelvis gamla tiders handdrivna bormaskiner.

Det finns tre huvudfaktorer till den dagens automatiseringsveckling: maskinens funktioner, operatörens arbetsituation respektive utrustning och integrering av data.

Det finns mycket att göra med maskinens funktioner, egentligen är det bara funktioner – och utvecklingskostnaden – som sätter gränser. Alla nya maskiner har i alla fall ett datererat kontrollsystem, som möjliggör många automationsfunktioner, så att det blir lättare för operatören att arbeta mer effektivt.

Dessutom kan operatörerna flyttas allt längre från maskinerna tack vare automation.

Han eller hon kan till exempel stå 50 meter bort, i stället för att behöva vara där det är risk för ras. Men operatören kan mycket väl

vara ännu längre bort. I Chile har de kort ett system där operatören står 80 kilometer från gravan och körde – det framkallade har bra som helst, säger Mattias Petersson.

Till sist, när det gäller utrustning av data, finns det otroligt mycket att vinna på att se i realtid vad maskinerna gör.

På det sättet går det att göra stora logistikförbättringar och vinna mycket produktivitet och tillgänglighet.

En operatör – flera maskiner – bättre effektivitet

I början av 1900-talet kunde en operatör komma upp i 5-6 bormerter i dag ligger kapaciteten på 450 bormerter/terimme – med en maskin. Med automation kan kapaciteten fördubblas – till att börja med – genom att presentera ett system för multi-machine control även för lastare, där en operatör hanterar flera maskiner parallellt. Efterhand lastarna är semi-automatiska – så finns det i dag en praktisk gräns för hur många lastare en operatör kan kontrollera.

HÄNT

Strategimöte

Totalt har styrelsen 6 möten per år. Ett av mötena är ett strategimöte där man arbetar med mer långsiktiga frågor för föreningens och vår branschs utveckling. Det är frågor kring lönsamhet, personal, förening, påverkansarbete med beställare, leverantörer och myndigheter etc. Givetvis också Årskonferens. Bergsprängare där styrelsen arbetar hårt för att få en större acceptans hos beställare och medlemmar.

För att få en översikt viljo hade styrelsen begivits sig till Dalarna Hotel Bellevue i Stockholms skärgård. En 1800-talsvilla med hög tryckfaktor. Skulle till och med kunna betecknas som kritiskt i dessa positiva beteckningar.

Diskussionen var intensiv och många spännande ledor kom fram som följande: Vi kommer att förändra vår värde såväl kort som långsiktigt.

Bildningen för här stå kom i form av en hänt (i fantasin sken sommarvärdet) ut till Kymmenö, mer känd som Hemsö i August Strandbergs Hemsöborna.

Här fick styrelsen i varje partier kultur av vår kamrars guide både allmänt och i synnerhet om August Strandberg. Såret utnyttja för stressade fotograferade med högt tekniskfokus. Berörande ord-

framtid finns samlade i VISION 2017 som kommer all längas upp på hemsidan. Kom gärna med synpunkter, antingen direkt eller på våra olika möten.

Senior advisor board

För att få hjälp med strategiskt viktig långsiktiga frågor har styrelsen lagt ihop av en grupp "Långt"

BEF: är med lång kamrars om såväl bransch som BEF.

Klas Ulfger (sammanhållande) och Wilgan Carlsson är också förordade. Strategier missat en person kommer att lysas till gruppen.

Ännu ej medlem – tänk till

Lars Kvamvik, Värnamo Sprängningstjänst AB

BEF är den enda organisation som arbetar med målsättningen att förbättra villkoren för bergsprängningsentreprenörer. Vi gör det med upplysning/lobbying och utbildning samt i samverkan med övriga intresseorganisationer inom branschen. Föreningen arbetar såväl med "kortsiktiga" frågor och förmåner som långsiktiga frågor som ytterst rör vår överlevnad. Ett medlemskap ger stora möjligheter att påverka vår framtid något som både får ses som en stor möjlighet och kanske också en skyldighet mot nästa generations bergsprängare.

Därför: Stå inte utanför, ta en del av ansvaret, ansök om medlemskap i BEF.

*BEF behöver Dig
– Du behöver BEF*

Har du problem eller frågor inom teknik, ekonomi, juridik, arbetsrätt, utbildning, lagar/förordningar osv. så är du välkommen att kontakta oss genom att ringa 08- 36 36 14 eller maila info@bef.nu.

Vi kanske inte har svaret direkt men tar fram det och kommer tillbaka eller sänder dig vidare till någon av våra duktiga rådgivare. Som medlem har du rätt till kortare rådgivning gratis av våra rådgivare som tillhör de ledande inom respektive område.

Entreprenadjuridik – Allmän Juridik

Magnus Wollsen, WA-Wollsen,
Albinsson Advokatbyrå
Tel: 0700-92 00 64.
magnus.wollsen@wa-advokat.se

BEF har avtal med advokat firman WA-Wollsen Albinsson Advokatbyrå angående medlemservice inom entreprenadjuridik, affärsjuridik och skattefrågor. Vår kontaktperson är Magnus Wollsen med stor erfarenhet från bygg- och anläggningsbranschen med klienter ifrån UE-leden och BEF:s rådgivare i över 10 år.

Dolor

Jan Johansson
BEF / Voglers Svrige AB
Tel : 0708-99 91 54
voglers@voglers.se

Jan har dolor som sin specialitet. Undervisar i BEF Utbildning och har varit sakkunnig i flera utredningar. Samt givetvis gedigen praktisk kunskap från sin egen verksamhet.

Hålinmätning

Bergknallen Konsult AB
Tel: 070- 277 67 87
Borr & Sond Kvalitetssäkring AB
Tel: 073-705 42 72

De två första hålraderna på pallar över tio meter ska hålinmätas. För information om hålinmätning med kvalitet rekommenderar BEF ovanstående partners.

EXII/III-fordon, Säkerhetsrådgivare

Per Wilny, Farligt Gods Hjälpen AB
Tel: 070-547 30 40.
pelle@fgh.nu

Per har mästerlig koll på transporter och fordon. Vid transport- och fordonsfrågor ger Per svar. Han är även säkerhetsrådgivare som krävs vid transporter över 1000 riskpoäng.

AMA – Systemet Göran Kers – Kerskonsult AB

Göran Kers
Tel: 070-521 54 69
goran@kerskonsult.se

Göran har mångsidig praktisk och tekniska kompetens från sina många år som entreprenör och konsult i anläggningsbranschen. Han har lång erfarenhet av AMA-systemet och Trafikverkets tekniska bestämmelser samt har deltagit i utvecklingen av Trafikverkets system för beskrivning av totalentreprenader. Upphandling, tolkning av förfrågningsunderlag, kostnadsregleringar av entreprenader och kalkylering är hans specialområden.

Geologi

Torbjörn Jonsson
Tel: 070-656 36 12
info@tojokogsteknik.se

Har undervisat om geologi, mineral och bergarter för sprängare under flera år. Var tidigare universitetslärare inom naturgeografi med geologiinriktning. Driver företaget Tojo skogsteknik som gör anläggningsarbeten och spränger.

Arbetsmiljö

Arbetsmiljö Borring och sprängning

Åke Ahlgren
Tel:070-515 80 24
ake.ahlgren@comhem.se

Åke har ett förflutet i Bygghälsan där han jobbade i drygt 10 år som skyddsing.

Han har ett praktiskt förhållningssätt till arbetsmiljö. Handhar också arbetsmiljö i vår utbildning för "Auktoriserad bergsprängare". "Arbetsmiljöfrågor skall lösas nära produktionen är Åkes motto"

Riskhantering, SAM

Göran Österdahl,
2 Ge Verksamhets- och Kvalitetsutveckling
Tel: 070-415 85 12,
sveaborg.2ge@hotmail.com

Göran Österdahl har utvecklat en metod för riskhantering att användas i samband med planering av borrhings- och sprängningsarbeten.

Därutöver utarbetat dels ett planverk som är anpassat till ISO standards för kvalitets- och miljöledningssystem samt dels en plan för Systematiskt Arbetsmiljöarbete.

Box 614, 175 26 Järfälla
(Ynglingavägen 1-3)
Tel: 08-36 36 14, Fax: 08-580 121 50
Mail: info@bef.nu, Webb: www.bef.nu

Våren är här – eller?

I Syd och mellansverige har vi åter haft en mild vinter, bra ur byggsynpunkt. Gäller säkert också stora delar av Norrland. Säker skoteråkning till påsken blir det nog bara i nordligaste delarna och fjällen. Ett och annat bakslag blir det säkert i april men ingen kan hindra våren.

Och får vi tro den samlade konjunkturinformationen får vi nog också en bra vår arbetsmässigt, i hela landet även ifall det ser lite trögare ut både i Norr och Väster just nu.

TIDNINGEN FÖR BEF-MEDLEMMAR OCH BRANSCHINTRESSENTER

Utgivare

Bergsprängningsentreprenörerna
i Sverige Ekonomiska förening, BEF.

Adress

Box 614
175 26 Järfälla
(Ynglingavägen 1-3)
Telefon 08-36 36 14
Fax 08-580 12150
Mail: info@bef.nu
webb: www.bef.nu

Redaktör och Ansvarig utgivare

Roland Netterlind
roland@bef.nu

Prenumeratation

Tidningen finanseras av BEF och annonsintäkter. De som önskar prenumerera eller ett enstaka exemplar, maila till BEF.

Annonser

En annons i BEF-Nytt läses av mer än tusen beslutsfattare inom bergsprängningsbranschen. För information och bokning, kontakta BEF enligt ovan.

Original & Tryck

Ineko AB

Citera gärna BEF-Nytt, men källa ska anges.

ISSN 2000-9161

Orica, världens ledande sprängmedelsleverantör

Uni tronic™ 600 elektroniskt tändsystem är utvecklat för stenbrott och anläggningsarbeten såväl som för mindre ovanjordsgruvor .

Uni tronic™ 600 är systemet som är kostnadseffektivt, enkelt att använda och medför betydande framsteg inom bergsprängning.

Orica Sweden AB

Gyttorp

713 82 Nora

Tel. 0587-85000

Fax 0587-253 45

info.gyse@orica.com

www.orica.se

uni tronic™ 600
Electronic Blasting System

 ORICA

Kvalitetsstämpel

Bergsprängnings Entreprenörernas Förening

Bergsprängningen omgärdas med flera lagar, regler och förordningar än någon annan del av byggsektorn och det med rätta. Misstag som okunnighet och slarv kan få förödande konsekvenser.

Genom branschorganisationen **BergsprängningsEntreprenörernas Förening** supportras och utbildas medlemsföretagen (ca 100 st som står för 85% av ovanjordssprängningen i Sverige) inom säkerhet,

lagar och förordningar, teknisk utveckling, Kvalitet & Miljö.

Medlemsföretagen förbinder sig att följa föreningens riktlinjer inom dessa områden vilket ger trygghet för våra beställare.

Våra medlemmar

Södra Sverige

Adrianssons Bergentreprenad AB, Konga, 070 6507267
Almquist Bergsprängning AB, Mjölby, 070-6884166
Bergbolaget i Götaland AB, Nässjö, 0380-555260
G.S. Spräng & Konsult Arbeten, Asarum, 076-1602977
Hasslö Spräng & Markarbeten, Hasslö, 0733-723830
Huskvarna Terrängtjänst, Huskvarna, 0705-312140
Kalvsjöholmsbolaget AB, Kalv, 0325-51155
Källgren & Söner AB, Eksjö, 070-5098925
Liljegrens Entreprenad AB, Konga, 070-6507267
MJ Anläggning AB, Ryd, 070-5110900
Natzéns Sprängtjänst AB, Gnosjö, 070-8346820
P-O's Sprängtjänst & Söner AB, Boestad, 070-5238820
Sune Carlssons Åkeri AB, Nybro, 0470-77 44 00
Thoms Spräng & Betong HB, Virserum, 0495-30205
Voglers Sverige AB, Lidköping, 0510-86080
Värnamo Sprängtjänst AB, Gnosjö, 0705-690250

Mellan Sverige

Andersson & Rask Åkeri AB, Hofors, 0290-296 00
Berg & Byggtjänst i Norberg AB, Norberg, 0223-217 30
Bergsprängaren Forsberg AB, Nyköping, 070-630 79 31
Bergsprängaren Olle Wärnquist, Odensbacken, 070-314 92 11
Björknäs Bergsprängning, Gräsmark, 070-232 08 80
Björn Fredin Sprängtjänst AB, Huddinge, 070-492 29 22
Björnsäter Berg & Transport AB, Mariestad, 070-572 38 41
Dala Spräng o Grävteknik AB, 076-112 30 92
Gustavs Hallstahammars Sprängtjänst AB, Hallstahammar, 0220-124 30
Hammarö Bergsprängning, Skoghäll, 070-379 71 79
HMS Maskin AB, Åsarp, 0733-17 22 40
Holmstedts Stenteknik Borghamn, 0143-200 82
Magnusson & Pettersson AB, Lindesberg, 070-331 35 25
Mases Spräng & Mark AB, Rättvik, 070-584 17 42
Robbans Last & Trucktjänst AB, Söderköping, 070-556 20 41
Rotorschakt Bergshamra, 0176-26 03 05
Spräng & Mätkonsult i Nora AB, Nora, 0587-136 41
Spräng & Svetsmek, Tived, 070-240 77 18
Sten & Betongteknik i Katrineholm, Katrineholm, 070-867 01 53
Sten-Gunnar Karlsson, Ringarum, 070-523 10 47
Stensätter Maskin AB, Eskilstuna, 070-622 15 36
Tivens Berghantering, Tived 0761- 02 17 74
Uppländska Bergborrnings AB, Norrtälje, 0176-766 40
Öregrunds Bergsprängningstjänst, Öregrund, 073-655 03 57
Östervallskogs Allteknik AB, Töcksfors, 070-516 00 64

Stockholmsområdet

Berg och Anläggning i Stuvsta AB, Huddinge, 070-712 32 22
Bergsprängning Leif Larsson AB, Stockholm, 08-647 46 40
Bergsprängningsfirman KV Larsson sonson AB, Tumba, 070-535 25 75
Bladh's Sprängservice AB, Ösmo, 070-508 11 13
C. Skönnerud Bergarbeten AB, Huddinge, 073-316 99 98
Danderyds Berghantering AB, Stockholm, 070-627 27 04
Dynamitgubben KB, Värmdö, 070-370 97 00
Enjis Bergsprängning AB, Åkersberga, 070-226 47 72
Frentab Entreprenad & Söner AB, Gustavsberg, 08-570 260 90
Hermans Maskin AB, Kniivsta, 018-34 12 73

Ingarö Bergsprängning AB, Ingarö, 070-417 51 55
Magnus Schakt AB, Saltsjö-Boo, 070-729 43 68
Markströms Dyk & Sprängteknik AB, Rönninge, 070-291 65 69
Mälare Bergsprängning AB, Färentuna, 070-834 13 41
RG Bergkonsult AB, Värmdö, 070-999 42 49
Skullman Bergsprängning, Färentuna, 070-862 33 12
Svenska Bergschakt AB, Järfälla, 070-760 50 87
SW-Sprängtjänst, Märsta, 070-854 01 86
Trp & Markarbeten VM AB, Huddinge, 070-620 90 49
YB Sprängtjänst AB, Saltsjö-Boo, 070-931 41 64
Åkersberga Bergsprängning, Åkersberga, 070-491 13 11

Västra Sverige

Alingsås Sprängtjänst AB, Alingsås, 0703-333314
Andreasson Väg & Bygg AB, Angered, 070-3722595
ASV Spräng och Betonggolv, Örebro, 070-899 98 24
Christer Blooms Bergsprängning AB, Uddevalla, 070-3191114
Cullbergs Bergsprängning, Uddevalla, 0708 811174
Ducimus Blastning, Sjömarken, 070-403 06 01
Göteborgs Sprängteknik AB Göteborg, 0706-65 34 25
Hildings Bergsprängning AB, Gånghester, 033-256135
Klas Myremark Bergsprängning, Jörlanda, 070-3128622
Lisas Bergsprängning AB, Långås, 070-5931279
MP Entreprenad Service Borås AB, Borås, 070-6777078
Nitro Entreprenad AB, Göteborg, 0702-335660
Roger Sprängare, Brälanda, 0706-6553879
Svensk Maskinborrnning AB, Trollhättan, 0703-844742
Thorins Sprängnings AB, Onsala, 0705-728600
Uddevalla Bergsprängning AB, Uddevalla, 070-5570220

Norra Sverige

Bysses Bergsprängning, Ramsele, 070-370 45 18
GS Maskintjänst, Hammarstrand, 070-363 56 30
Kalle Sprängare, Bergsjö, 070-668 67 18
Kanonidé Bonässund, 070-649 90 36
Lindbergs Sprängtjänst & Pyroteknik AB, Örnsköldsvik, 070-211 31 55
Mek och Sprängtjänst, Matfors, 073-841 80 57
Modéns Bergsprängning Eft AB, Fagervik, 070-357 91 91
NCC Industry AB Sverige Nord, Umeå, 070-330 10 68
Norrbottnens Bergteknik AB, Luleå, 070-625 02 36
Rocab Berg AB, Skog, 070-600 00 70
Sollefteå Sprängtjänst AB, Sollefteå, 0620-163 50
Sprängarbeten i Trönedal AB, Söderhamn, 070-602 52 35
Stens Bergborrnning, Forsa, 070-372 99 77
Wallbergs Åkeri AB, Ljusdal, 0651-147 09
Västjämmlands Sprängtjänst, Undersåker, 073-982 63 52
Å.G Sprängare AB, Robertsfors, 070-555 24 89

Utland

Bergsprängaren Bo Jansén Jomala-Åland +35-8-405536123
Gulf Rock Group of Companies Sharjah U.A.E +971-6-5311195
Van Oord Rotterdam Netherlands +31-104478444
Voglers Eesti Ou Kunda +37-25145702

Aktivt stödjande Partners

Abesiktning Väst AB, AMV, Ansvarsbesiktning AB, Atlas Copco CMT Sweden AB, Austin Sverige AB, Bergs & Brukstidning, Bjerking AB, Brenntag Nordic AB, Cesium AB, CME AB, Datema, Desrock AB, EPC - Sverige AB, DsecAB, Etken Teknologi AB (Royex), Explosiv Utbildning AB, Farligt Gods Hjälp, Forcitt Sweden AB, FRÖLANDERS, Gruvteknik AB, Hundprofil, Impab AB, JEHANDER, KCEM, KRUTHANSSON AB, LIFA, MAXAM Metra Konsult AB, Mek och Sprängtjänst, Metron Miljökonsult AB, MT i Bålsta AB, NITREX SRL, Nitro Consult, NORAB, Orica Mining Services Scandinavia AB, RBT - Rockbreaker Tools AB, Rockplan Sweden AB, Royex / AB, RUBA GUMMI AB, Sandvik Mining and Construction Sverige AB, SMC AB, SMT i Bålsta, Sprängkonsult AB, Svensk Borrslip och Maskinkonsult AB, SVEVIA AB, SWEDQ AB, Transtronic AB, UAB Metaloidas, Yara AB, ÅF Infrastruktur.

Säkerhet

Kvalitet
www.bef.nu

Miljö

BEF – det är vi som försätter berg

